

RENATI DES CARTES
PRINCIPIORUM
PHILOSOPHIAE

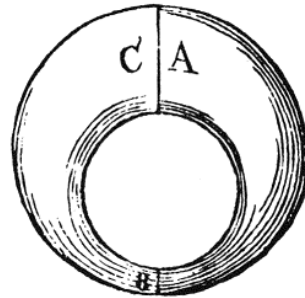
i125

Pars I, & II,
More Geometrico demonstratae
PER
BENEDICTUM de SPINOZA *Amstelodamensem.*

Accesserunt Ejusdem

COGITATA METAPHYSICA,

In quibus difficiliore, quae tam in parte Metaphysices generali, quàm speciali occurrunt, quaestiones breviter explicantur.

AMSTELODAMI,

*Apud JOHANNEM RIEWERTS, in vico vulgo dicto, de Dirk
van Assen-steeg, sub signo Martyrologii. 1663.*

**CANDIDO
LECTORI
S. P. D.
LUDOVICUS MEYER.**

i127 **M**athematicorum in Scientiis investigandis, ac tradendis Methodum, quâ nempe ex Definitionibus, Postulatis, atque Axiomatibus Conclusiones demonstrantur, optimam esse tutissimamque veritatis indagandae, atque docendae viam, omnium, qui supra vulgum sapere volunt, unanimis est sententia. Et quidem jure merito. Etenim, cùm omnis rei ignotae certa, ac firma cognitio non, nisi ex certò praecognitis, hauriri, ac derivari queat, haec necessario ab imo praestruenda erunt, tanquam stabile fundamentum, cui postmodùm, ne sponte subsidat, aut minimo impetu pessum eat, totum cognitionis humanae aedificium superimponatur. Istius autem notae esse, quae passim Matheseos cultoribus nomine Definitionum, Postulatorum, atque Axiomatum venire solent, nemini dubium esse poterit, qui nobilem istam disciplinam a limine tantùm salutaverit. Definitiones enim nihil aliud sunt, quam terminorum, atque nominum, quibus res tractandae designantur, apertissimae explicationes: Postulata autem, & Axiomata, seu communes animi Notiones adeò clarae, atque perspicuae sunt Enunciationes, ut iis omnes, qui ipsa vocabula solummodò rectè intellexerint, assensum negare nequaquam possint.

Verumenimverò, quamvis haec ita se habeant, nullas tamen, si Mathematicas excipias, ferè disciplinas eâ Methodo conscriptas reperies; sed aliâ toto paenè caelo ab hac diversâ, quâ nempe per Definitiones, & Divisiones, inter se continuò concatenatas, atque hinc inde quaestionibus, atque expli/cationibus
i128 intermixtas, totum absolvitur negotium. Judicant enim fermè omnes, ac etiamnum judicant multi, qui scientiis constituendis, conscribendisque animum adjecerunt, Methodum istam Mathematicis disciplinis esse peculiarem, reliquasque omnes illam respuere, atque aspernari. Unde factum, ut, quaecunque in medium adducunt, nullis apodicticis rationibus demonstrent, sed tantùm verisimilitudinibus, probabilibusque argumentis adstruere contentur, magnam eâ ratione magnorum librorum farraginem in lucem protrudentes, in quibus nihil stabilis invenias, atque certi; sed omnia contentionis, atque dissidii plena, &, quod ab uno ratiunculis quibusdam levibus utcunque confirmatum est, mox ab alio confutatum, ac iisdem armis dirutum, atque disjectum: adeò ut immotae veritatis avida mens, ubi tranquillum studii sui stagnum, quod tutò, & prospero cursu trajicere, ac quo trajecto tandem optato cognitionis portu potiri posset, invenire putârat, in opinionum impetuoso se fluctuantem videat mari, ac tempestatibus contentionum undique circumcinctam, incertitudinumque fluctibus indesinenter, sine ullâ ex iis unquam emergendi spe, jactatam atque abreptam.

Non defuere tamen aliqui, qui ab his seorsim senserunt, atque hanc miserimam Philosophiae sortem miserati, ab istâ communi, & ab omnibus tritâ scientias tradendî viâ recesserunt, ac novam eamque sanè arduam multisque difficultatibus scatentem ingressi sunt, ut reliquas, ultra Mathesin, Philosophiae partes Methodo, atque certitudine mathematicâ demonstratas posteritati relinquerent. Quorum alii jam receptam, & in scholis doceri solitam, alii novam, proprio Marte adinventam, istum in ordinem redegerunt Philosophiam, atque orbi literario propinarunt. Et, quamvis diu multisque labor iste irritò successu susceptus fuerit, exortum tamen fuit tandem splendidissimum illud saeculi nostri jubar Renatus Des Cartes, qui postquam in Mathesi quicquid veteribus inaccessum fuerat, quicquid insuper à Coaetaneis suis desiderari posset, novâ Methodo è tenebris in lucem protraxerat, Philosophiae fundamenta inconcussa eruit, quibus plurimas veritates ordine, ac certitudine Mathematicâ superstrui posse, & ipse reverâ demonstravit, & omnibus, qui illius scriptis nunquam satis laudandis animum sedulò applicuerunt, luce Meridianâ clarius apparet.

Et quamvis Nobilissimi, atque Incomparabilis hujus Viri scripta Philosophica

i129 *Mathematicam demonstrandi rationem, ac ordinem contineant, non / tamen ista communi, ac in Elementis Euclideis, caeterisque Geometris usitata, quâ nempe praemissis Definitionibus, Postulatis ac Axiomatibus Propositiones earumque Demonstrationes subjunguntur, exarata sunt; sed alia multum ab hac diversa, quam ipse, & veram optimamque ad docendum viam, & Analyticam vocat. Duplicem enim in fine Respons. ad secund. Objection. apodicticè demonstrandi rationem agnoscit; unam per Analysin, quae veram viam ostendit, per quam res methodicè, & tanquam à priori inventa est, &c. alteram per Synthesin, quae utitur longâ definitionum, petitionum, axiomatum, theorematum, & problematum serie, ut si quid ipsi ex consequentibus negetur, id in antecedentibus contineri statim ostendat, sicque à lectore quantumvis repugnante ac pertinaci assensionem extorqueat, &c.*

Verumtamen, licet in utrâque demonstrandi ratione certitudo, quae extra omnem dubitationis aleam posita est, reperiatur, non omnibus utraque aequè utilis atque commoda existit. Plurimi enim Mathematicarum scientiarum planè rudes, adeoque Methodi, qua illae conscriptae sunt, Syntheticae, & quâ inventae sunt, Analyticae prorsus ignari, res, quae his in libris pertractantur, apodicticè demonstratas, nec sibi ipsi assequi, nec aliis exhibere queunt. Unde factum, ut multi, qui aut caeco impetu abrepti, aut aliorum auctoritate ducti, Cartesio nomen dederunt, ejus sententiam, atque dogmata tantummodò memoriae impresserunt, ac, ubi de iis sermo incidit, solùm effutire, multaue de istis garrere, nihil autem demonstrare sciant, quemadmodum olim fuit & adhuc hodie Peripateticae Philosophiae addictis solenne est. Quocircâ, ut his aliquid subsidii adferretur, saepenumero optavi, aliquem tam Analytici, quam Synthetici ordinis peritum, ac in scriptis Cartesii apprimè versatum, illiusque Philosophiae penitus gnarum, manum operi admovere, & quae ille ordine Analytico conscripserat, in Syntheticum redigere, ac more Geometris familiari demonstrare velle. Imò ipse, quamvis meae tenuitatis abundè conscius, ac tanto operi longè impar sim, id ipsum tamen praestare saepe in animum meum induxi, quin etiam aggressus fui: sed aliae, quibus saepissimè distrahor, mihi illud peragendi viam obseperunt occupationes.

Gratissimum itaque mihi accidit ex Authore nostro intelligere, se discipulo cuidam suo, dum eum Cartesii Philosophiam doceret, /

i130 *Secundam Principiorum partem integram, ac partem Tertiae, more illo Geometrico demonstratas, nec non praecipuas difficilioresque, quae in Metaphysicis ventilantur, quaestiones, ac à Cartesio nondum enodatas, dictasse: atque haec unâ, à se correctâ, atque aucta ut lucem aspicerent, amicis id summopere expetentibus atque extorquentibus, concessisse: Unde etiam ego idem id probavi, simulque operam meam, si ea in edendo egeret, ex animo obtuli, ac suasi praeterea, imò rogavi, ut primam quoque Principiorum partem similem redigeret in ordinem, ac his praemitteret, quò ab ovo res hoc modo disposita, & meliùs intelligi, & magis placere posset; quod, cùm summâ ratione niti videret, & amici precibus, & lectoris utilitati denegare noluit; meisque insuper curis totum tam impressionis, cùm procul ab urbe ruri degat, adeoque illi adesse non possit, quàm editionis negotium commisit.*

Haec igitur sunt, quae tibi, candide Lector, damus hoc in libello: nempe Renati Des Cartes primam & secundam Principiorum Philosophiae partes, unâ cum fragmento tertiae, quibus nostri Authoris Cogitata Metaphysica, nomine Appendicis, subjunximus. At verò primam Principiorum partem cùm hîc & nos dicimus, & libelli Titulus promittat, id non ita intellectum volumus, ac si omnia, quae in ea à Cartesio dicta sunt, hic Geometrico ordine demonstrata exhiberentur: sed tantum denominationem à potiori fuisse desumptam, adeoque praecipua, quae ad Metaphysicam spectant, & in Meditationibus suis tractavit Cartesius (caeteris omnibus, quae sunt Logicae considerationis, & tantum historicè narrantur ac recensentur, praetermissis) inde esse decerpta; quae etiam quò faciliùs absolveret Author, huc verbotenus ferè omnia illa, quae sub finem Resp. ad secund. Object. Geometrico ordine disposita habet Cartesius, transtulit; omnes quidem illius Definitiones praemittendo, ac Propositiones suis inserendo, at Axiomata non

continuò Definitionibus subnectendo, sed post quartam demum Propositionem interponendo, eorumque ordinem, quò faciliùs demonstrari possent, immutando, ac quaedam, quibus non egebat, omittendo. Et quamvis haec Axiomata (ut etiam habet ipse Cartesius postulat 7.) instar Theorematum demonstrari, ac etiam concinnius nomine Propositionum venire posse, Authorem nostrum non fugiat, nosque etiam, ut id effectum daret, petierimus; |

i131 *majora tamen, quibus est implicitus, negotia ei tantùm duarum, quibus hoc opus absolvere coactus fuit, septimanarum ociùm concesserunt, adeóque in causâ fuere, quominus & suo & nostro desiderio satisfacere potuerit: sed brevem duntaxat subnectens explicationem, quae demonstrationis vicem subire potest, majorem ac omnibus numeris absolutam in aliud tempus rejecerit; si fortè post hanc distractam impressionem nova adornaretur. Ad quam augendam conabimur etiam ab ipso impetrare, ut totam tertiam Partem de Mundo aspectabili (cujus tantùm adjunximus fragmentum, cùm Author hic institutioni finem imposuerit, & nos eo, quantulumcunque sit, lectorem privare noluerimus) absolvat. Atque hoc ut debito modo perficiatur, hinc inde in secundâ Parte quaedam de Fluidorum naturâ, & proprietatibus Propositiones interspargendae erunt, quod ut Author tum exsequatur, pro virili adnitar.*

Nec tantùm in Axiomatibus proponendis, explicandisque, sed etiam in ipsis Propositionibus, caeterisque Conclusionibus demonstrandis a Cartesio saepissimè recedit, ac Apodeixi, longè ab illius diversâ, utitur noster Author. Quod sanè nemo ita interpretetur, ac si clarissimum illum Virum in iis corrigere vellet: sed eum infinem tantùm factum putet, ut suum jam receptum ordinem meliùs retinere posset, nec Axiomatum numerum nimiùm augetet. Quâ eâdem etiam de causâ quamplurima, quae Cartesius sine ullâ demonstratione proposuit, demonstrare, & quae planè praetermisit, addere coactus fuit.

Animadverti tamen vel imprimis velim in his omnibus, nempe tam in 1. & 2. Princip. partibus, ac fragmento tertiae, quàm in Cogitatis suis Metaphysicis Authorem nostrum meras Cartesii sententias, illarumque demonstrationes, prout in illius scriptis reperiuntur, aut quales ex fundamentis ab illo jactis per legitimam consequentiam deduci debebant, proposuisse. Cùm enim discipulum suum Cartesii Philosophiam docere promisisset, religio ipsi fuit, ab ejus sententiae latum unguem discedere, aut quid, quod ejus dogmatibus aut non responderet, aut contrarium esset, dictare. Quamobrem judicet nemo, illum hic, aut sua, aut tantùm ea, quae probat, docere. Quamvis enim quaedam vera judicet, quaedam de suis addita fateatur, multa tamen occurrunt, quae tanquam falsa rejicit, & àa quibus longè diversam fovet sententiam.

i132 *Cujus notae inter alia, ut ex multis unum tantùm in medium afferam, sunt, quae de voluntate habentur Schol. Prop. 15. part. 1. Principior. & cap. 12. Part. 2. Appendic., quamvis satis magno molimine atque apparatu probata videantur: Neque enim eam distinctam ab Intellectu, multò minùs tali praeditam esse libertate existimat. Etenim in his asserendis, ut ex Dissertat. de Method. part. 4. & Meditat. 2., aliisque locis liquet, tantùm supponit, non probat Cartesius, mentem humanam esse substantiam absolutè cogitantem. Cùm contrà Author noster admittat quidem, in Rerum naturâ esse substantiam cogitantem: attamen neget illam constituere essentiam Mentis humanae; sed statuatur, eodem modo, quo Extensio nullis limitibus determinata est, Cogitationem etiam nullis limitibus determinari; adeóque, quemadmodum Corpus humanum non est absolutè, sed tantùm certo modo secundùm leges naturae extensae per motum & quietem determinata extensio, sic etiam Mentem sive Animam humanam non esse absolutè, sed tantùm secundùm leges naturae cogitantis per ideas certo modo determinatam cogitationem, quae necessariò dari concluditur, ubi corpus humanum existere incipit. Ex quâ definitione, non difficile demonstratu esse putat, Voluntatem ab intellectu non distingui, multò minùs eâ, quam illi Cartesius adscribit, pollere libertate; quin imò ipsam affirmandi & negandi facultatem prorsus fictitiam; τὸ autem affirmare & negare nihil praeter ideas esse; caeteras vero*

facultates, ut Intellectum, Cupiditatem, &c. in numerum figmentorum, aut saltem illarum notionum reponi debere, quas homines ex eo, quòd res abstractè concipiunt, formaverunt, quales sunt, humanitas, lapideitas, & id genus aliae.

Praetereundum etiam hîc nequaquam est, in eundem sensum venire debere, hoc est, ex Cartesii mente tantùm dici, quod aliquibus in locis reperitur, nempe hoc aut illud captum humanum superare. Neque enim hoc ita accipiendum, ac si ex propriâ sentiâ talia proferret noster Author. Judicat enim ista omnia, ac etiam plura alia magis sublimia, atque subtilia non tantùm clarè, ac distinctè a nobis concipi, sed etiam commodissimè explicari posse: si modò humanus Intellectus aliâ viâ, quàm quae a Cartesio aperta, atque strata est, in veritatis investigationem, rerumque cognitionem deducatur: atque adeò scientiarum fundamenta à Cartesio eruta, & quae |

i133 iis ab ipso supraedificata sunt, non sufficere ad omnes ac difficillimas, quae in Metaphysicis occurrunt, quaestiones enodandas atque solvendas: sed alia requiri, si ad illud cognitionis fastigium intellectum nostrum cupimus evehere.

Denique (ut praefandi finem faciam) Lectores non ignorare volumus, omnes hos tractatus, nullum alium in finem, quàm veritatis indagandae, atque propagandae, hominesque ad verae ac sinceræ Philosophiae studium incitandi gratiâ, evulgari; adeoque omnes, antequam se lectioni accingant, ut ex ea uberem, quem cuique ex animo optamus, fructum capere queant, sedulò monitos, ut omissa quaedam suis locis inserant, & menda Typographica, quae irrepserunt, accuratè corrigere velint: talia enim quaedam inter ea sunt, quae obicem ponere possent, quominus Demonstrationis vis, & Authoris mens rectè perciperetur, ut quilibet ex eorum inspectione facilè deprehendet.

Ad Librum.

i134

Ingenio seu te natum meliore vocemus,
Seu de Cartesii fonte renatus eas,
Parve Liber, quidquid pandas, id solus habere
Dignus, ab exemplo laus tibi nulla venit.
Sive tuum spectem genium, seu dogmata, cogor
Laudibus Authorem tollere ad astra tuum.
Hactenus exemplo caruit, quod praestitit; at tu
Exemplo haud careas, obsecro parve Liber;
Spinozae at quantum debet Cartesius uni,
Spinoza ut tantum debeat ipse sibi.

I. B. M. D.

INDEX

Propositionum, Lemmatum, & Corollariorum,
Quae in 1. 2. & 3. Principiorum Philosophiae partibus continentur.

PARS I.

i135	1. Prop. <i>De nullâ re possumus absolutè esse certi, quamdiu nescimus nos existere.</i>	151
	2. <i>Ego sum debet esse per se notum.</i>	152
	3. <i>Ego, quatenus res constans corpore, sum, non est primum, nec per se cognitum.</i>	<i>ibid.</i>
	4. <i>Ego sum non potest esse primum cognitum, nisi quatenus cogitamus.</i>	<i>ibid.</i>
	Cor. <i>Mens notior est corpore.</i>	153
	5. <i>Dei existentia ex solâ ejus naturae consideratione cognoscitur.</i>	158
	6. <i>Dei existentia ex eo solo, quod ejus idea sit in nobis, à posteriori demonstratur.</i>	159
	7. <i>Dei existentia demonstratur etiam ex eo, quod nos ipsi habentes ejus ideam existamus.</i>	160
	Lem. 1. <i>Quo res suâ naturâ perfectior est, eò majorem, existentiam, & magis necessariam involvit; & contrâ quò magis necessariam existentiam res suâ naturâ involvit, eò perfectior est.</i>	164
	Coroll. <i>Quicquid necessariam existentiam involvit, est Deus.</i>	165
	Lem. 2. <i>Qui potentiam habet se conservandi, ejus natura necessariam involvit existentiam.</i>	<i>ibid.</i>
	Corol. <i>Deus potest efficere id omne, quod clarè percipimus, prout id ipsum percipimus.</i>	166
	8. <i>Mens, & corpus realiter distinguuntur.</i>	167
	9. <i>Deus est summè intelligens.</i>	<i>ibid.</i>
	10. <i>Quicquid perfectionis in Deo reperitur, à Deo est.</i>	168
	11. <i>Non dantur plures Dii.</i>	169
	12. <i>Omnia quae existunt, à solâ vi Dei conservantur.</i>	<i>ibid.</i>
	Cor. 1. <i>Deus est omnium rerum Creator.</i>	170
	Cor. 2. <i>Res nullam ex se habent essentiam, quae sit causa cognitionis Dei: sed contrâ, Deus est causa rerum, etiam quoad earum essentiam.</i>	<i>ibid.</i>
	Cor. 3. <i>Deus non sentit, nec propriè percipit.</i>	171
	Cor. 4. <i>Deus est causalitate prior rerum essentiâ, & existiâ.</i>	<i>ibid.</i>
	13. <i>Deus est summè verax.</i>	<i>ibid.</i>
	14. <i>Quicquid clarè, & distinctè percipimus, verum est.</i>	<i>ibid.</i>
	15. <i>Error non est quid positivum.</i>	172
	16. <i>Deus est incorporeus.</i>	176
	17. <i>Deus est ens simplicissimum.</i>	177
	Cor. <i>Dei intelligentia, voluntas, seu Decretum, & Potentia, non distinguuntur, nisi ratione ab ejus essentiâ.</i>	<i>ibid.</i>
	18. <i>Deus est immutabilis.</i>	178
	19. <i>Deus est aeternus.</i>	<i>ibid.</i>
	20. <i>Deus omnia ab aeterno praeordinavit.</i>	<i>ibid.</i>
	Cor. <i>Deus est summè constans in suis operibus.</i>	179
	21. <i>Substantia extensa in longum, latum, & profundum reverâ existit: Nosque uni ejus parti uniti sumus.</i>	<i>ibid.</i>

PARS II.

	Lem. 1. <i>Ubi datur extensio sive Spatium, ibi datur necessariò Substantia.</i>	185
	Lem. 2. <i>Rarefactio, & Condensatio clarè, & distinctè à nobis concipiuntur, quamvis non concedamus, corpora in rarefactione majus spatium occupare, quàm in condensatione.</i>	186
	1. Prop. <i>Quamvis durities, pondus, & reliquae sensiles qualitates à corpore aliquo separentur, integra remanebit nihilominus natura corporis.</i>	<i>ibid.</i>
	2. <i>Corporis sive Materiae natura in solâ extensione consistit.</i>	187
i136	Cor. <i>Spatium, & Corpus in re non differunt.</i>	<i>ib.</i>
	3. <i>Repugnat, ut detur vacuum.</i>	188
	4. <i>Una pars corporis non majus spatium occupat unâ vice, quàm aliâ, & contrâ idem spatium unâ vice non plus corporis continet, quàm aliâ.</i>	189
	Cor. <i>Corpora, quae aequale spatium occupant, putâ aur um, & aër, aequè multum materiae, sive substantiae corporeae habent.</i>	<i>ibid.</i>
	5. <i>Nullae dantur Atomi.</i>	190

6. *Materia est indefinitè extensa, materiaque coeli, & terrae una eademque est.* 191
7. *Nullum corpus locum alterius ingreditur, nisi simul illud alterum locum alicujus alterius corporis ingrediatur.* 196
8. *Cùm corpus aliquod locum alterius ingreditur, eodem temporis momento locus ab eo derelictus ab alio corpore occupatur, quod ipsum immediatè tangit.* *ibid.*
- Cor. *In omni motu integer Circulus corporum simul movetur.* 198
9. *Si canalis ABC circularis sit aquâ plenus, & in A sit quadruplo latior, quam in B, eo tempore, quo illa aqua (vel aliud corpus fluidum), quae est in A, versus B incipit moveri, aqua, quae est in B, quadruplo celerius movebitur.* *ibid.*
10. *Corpus fluidum, quod per Canalem ABC movetur, accipit indefinitos gradus celeritatis.* 199
11. *In materiâ, quae per canalem ABC fluit, datur divisio in particulas indefinitas.* *ibid.*
12. *Deus est causa principalis motûs.* 200
13. *Eandem quantitatem motûs, & quietis, quam Deus semel materiae impressit, etiamnum suo concursu conservat.* *ibid.*
14. *Unaquaeque res, quatenus simplex, & indivisa est, & in se solâ consideratur, quantum in se est, semper in eodem statu perseverat.* 201
- Cor. *Corpus, quod semel movetur, semper moveri pergit, nisi à causis externis retardetur.* 202
15. *Omne corpus motum ex se ipso tendit, ut secundùm lineam rectam, non verò curvam pergat moveri.* *ibid.*
- Cor. *Omne corpus, quod secundùm lineam curvam movetur, continuò à lineâ, secundùm quam ex se pergeret moveri, deflectit; idque vi alicujus causae externae.* 203
16. *Omne corpus, quod circulariter movetur, ut lapis ex. gr. in fundâ, continuo determinatur, ut secundùm tangentem pergat moveri.* *ibid.*
17. *Omne corpus, quod circulariter movetur, conatur recedere à centro circuli, quem describit.* 206
18. *Si corpus aliquod, puta A, versus aliud corpus quiescens B moveatur, nec tamen B propter impetum corporis A aliquid suae quietis amittat; neque etiam A sui motûs aliquid amittet, sed eandem quantitatem motûs, quàm antea habebat, prorsus retinebit.* 207
19. *Motus, in se spectatus, differt à suâ determinatione versus certam aliquam partem; neque opus est, corpus motum, ut in contrariam partem feratur sive repellatur, aliquamdiu quiescere.* *ibid.*
- Cor. *Motus non est motui contrarius.* 208
20. *Si corpus A corpori B occurrat, & ipsum secum rapiat, tantum motûs, quantum B propter occursum A ab ipso A acquirat, de suo motu A amittet.* *ibid.*
21. *Si corpus A duplo majus sit, quàm B, & aequè celeriter moveatur, habebit etiam A duplo majorem motum, quàm B, sive vim ad aequalem celeritatem cum B retinendam.* *ibid.*
22. *Si corpus A aequale sit corpori B, & A duplo celerius, quam B moveatur, vis sive motus in A, erit duplus ipsius B.* 209
- Cor. 1. *Quò corpora tardiùs moventur, eò magis de quiete participant.* *ibid.*
- Cor. 2. *Si corpus A duplo celerius moveatur, quàm corpus B, & B duplo majus sit, quàm A, tantundem motus est in B majori, quàm in A minori, ac proinde etiam aequalis vis.* 210
- Cor. 3. *Motus à celeritate distinguitur.* *ibid.*
23. *Cùm modi alicujus corporis variationem pati coguntur, illa variatio semper erit minima, quae dari potest.* 211
24. Reg. 1. *Si duo corpora, putà A & B, essent planè aequalia, & in directum, versus se invicem aequè velociter moverentur, cùm sibi mutuò occurrunt, utrumque in contrariam partem reflectetur nullâ suae celeritatis parte amissâ.* *ib.*
25. Reg. 2: *Si mole essent inaequalia, B nempe majus, quam A, caeteris ut priùs positis, tunc solum A reflectetur, & utrumque eâdem celeritate perget moveri.* 212
- i137 26. *Si mole, & celeritate sint inaequalia, B nempe duplo majus, quàm A, motus verò in A duplo celerior, quàm in B, caeteris ut priùs positis, ambo in contrariam partem reflectentur, unoquoque suam, quam habebant, celeritatem retinente.* *ibid.*
- Cor. *Determinatio unius corporis aequalem vim requirit, ut mutetur, quam motus.* 213
27. Reg. 3. *Si mole sint aequalia, sed B tantillo celerius moveatur, quàm A, non tantùm A in contrariam partem reflectetur, sed etiam B dimidiam partem* *ibid.*

- celeritatis, quâ A excedit, in A transferet, & ambo aequè celeriter pergant moveri versus eandem partem.*
- Cor. *Quò corpus aliquod celerius movetur, eò magis determinatum est, ut, secundùm quam lineam movetur, moveri pergat, & contrâ.* 214
28. Reg. 4. *Si corpus A planè quiesceret, essetque paulò majus, quàm B, quâcumque cum celeritate B moveatur versus A, nunquam ipsum A movebit; sed ab eo in contrariam partem repelletur, suum integrum motum retinendo.* 216
29. Reg. 5. *Si corpus quiescens A esset minus, quàm B, tum quantumvis B tardè versus A moveretur, illud secum movebit, partem, scilicet sui motûs ei talem transferendo, ut ambo postea aequè celeriter moveantur.* 217
30. Reg. 6. *Si corpus A quiescens esset accuratissimè aequale corpori B versus illud moto, partim ab ipso impelleretur, partim ab ipso in contrariam partem repelleretur.* 218
31. Reg. 7. *Si B & A versus eandem partem moverentur, A quidem tardius, B autem illud insequens celerius, ita ut ipsum tandem attingeret, essetque A majus, quàm B, sed excessus celeritatis in B esset major, quàm excessus magnitudinis in A, tum B transferet tantum de suo motu in A, ut ambo postea aequè celeriter, & in easdem partes progrediantur. Si autem econtrâ excessus magnitudinis in A esset major, quàm excessus celeritatis in B, in contrariam partem ab ipso reflecteretur, motum omnem suum retinendo.* 218 & 219
32. *Si corpus B undequaque cingatur à corpusculis motis, ipsum aequali vi versus omnes partes simul pellentibus, quamdiu nulla aliâ causa occurrit, in eodem loco immotum manebit.* 220
33. *Corpus B, iisdem, ut suprâ positis, vi quantumvis parvâ adventitiâ, versus quamcunque partem moveri potest.* *ibid.*
34. *Corpus B, iisdem positis ut suprâ, non potest celerius moveri, quàm à vi externâ impulsus est, quamvis particulae, à quibus cingitur, longè celerius agitentur.* 221
35. *Cùm corpus B sic ab externo impulsu movetur, maximam partem sui motûs a corporibus, à quibus continuò cingitur, accipit, non autem a vi externâ.* *ibid.*
36. *Si corpus aliquod, ex. gr. manus nostra, quaquaversum aequali motu moveri posset, ita ut nullis corporibus ullo modo resistat, necessariò in illo spatio, per quod sic moveretur, tot corpora versus unam partem, quàm versus quamcunque aliâ, aequali inter se, & aequali cum manu vi celeritatis movebuntur.* 222
37. *Si corpus aliquod, putâ A, à quâcumque parvâ vi versus quamcunque partem moveri potest, illud necessariò cingitur à corporibus, quae aequali inter se celeritate moventur.* 224

PARS III.

1. Prop. *Partes materiae, in quas primò fuit divisa, non erant rotundae, sed angulosae.* 230
2. *Vis, quae effecit, ut materiae particulae circa propria centra moverentur, simul effecit, ut particularum auguli mutuo occursu attererentur.* *ibid.*

INDEX
Capitum & Materierum,
In 1. & 2. Parte Appendicis contentarum.

PARS I.

CAP. I.

De Ente Reali, Ficto, & Rationis.

i138	Entis definitio.	233
	Chimaera, Ens fictum, & Ens rationis non esse entia.	ibid.
	Quibus cogitandi modis res retineamus.	234
	Quibus cogitandi modis res explicemus.	ibid.
	Quibus cogitandi modis res imaginemur.	ibid.
	Entia rationis cur non sint Ideae rerum, & tamen pro iis habeantur.	ibid.
	Malè dividi Ens in reale, & rationis.	235
	Ens rationis quomodo dici possit merum nihil, & quomodo Ens reale.	ibid.
	In Rerum investigatione Entia realia cum entibus rationis non confundenda.	ibid.
	Quomodo Ens rationis, & Ens fictum distinguantur.	236
	Entis divisio.	ibid.

CAP. II.

*Quid sit esse Essentiae, quid esse
Existentiae, quid esse Ideae, quid esse
Potentiae.*

Creaturas in Deo esse eminenter.	237
Quid sit esse essentiae, existentiae, ideae, ac potentiae.	238
Haec quatuor à se in vicem non distingui, nisi in creaturis.	ibid.
Ad quaestiones quasdam de Essentiâ respondetur.	ibid.
Cur auctor in definitione essentiae ad Dei attributa recurrit.	239
Cur aliorum definitiones non recensuit.	ibid.
Quomodo distinctio inter essentiam, & existensiam facilè addiscatur.	ibid.

CAP. III.

*De eo, quod est Necessarium, Impossibile,
Possibile, & Contingens.*

Quid hîc per affectiones intelligendum sit.	240
Affectionum definitio.	ibid.
Quot modis res dicatur necessaria, & impossibilis.	ibid.
Chimaeram commodè ens verbale vocari.	241
Res creatas, quoad essentiam, & existentiam à Deo dependere.	ibid.
Necessitatem, quae in rebus creatis à causâ est, esse vel essentiae vel existentiae; at haec duo in Deo non distingui.	ibid.
Possibile, & contingens non esse rerum affectiones.	242
Quid sit possibile, quid contingens.	ibid.
Possibile, & contingens esse tantùm defectus nostri intellectûs.	ibid.
Conciliationem libertatis nostri arbitrii, & praeordinationis Dei, humanum captum superare.	243

CAP. IV.

De Duratione, & Tempore.

Quid sit Aeternitas.	244
Quid Duratio.	ibid.
Quid Tempus.	ibid.

CAP. V.

De Oppositione, Ordine, &c.

Quid sint Oppositio, Ordo, Convenientia, Diversitas, Subjectum, Adjunctum, &c.	245
--	-----

CAP. VI.

De Uno, Vero, & Bono.

Quid sit unitas.	ibid.
------------------	-------

Quid sit multitudo, & quo respectu Deus dici possit unus, & quo respectu unicus.	246
Quid sit verum, quid falsum tam apud vulgum, quam apud Philosophos.	ibid.
Verum non esse terminum transcendentalem.	247
Veritas, & vera idea, quomodo differant.	ibid.
Quaenam sint Proprietates Veritatis? Certitudinen non esse in rebus.	ibid.
i139 Bonum, & malum tantum dici respectivè.	ibid.
Quare aliqui bonum Metaphysicum statuerunt.	248
Res, & conatus, quo res in statu suo perseverare conantur, quomodo distinguantur.	ibid.
An Deus ante res creatas dici possit bonus.	ibid.
Perfectum quomodo dicatur respectivè, quomodo absolutè.	249
PARS II.	
CAP. I.	
<i>De Dei Aeternitate.</i>	
Substantiarum divisio.	249
Deo nullam durationem competere.	250
Causae, ob quas Authores Deo durationem tribuerunt.	251
Quid sit aeternitas.	ibid.
CAP. II.	
<i>De Unitate Dei.</i>	
Deum esse unicum.	253
CAP. III.	
<i>De Immensitate Dei.</i>	
Quomodo Deus dicatur infinitus, quomodo immensus.	253
Quid vulgò per Dei immensitatem intelligatur.	254
Deum esse ubique probatur.	ibid.
Omnipraesentia Dei explicari nequit.	ibid.
Dei Immensitatem à quibusdam statui triplicem; sed malè.	255
Dei potentiam non distingui ab ejus essentiâ.	ibid.
Nec illius Omnipraesentiam.	ibid.
CAP. IV.	
<i>De Immutabilitate Dei.</i>	
Quid sit Mutatio, quid Transformatio.	ibid.
In Deo Transformationem locum non habere.	256
Quae sint Mutationis causae.	ibid.
Deum non mutari ab alio.	ibid.
Nec etiam à se ipso.	ibid.
CAP. V.	
<i>De Simplicitate Dei.</i>	
Rerum Distinctio triplex, Realis, Modalis, Rationis.	257
Undenam omnis compositio oriatur, & quotuplex sit.	258
Deum esse Ens simplicissimum.	ibid.
Dei Attributa distingui tantum ratione.	259
CAP. VI.	
<i>De Vita Dei.</i>	
Quid vulgò per vitam intelligant Philosophi.	ibid.
Quibus rebus vita tribui possit.	260
Quid sit vita, & quid sit in Deo.	ibid.
CAP. VII.	
<i>De Intellectu Dei.</i>	
Deum esse omniscium.	261
Objectum scientiae Dei non esse res extra Deum.	ibid.
Sed Deum ipsum.	262
Quomodo Deus noscat peccata, & entia rationis, &c.	ibid.
Quomodo singularia, & quomodo universalia.	ibid.

In Deo tantum unam esse, & simplicem ideam.	263
Quae sit Dei scientia circa res creatas.	ibid.
CAP. VIII. <i>De Voluntate Dei.</i>	
Quomodo Dei essentia, & intellectus, quo se intelligit, & voluntas, qua se amat, distinguantur, nos nescire.	264
Voluntatem, & Potentiam Dei, quoad extrâ, non distingui ab ejus intellectu.	ibid.
Deum improprie quaedam odio habere, quaedam amare.	ibid.
Cur Deus homines monet, cur non salvat absque monitione, & cur impii puniantur.	265
Scripturam nihil docere, quod lumini naturae repugnet.	ibid.
CAP. IX. <i>De Potentiâ Dei.</i>	
i140 Quomodo Omnipotentia Dei intelligenda sit.	266
Omnia esse necessaria respectu decreti Dei, non autem quaedam in se, quaedam respectu decreti.	ibid.
Quod si Deus aliam fecisset rerum naturam, etiam nobis alium debuisset dare intellectum.	267
Quotuplex sit Potentia Dei.	ibid.
Quid absoluta, quid ordinata, quid ordinaria, quid extraordinaria.	ibid.
CAP. X. <i>De Creatione.</i>	
Quid sit Creatio.	268
Creationis vulgaris Definitio rejicitur.	ibid.
Propria explicatur.	ibid.
Accidentia, & modos non creari.	269
Nullum fuisse tempus aut durationem ante creationem.	ibid.
Eandem esse Dei operationem mundi creandi, quam conservandi.	ibid.
Quaenam sint creata.	ibid.
Quomodo Dei cogitatio à nostrâ differat.	270
Non esse quid extra Deum Deo coaeternum.	ibid.
Quid hîc vocibus, ab aeterno, denotetur.	ibid.
Non potuisse aliquid ab aeterno creari, probatur.	ibid.
Ex eo, quod Deus sit aeternus, non sequi illius effecta etiam esse posse ab aeterno.	271
Deum, si necessariò ageret, non esse infinitae virtutis.	ibid.
Unde habeamus conceptum majoris durationis, quàm est hujus mundi.	272
CAP. XI. <i>De Concursu Dei.</i>	
Quomodo Dei Conservatio se habeat in rebus determinandis ad operandum.	274
Divisionem attributorum Dei vulgarem magis esse nominis, quàm rei.	ibid.
Authoris propria Divisio.	275
CAP. XII. <i>De Mente Humanâ.</i>	
Angelos non esse Metaphysicae, sed Theologicae considerationis.	ibid.
Mentem humanam non esse ex traduce, sed à Deo creari; at, quando creetur, nesciri.	ibid.
Quo sensu anima humana sit mortalis.	ibid.
Quo verò sensu immortalis.	276
Illius immortalitas demonstratur.	ibid.
Deum non contra, sed supra naturam agere; & quid hoc sit secundum authorem.	ibid.
	& 277
Cur aliqui putent, voluntatem non esse liberam.	ibid.
Quid sit voluntas.	ibid.
Dari voluntatem.	ibid.
Eamque esse liberam.	278
Nec confundendam cum appetitu.	ibid.
Nec aliquid esse praeter ipsam mentem.	279
Cur Philosophi mentem cum rebus corporeis confuderunt.	280

**PRINCIPIA PHILOSOPHIAE
MORE GEOMETRICO DEMONSTRATA.
PARS I.**

i141

PROLEGOMENON.

ANtequam ad ipsas Propositiones, earumque Demonstrationes accedamus, visum fuit in antecessum succinetè ob oculos ponere, cur Cartesius de omnibus dubitaverit, quâ viâ solida scientiarum fundamenta eruerit, ac tandem quibus mediis se ab omnibus dubiis liberaverit: quae omnia quidem in ordinem Mathematicum redegissemus, nisi prolixitatem, quae ad id praestandum requireretur, impedire iudicavissemus, quominùs haec omnia, quae uno obtutu, tanquam in picturâ, videri debent, debitè intelligerentur.

Cartesius itaque, ut quàm cautissimè procederet in rerum investigatione, conatus fuit

- 1°. Omnia praejudicia deponere,
- 2°. Fundamenta invenire, quibus omnia superstruenda essent,
- 3°. Causam erroris detegere,
- 4°. Omnia clarè, & distinctè intelligere.

Ut verò primum, secundum, ac tertium assequi posset, omnia in dubium revocare aggreditur, non quidem ut Scepticus, qui sibi nullum alium praefigit finem, quàm dubitare: Sed ut animum ab omnibus praejudiciis liberaret, quò tandem firma, atque inconcussa scientiarum fundamenta, quae hoc modo ipsum, siquae essent, effugere non possent, inveniret. Vera enim scientiarum principia adeò clara, ac |

i142

certa esse debent, ut nullâ indigeant probatione, extra omnem dubitationis aleam sint posita, & sine ipsis nihil demonstrari possit. Atque haec, post longam dubitationem reperit. Postquam autem haec principia invenisset, non ipsi difficile fuit, verum à falso dignoscere, ac causam erroris detegere; atque adeò sibi cavere, ne aliquid falsum, & dubium pro vero, ac certo assumeret.

Ut autem quartum, & ultimum sibi compararet, hoc est, omnia clarè, & distinctè intelligeret, praecipua ejus regula fuit, omnes simplices ideas, ex quibus reliquae omnes componuntur, enumerare, ac quamlibet sigillatim examinare. Ubi enim simplices ideas clarè, & distinctè percipere posset, line dubio etiam omnes reliquas, ex simplicibus illis conflatas, eâdem claritate, & distinctione intelligeret. His ita praelibatis, breviter explicabimus, quomodo omnia in dubium revocaverit, vera Scientiarum principia invenerit, ac se ex dubitationum difficultatibus extricaverit.

Dubitatio de omnibus.

Primò itaque sibi ob oculos ponit omnia illa, quae à sensibus acceperat, nempe coelum, terram, & similia, atque etiam suum corpus: quae omnia eousque in rerum naturâ esse putaverat. Ac de horum certitudine dubitat, quia sensus ipsum interdum fefellisse deprehenderat, & in somnis sibi saepe persuaserat, multa extra se verè existere, in quibus postea, se delusum esse compererat; ac denique quia alios etiam vigilantes asserere audierat, se in membris, quibus dudum caruerant, dolorem sentire. Quare non sine ratione etiam de sui corporis existentiâ dubitare potuit. Atque ex his omnibus verè concludere potuit, sensus non esse firmissimum fundamentum, cui omnis scientia superstruenda sit; possunt enim in dubium revocari: Sed certitudinem ab aliis principiis nobis certioribus dependere. Ut autem porrò talia investiget, secundò sibi ob oculos ponit omnia universalialia, qualia sunt natura corporea in communi, ejusque extensio, item figura, quantitas &c. ut etiam omnes Mathematicae veritates. Et quamvis haec ipsi certiora viderentur, quàm omnia, quae à sensibus hauserat, rationem tamen de iis dubitandi invenit; quoniam alii etiam circa ea errârunt, & praecipuè, quoniam infixâ quaedam erat ejus menti vetus opinio, Deum esse, qui potest omnia, & a quo talis, qualis existit, creatus est: quique adeò forsitan fecerat, ut etiam circa illa, quae ipsi clarissima videbantur, deciperetur. Atque hic est modus, quo omnia in dubium revocavit.

i143

Inventio fundamenti omnis scientiae.

Ut autem vera scientiarum principia inveniret: inquisivit postea, num omnia, quae sub ejus cogitationem cadere possent, in dubium revocârat, ut sic exploraret, an non fortè quid reliquum esset, de quo nondum dubitaverat. Quod si verò quid, sic dubitando, inveniret, quod nullâ ex praecedentibus, nec etiam ullâ aliâ ratione, in dubium revocari posset: id sibi, tanquam fundamentum, cui omnem suam cognitionem superstruat, statuendum esse, meritò judicavit. Et quamquam jam, ut videbatur, de omnibus dubitârat; nam aequè de iis, quae per sensus hauserat, quàm de iis, quae solo intellectu perceperat, dubitaverat: aliquid tamen, quod explorandum esset, reliquum fuit, ille nimirum ipse, qui sic dubitabat, non quatenus capite, manibus, reliquisque corporis membris constabat, quoniam de his dubitaverat; sed tantùm quatenus dubitabat, cogitabat, &c. Atque, hoc accuratè examinans, comperit, se nullis praedictis rationibus de eo dubitare posse. Nam, quamvis somnians, aut vigilans cogitet, cogitat tamen, atque est: & quamvis alii, aut etiam ille ipse circa alia erravissent, nihilominus, quoniam errabant, erant: Nec ullum suae naturae autorem adeò callidum fingere potest, qui eum circa hoc decipiat; concedendum enim erit ipsum existere, quamdiu supponitur decipi. Nec denique quaecunque alia excogitetur dubitandi causa, ulla talis adferri poterit, quae ipsum simul de ejus existentia non certissimum reddat. Imò, quò plures adferuntur dubitandi rationes, eò plura simul adferuntur argumenta, quae illum de suâ existentia convincunt. Adeò ut, quocunque se

i144 ad dubitandum vertat, cogitur nihilominus in has voces erumpere, *dubito, cogito, ergo sum*.

Hac igitur detectâ veritate, simul etiam invenit omnium scientiarum fundamentum: ac etiam omnium aliarum veritatum, mensuram, ac regulam; scilicet, *Quicquid tam clarè ac distinctè percipitur, quàm istud, verum est*.

Nullum verò aliud, quàm hoc scientiarum fundamentum esse posse, satis superque liquet ex praecedentibus: quoniam, reliqua omnia facillimo negotio à nobis in dubium revocari possunt; hoc autem nequaquam. Verumenimverò circa hoc fundamentum hîc apprimè notandum, hanc orationem, *dubito, cogito, ergo sum*, non esse syllogismum, in quo major propositio est omissa. Nam si syllogismus esset, praemissae clariores, & notiores deberent esse, quàm ipsa conclusio, *ergo sum*: adeòque *ergo sum* non esset primum omnis cognitionis fundamentum; praeterquam quòd non esset certa conclusio: nam ejus veritas dependeret ab universalibus praemissis, quas dudum in dubium Autor revocaverat: ideòque *Cogito, ergo sum*, unica est propositio, quae huic, *ergo sum cogitans*, aequivalet.

Sciendum porrò, ut confusionem in sequentibus vitemus (clarè enim, ac distinctè res percipienda est), quid simus. Nam hoc clarè, & distinctè intellecto, nostram essentiam cum aliis non confundemus. Ut igitur id ex praecedentibus deducat, sic pergît noster Autor.

Omnes, quas olim de se habuit, cogitationes in memoriam revocat, ut animam suam esse exiguum quid instar venti, vel ignis, vel aetheris, crassioribus sui corporis partibus infusum, &, corpus sibi notius esse, quam animam, illudque a se clariùs, ac distinctiùs percipi. Atque haec omnia clarè pugnare cum iis deprehendit, quae hucusque intellexerat. Nam de suo corpore dubitare poterat, non autem de suâ essentia, quatenus cogitabat. Adde, quòd haec neque clarè, neque distinctè percipiebat, ac consequenter, ex suae methodi praescripto, tanquam falsa rejicere debebat. Unde, cùm talia ad se, quatenus hucusque

i145 sibi cognitus erat, pertinere intelligere non posset, pergît ulteriùs inquirere, quid ad suam essentiam propriè pertineat; quod in dubium revocare non potuerat, & ob quod suam existentiam concludere cogeatur: talia autem sunt, *quod sibi cavere voluerit, ne deciperetur; multa cupiverit intelligere; de omnibus, quae intelligere non poterat, dubitârit; unum tantùm hucusque affirmârit; omnia reliqua negârit, & tanquam falsa rejecerit; multaque etiam invitus imaginatus fuerit; ac denique multa, tanquam à sensibus venientia, animadverterit*. Cùmque ex singulis his aequè evidentè suam existentiam colligere, nec ullum horum inter ea, quae in dubium revocaverat,

recensere potuerit, ac denique omnia haec sub eodem attributo concipi possint: sequitur omnia haec vera esse, & ad ejus naturam pertinere. Atque adeò ubi dixerat, *cogito*, omnes hi cogitandi modi intelligebantur, nempe *dubitare, intelligere, affirmare, negare, velle, nolle, imaginari, & sentire*.

Apprimè autem hîc notandum venit, quòd magnum usum in sequentibus, ubi de distinctione mentis à corpore agetur, habebit; nempe 1°. Hos cogitandi modos clarè, ac distinctè sine reliquis, de quibus adhuc dubitatur, intelligi. 2°. Eorum clarum, & distinctum, quem habemus conceptum, obscurum, atque confusum reddi, si iis aliqua, de quibus adhuc dubitamus, adscribere vellemus.

Liberatio ab omnibus dubiis.

Ut denique de iis, quae in dubium revocaverat, certus red deretur, omneque dubium tolleretur, pergît inquirere in naturam Entis perfectissimi, & an tale existat. Nam, ubi Ens perfectissimum existere deprehendit, cujus vi omnia producuntur, & conservantur, cujusque naturae repugnat, ut sit deceptor: tum illa ratio dubitandi tollitur, quam ex eo, quòd suam causam ignorabat, habuit. Sciet enim facultatem veri à falso dignoscendi à Deo summè bono, & veraci ipsi non fuisse datam, ut deciperetur. Adeòque Mathematicae veritates, seu omnia, quae ipsi evidentissima esse videntur, minimè suspecta esse poterunt. Progreditur deinde, ut caeteras causas dubitandi tollat, inquitque,

i146 undenam fiat, quòd aliquando erremus? quod ubi invenit ex eo oriri, quod liberâ nostrâ voluntate utamur ad assentiendum etiam iis, quae tantùm confusè percepimus: statim concludere potuit, se in posterum ab errore cavere posse, modò non nisi clarè, & distinctè perceptis assensum praebet: quod unusquisque à se facilè impetrare potest, quoniam potestatem habet cohibendae voluntatis, ac proinde efficiendi, ut intra limites intellectus contineatur. Verum, quia in primâ aetate multa hausimus praejudicia, à quibus non facilè liberamur, pergît porrò, ut ab iis liberemur, & nihil, nisi quod clarè, & distinctè percipimus, amplectamur, simplices omnes notiones, & ideas, ex quibus omnes nostrae cogitationes componuntur, enumerare, easque singulatim examinare; ut quicquid in unâquâque clarum, quid obscurum est, animadvertere possit; sic enim facilè clarum ab obscuro distinguere poterit, clarasque, ac distinctas cogitationes efformare, adeòque facilè realem distinctionem inter animam, & corpus invenire: & quid in iis, quae à sensibus hausimus, clarum, quid obscurum sit; & denique in quo somnium à vigiliis differat: Quo facto neque de suis vigiliis dubitare, neque à sensibus falli ampliùs potuit; ac sic se ab omnibus dubitationibus suprâ recensitis liberavit.

Verùm, antequam hîc finem faciam, iis satisfaciendum videtur, qui sic argumentantur. Cùm Deum existere nobis per se non innotescat, de nullâ re videmur posse unquam esse certi: nec Deum existere unquam nobis innotescere poterit. Nam ex incertis praemissis (omnia enim incerta esse diximus, quamdiu nostram originem ignoramus) nihil certi concludi potest.

Hanc difficultatem ut amoveat Cartesius, respondet hoc pacto. Ex eo, quod nondum sciamus, an fortè originis nostrae autor nos tales creaverit, ut fallamur, etiam in iis, quae nobis vel evidentissima apparent, dubitare nequaquam possumus de iis, quae clarè, & distinctè per se, vel per ratiocinationem, quamdiu nempe ad illam attendimus, intelligimus: sed tantùm de |

i147 iis, quae ante hac demonstravimus vera esse, quorum memoria potest recurrere, cùm non ampliùs attendimus ad rationes, ex quibus ea deduximus, quarumque adeò sumus obliti. Quapropter quamvis, Deum existere, non per se, sed tantùm per aliud innotescere possit, poterimus tamen ad certam Dei existentiae cognitionem pervenire, dummodo ad omnes, ex quibus illam concludimus, praemissas accuratissimè attendamus. Vide Princip. Part. 1. Artic. 13. & Resp. ad secund. Object. num. 3. & in fin. Meditat. 5.

Verùm, quoniam haec responsio quibusdam non satisfacit, aliam dabo. Vidimus in praecedentibus, ubi de nostrae existentiae certitudine, atque evidentiâ loquebamur, nos illam ex eo conclusisse, quod, quocunque mentis aciem convertebamus, nullam dubitandi rationem offendebamus, quae eo ipso nos de nostri existentia non

convinceret, sive ubi ad nostram propriam naturam attendebamus, sive ubi nostrae naturae autorem callidum deceptorem fingebamus, sive denique aliam quamcunque, extra nos, dubitandi rationem accersebamus: quod circa nullam aliam rem hucusque contingere deprehendimus. Nam, quamvis ad naturam ex. gr. Trianguli attendentes, cogimur concludere ejus tres angulos esse aequales duobus rectis, non tamen idem possumus concludere ex eo, quod fortè à naturae nostrae autore decipiamur: quemadmodum ex hoc ipso nostram existentiam certissimè colligebamus. Quapropter non, quocunque mentis aciem convertimus, cogimur concludere, Trianguli tres angulos esse aequales duobus rectis; sed contrà causam dubitandi invenimus, quia nempe nullam talem Dei ideam habemus, quae nos ita afficiat, ut nobis impossibile sit cogitare, Deum esse deceptorem. Nam aequè facile est ei, qui veram Dei ideam non habet, quam nos non habere jam supponimus, cogitare suum autorem esse deceptorem, quam non esse deceptorem: quemadmodum illi, qui nullam habet Trianguli ideam, aequè facile est cogitare, ejus tres angulos aequales esse, quàm non esse aequales duobus |

i148 rectis. Quare concedimus, nos de nullâ re, praeter nostram existentiam, quamvis ad illius demonstrationem probè attendamus, posse esse absolutè certos, quamdiu nullum Dei, clarum, & distinctum conceptum habemus, qui nos affirmare faciat, Deum esse summè veracem, sicuti idea, quam Trianguli habemus, nos cogit concludere, ejus tres angulos esse aequales duobus rectis; sed negamus, nos ideò in nullius rei cognitionem pervenire posse. Nam, ut ex omnibus jamjam dictis patet, cardo totius rei in hoc solo versatur, nempe ut talem Dei conceptum efformare possimus, qui nos ita disponat, ut nobis non aequè facile sit cogitare, eum esse, quam non esse deceptorem; sed qui nos cogat affirmare, eum esse summè veracem. Ubi enim talem ideam efformaverimus, illa de Mathematicis veritatibus dubitandi ratio tolletur. Nam, quocunque tum mentis aciem convertemus, ut de istarum aliquâ dubitemus, nihil offendemus, ex quo ipso, quemadmodum circa nostram existentiam contigit, non concludere debeamus, illam esse certissimam. Ex. grat. si post Dei ideam inventam, ad naturam Trianguli attendamus, hujus idea nos coget affirmare, ejus tres angulos esse aequales duobus rectis: sin ad ideam Dei, haec etiam nos affirmare coget, eum summè veracem, nostraeque naturae esse autorem, & continuum conservatorem, atque adeò nos circa istam veritatem non decipere. Nec minùs impossibile nobis erit cogitare, ubi ad Dei ideam (quam nos invenisse jam supponimus), attendimus, eum esse deceptorem, quàm ubi ad ideam Trianguli attendimus cogitare, tres ejus angulos non esse aequales duobus rectis. Et, uti possumus talem Trianguli ideam formare, quamvis nesciamus, an autor nostrae naturae nos decipiat; sic etiam possumus ideam Dei nobis claram reddere, atque ob oculos ponere, quamvis etiam dubitemus, an nostrae naturae autor nos in omnibus decipiat. Et modò illam habeamus, quomodocunque eam acquisiverimus, sufficet, ut jamjam ostensum est, ad omne dubium tollendum. His itaque praemissis ad difficultatem motam respondeo; nos |

i149 de nullâ re posse esse certos, non quidem, quamdiu Dei existentiam ignoramus (nam de hac re non locutus sum), sed quamdiu ejus claram, & distinctam ideam non habemus. Quare si quis contra me argumentari velit, tale debet esse argumentum. De nullâ re possumus esse certi, antequam Dei claram, & distinctam ideam habeamus: Atqui claram & distinctam Dei ideam habere non possumus, quamdiu nescimus, an nostrae naturae autor nos decipiat: Ergo de nullâ re possumus esse certi, quamdiu nescimus, an nostrae naturae autor nos decipiat &c. Ad quod respondeo, concedendo majorem, & negando minorem: Habemus enim claram, & distinctam ideam Trianguli, quamvis nesciamus, an nostrae naturae autor nos decipiat; & modò talem Dei ideam, ut modò fusè ostendi, habeamus, nec de ejus existentia, nec de ullâ veritate Mathematicâ dubitare poterimus.

Haec praefati, rem ipsam nunc aggredimur.

DEFINITIONES.

I. **C**ogitationis nomine complector omne id, quod in nobis est, & cujus immediatè

conscii sumus.

Ita omnes voluntatis, intellectûs, imaginationis, & sensuum operationes sunt cogitationes. Sed addidi immediatè ad excludenda ea, quae ex iis consequuntur, ut motus voluntarius cogitationem quidem pro principio habet, sed ipse tamen non est cogitatio.

II. *Ideae nomine intelligo cujuslibet cogitationis formam illam, per cujus immediatam perceptionem ipsius ejusdem cogitationis conscius sum.*

Adeò ut nihil possim verbis exprimere, intelligendo id, quod dico, quin ex hoc ipso certum sit in me esse ideam ejus, quod verbis illis significatur. Atque ita non solas imagines in phantasiâ depictas ideas voco: imò ipsas hîc nullo modo voco ideas, quatenus sunt in phantasiâ corporeâ, hoc est, in parte aliquâ cerebri depictae, sed tantùm quatenus mentem ipsam in illam cerebri partem conversam informant.

i150 III. *Per realitatem objectivam ideae intelligo entitatem rei repraesentatae per ideam, quatenus est in ideâ.*

Eodemque modo dici potest perfectio objectiva, vel artificium objectivum &c. Nam quaecunque percipimus, tanquam in idearum objectis, ea sunt in ipsis ideis objectivè.

IV. *Eadem dicuntur esse formaliter in idearum objectis, quando talia sunt in ipsis, qualia illa percipimus: Et eminenter, quando non quidem talia sunt, sed tanta, ut talium vicem supplere possint.*

Nota, cùm dico causam eminenter perfectiones sui effectûs continere, tum me significare velle, quòd causa perfectiones effectûs excellentiùs, quàm ipse effectus continet. Vide etiam Axiom 8.

V. *Omnis res, cui inest immediatè, ut in subjecto, sive per quam existit aliquid, quod percipimus, hoc est, aliqua proprietas, sive qualitas, sive attributum, cujus realis idea in nobis est, vocatur Substantia.*

Neque enim ipsius substantiae, praecisè sumptae, aliam habemus ideam, quàm quòd sit res, in quâ formaliter vel eminenter existit illud aliquid, quod percipimus, sive quod est objectivè in aliquâ ex nostris ideis.

VI. *Substantia, cui inest immediatè cogitatio, vocatur Mens.*

Loquor autem hîc de mente potiùs, quàm de animâ, quoniam animae nomen est aequivocum, & saepe pro re corporeâ usurpatur.

< 't Geen Des Cartes by deze bepaling voegt, komt alleenlijk op 't Woort Mens aan, twelk om dat het niet gelijknamig in 't Latijn, noch iet dat lichaamljk is betekent, zijn mening te klaarder uytdukt: maar in onze taal daar wy geen zulk woort, dat niet te gelijk iet dat lichameljk is betekent, vinden, zou 't eene woort de meening niet klaarder uytdrukken dan 't ander, en dus waart te vergeefs dat hier te vertaalen.>

VII. *Substantia, quae est subjectum immediatum extensionis, & accidentium, quae extensionem praesupponunt, ut figurae, sitûs, motûs localis &c. vocatur Corpus.*

An vero una & eadem substantia sit, quae vocatur mens, & corpus, an duae diversae, postea erit inquirendum.

VIII. *Substantia, quam per se summè perfectam esse intelligimus, & in quâ nihil planè concipimus, quod aliquem deectum sive perfectionis limitationem involvat, Deus vocatur.*

i151 IX. *Cùm quid dicimus in alicujus rei natura sive concep|tu contineri, idem est, ac si diceremus, id de eâ re verum esse, sive de ipsâ posse verè affirmari.*

X. *Duae substantiae realiter distingui dicuntur, cùm unaquaeque ex ipsis absque aliâ potest existere.*

Cartesii postulata hic omisimus, quia ex iis nihil in sequentibus concludimus; attamen lectores seriò rogamus, ut ipsa perlegant, atque attentâ meditatione considerent.

AXIOMATA.

I. **I**N cognitionem, & certitudinem rei ignotae non pervenimus, nisi per cognitionem, & certitudinem alterius, quae ipsâ prior est certitudine, & cognitione.

II. *Dantur rationes, quae nos de nostri corporis existentiâ dubitare faciunt.*

Hoc re ipsâ in Prolegomeno ostensum est, ideòque tanquam axioma hic ponitur.

III. Siquid praeter mentem, & corpus habemus, id nobis minùs, quam mens, & corpus, notum est.

Notandum, haec axiomata nihil de rebus extra nos affirmare; sed tantum ea, quae in nobis, quatenus sumus res cogitantes, reperimus.

PROPOSITIO I.

De nullâ re posumus absolutè esse certi, quamdiu nescimus nos existere.

DEMONSTRATIO.

Propositio haec per se patet: Nam qui absolutè nescit se esse, simul nescit se esse affirmantem, aut negantem, hoc est, certò se affirmare, aut negare.

Notandum autem hîc, quòd, quamvis multa magnâ certitudine affirmemus, & negemus, ad hoc, quòd existamus, non attendentes; tamen, nisi pro indubitato hoc praesupponatur, omnia in dubium revocari posset.

i152

PROPOSITIO II.

Ego sum debet esse per se notum.

DEMONSTRATIO.

Si negas, non ergo innotescet, nisi per aliud, cujus quidem (per Ax. 1.) cognitio, & certitudo prior erit in nobis hoc enunciato, *ego sum*. Atqui hoc est absurdum (per praec.); ergo per se debet esse notum, q.e.d.

PROPOSITIO III.

Ego, quatenus res constans corpore, sum, non est primum, nec per se cognitum.

DEMONSTRATIO.

Quaedam sunt, quae nos de existentiâ nostri corporis dubitare faciunt (per Ax. 2.); ergo (per Ax. 1.) in ejus certitudinem non pervenimus, nisi per cognitionem, & certitudinem alterius rei, quae ipsâ prior est cognitione, & certitudine. Ergo haec enunciatio, *ego*, quatenus res constans corpore, *sum* non est primum, nec per se cognitum, q.e.d.

PROPOSITIO IV.

Ego sum non potest esse primum cognitum, nisi quatenus cogitamus.

DEMONSTRATIO.

Hoc enunciatum, *ego sum res corporea aut constans corpore* non est primum cognitum (per praec.); nec etiam de meâ existentiâ, quatenus consto aliâ re praeter mentem, & |

i153

corpus, sum certus: nam si aliquâ aliâ re à mente, & corpore diversâ constamus, ea nobis minùs nota est, quàm corpus (per Ax. 3.): quare *ego sum* non potest esse primum cognitum, nisi quatenus cogitamus, q. er. d.

COROLLARIUM.

Hinc patet mentem sive rem cogitantem notioem esse corpore.

Verùm ad uberiolem explicationem legantur Art. 11. & 12. Part. 1. Principiorum.

SCHOLIUM.

Unusquisque certissimè percipit, quòd affirmat, negat, dubitat, intelligit, imaginatur &c. sive, quòd existit dubitans, intelligens, affirmans, &c. sive uno verbo, *Cogitans*: neque potest haec in dubium revocare. Quare hoc enunciatum *Cogito*, sive *sum Cogitans* unicum (per Prop. 1.), & certissimum est fundamentum totius Philosophiae. Et cùm in scientiis nihil aliud quaeri, neque desiderari possit, ut de rebus certissimi

simus, quàm omnia ex firmissimis principiis deducere, eaque aequè clara, & distincta reddere, ac principia, ex quibus deducuntur: clarè sequitur, omne, quod nobis aequè evidens est, quodque aequè clarè, & distinctè, atque nostrum jam inventum principium percipimus, omneque, quod cum hoc principio ita convenit, & ab hoc principio ita dependet, ut si de eo dubitare velimus, etiam de hoc principio esset dubitandum, pro verissimo habendum esse. Verùm, ut in iis recensendis quàm cautissimè procedam, ea tantùm pro aequè evidentibus, proque aequè clarè & distinctè a nobis perceptis in initio admittam, quae unusquisque in se, quatenus cogitans, observat. Ut ex. grat. se hoc, & illud velle, se certas tales habere ideas, unamque ideam plus realitatis, & perfectionis in se continere, quàm aliam; illam scilicet, quae objectivè continet esse, & perfectionem substantiae, longè perfectiorem esse, quàm illam, |

i154 quae tantùm objectivam perfectionem alicujus accidentis continet; illam denique omnium esse perfectissimam, quae est entis summè perfecti. Haec inquam non tantùm aequè evidenter, & aequè clarè, sed fortè etiam magis distinctè percipimus. Nam non tantùm affirmant nos cogitare, sed etiam quomodo cogitemus. Porrò etiam illa cum hoc principio convenire dicemus, quae non possunt in dubium revocari, nisi simul hoc nostrum inconcussum fundamentum in dubium revocetur. Ut ex. grat. si quis dubitare velit, an ex nihilo aliquid fiat: simul poterit dubitare, an nos, quamdiu cogitamus, simus. Nam si de nihilo aliquid affirmare possum: nempe quòd potest esse causa alicujus rei: potero simul eodem jure cogitationem de nihilo affirmare, ac dicere me nihil esse, quamdiu cogito. Quod cùm mihi impossibile sit, impossibile etiam mihi erit cogitare, quòd ex nihilo aliquid fiat. His sic consideratis, ea, quae nobis impraesentiarum, ut ulteriùs pergere possimus, necessaria videntur, hìc ordine ob oculos ponere constitui, numeroque Axiomatum addere; quandoquidem à Cartesio, in fine Responsionum ad secundas Objectiones, tanquam axiomata proponuntur, & accuratior, quàm ipse, esse nolo. Attamen, ne ab ordine jam incepto recedam, ea utcunque clariora reddere, & quomodo unum ab alio, & omnia ab hoc principio, *ego sum cogitans*, dependent, vel cum ipso evidentiâ, & ratione conveniunt, ostendere conabor.

AXIOMATA.

Ex Cartesio deprompta.

IV. Sunt diversi gradus realitatis, sive entitatis: nam substantia plus habet realitatis, quàm accidens, vel modus; & substantia infinita, quàm finita; ideòque plus est realitatis objectivae in ideâ substantiae, quàm accidentis; & in ideâ substantiae infinitae, quam in ideâ finitae.

i155 *Hoc axioma ex solâ contemplatione nostrarum idearum, de quarum |
existentiâ certi sumus, quia nempe modi sunt cogitandi, innotescit: scimus enim quantum realitatis, sive perfectionis idea substantiae de substantiâ affirmat; quantum verò idea modi de modo. Quod cùm ita sit, necessariò etiam comperimus ideam substantiae plus realitatis objectivae continere, quàm ideam alicujus accidentis &c. Vide Scholium Proposit. 4.*

V. Res cogitans, si aliquas perfectiones novit, quibus careat, sibi statim ipsas dabit, si sint in suâ potestate.

Hoc unusquisque in se, quatenus est res cogitans, observat; quare (per Schol. Prop. 4) de ipso certissimi sumus; & eâdem de causâ non minùs certi sumus de sequenti, nempe

VI. In omni rei ideâ, sive conceptu continetur existentia, vel possibilis, vel necessaria (vide Axiom. 10. Cartestii): *Necessaria in Dei, sive entis summè perfecti conceptu; nam aliàs conciperetur imperfectum, contra quod supponitur concipi: Contingens verò sive possibilis in conceptu rei limitatae.*

VII. Nulla res, neque ulla rei perfectio actu existens potest habere nihil, sive rem non existentem pro causâ suae existentiae.

Hoc axioma nobis aequè perspicuum esse, ac est, ego sum cogitans, in Scholio Proposit. 4. demonstravi.

VIII. Quicquid est realitatis, sive perfectionis in aliquâ re, est formaliter, vel

eminenter in primâ, & adaequatâ ejus causâ.

Per eminenter intelligo, cùm causa perfectiùs continet omnem realitatem effectûs, quam effectus ipse: per formaliter verò, cùm aequè perfectè illam continet.

Hoc axioma à praecedenti dependet: nam, si supponeretur nihil, vel minus esse in causâ, quàm in effectû; nihil in causâ esset causa effectus. At hoc est absurdum (per praec.): quare non quaecunque res potest esse causa alicujus effectûs; sed praecisè illa, in quâ eminenter, vel ad minimum formaliter est omnis perfectio, quae est in effectû.

i156 IX. Realitas objectiva nostrarum idearum requirit causam, |
in quâ eadem ipsa realitas, non tantùm objectivè, sed formaliter, vel eminenter
contineatur.

Hoc axioma apud omnes, quamvis multi eo abusi sunt, in confesso est. Ubi enim aliquis aliquid novi concepit, nullus est, qui non quaerat causam illius conceptûs, sive ideae. Ubi verò aliquam assignare possunt, in quâ formaliter vel eminenter tantum realitatis contineatur, quantum est objectivè in illo conceptu, quiescunt. Quod exemplo machinae Art. 17. Part. 1. Princ. à Cartesio allato satis explicatur. Sic etiam si quis quaerat, undenam homo ideas suae cogitationis, & corporis habeat; nemo non videt illum eas ex se, formaliter nimirum continente omne, quod ideae objectivè continent, habere. Quare si homo aliquam haberet ideam, quae plus realitatis objectivae contineret, quàm ipse formalis, necessariò, lumine naturali impulsus, aliam causam extra hominem ipsum, quae omnem illam perfectionem formaliter vel eminenter contineret, quaereremus. Nec ullus unquam aliam praeter hanc causam assignavit, quam aequè clarè, & distinctè conceperit. Porro quòd ad veritatem hujus axiomatis attinet, ea à praecedentibus pendet. Nempe (per 4. Ax.) dantur diversi gradus realitatis sive entitatis in ideis: ac proinde (per 8. Ax.) pro gradu perfectionis,

↔ De hoc etiam certi sumus, quia id in nobis quatenus cogitantes
comperimus. Vide praec. Schol.

i157 *perfectiorem causam requirunt. Verùm cùm gradus realitatis, quos in ideis advertimus, non sint in ideis, quatenus tanquam modi cogitandi considerantur, sed quatenus una substantiam, alia modum tantùm substantiae repraesentat, seu uno verbo, quatenus ut imagines rerum considerantur: hinc clarè sequitur idearum nullam aliam primam causam posse dari, praeter illam, quam omnes lumine naturali clarè, & distinctè intelligere, modò ostendebamus, nempe in quâ eadem ipsa realitas, quam habent objectivè, formaliter, vel eminenter contineatur. Hanc conclusionem, ut clariùs intelligatur, uno aut altero exemplo explicabo. Nempe, si quis libros aliquos (putà unum alicujus insignis Philosophi, alterum alicujus nugatoris) unâ eâdemque manu scriptos videt, nec ad sensum verborum (hoc est, quatenus veluti imagines sunt), sed tantùm ad delineamenta characterum, & ordinem literarum attendit: nullam inaequalitatem, quae ipsum cogat, diversas causas quaerere, inter ipsos agnoscet; sed ipsi ab eâdem causâ eo/demque modo processisse videbuntur. Verùm si ad sensum verborum, & orationum attendat, magnam inter ipsos inaequalitatem reperiet: Ac proinde concludet unius libri causam primam valdè diversam à primâ causâ alterius fuisse, unamque aliâ tantò perfectiorem reverâ fuisse, quantum sensum orationum utriusque libri, sive quantum verba, quatenus veluti imagines considerantur, ab invicem differre reperit. Loquor autem de primâ causâ librorum, quae necesariò debet dari, quamvis concedam, imò supponam, unum librum ex alio describi posse, ut per se est manifestum. Idem etiam clarè explicari potest exemplo effigiei, putà alicujus Principis: nam si ad ipsius materialia tantùm attendamus, nullam inaequalitatem inter ipsam, & alias effigies reperiemus, quae nos cogat diversas causas quaerere: imò nihil obstat, quin possimus cogitare, illam ex aliâ imagine fuisse depictam, & istam rursus ex aliâ, & sic in infinitum: Nam ad ejus delineamenta nullam aliam causam requiri satis dignoscemus. Verùm si ad imaginem, quatenus imago est, attendamus, statim causam primam cogemur quaerere, quae formaliter, vel eminenter contineat id, quod illa imago repraesentativè continet. Nec video, quid ad confirmandum, &*

dilucidandum hoc axioma, ulteriùs desideretur.

X. Non minor causa requiritur ad rem conservandam, quàm ad ipsam primùm producendam.

Ex eo, quod hoc tempore cogitamus, non necessariò sequitur nos postea cogituros. Nam conceptus, quem nostrae cogitationis habemus, non involvit, sive non continet necessariam cogitationis ex|istentiam;

⇨ *Hoc unusquisque in se, quatenus est res cogitans, comperit.*

possum enim cogitationem, quamvis supponam eam non existere, clarè, & distinctè concipere. Cùm autem uniuscujusque causae natura debeat in se continere aut involvere perfectionem sui effectûs (per Ax. 8.): hinc clarè sequitur, aliquid in nobis, aut extra nos, quod nondum intelleximus adhuc, necessariò dari, cujus conceptus sive natura involvat existentiam, quodque sit causa, cur nostra cogitatio incepit existere, & etiam, ut existere pergat. Nam quamvis nostra cogitatio incepit existere, non ideò ejus natura, & essentia necessariam existentiam magis involvit, quàm antequam existeret, ideòque eâdem vi eget, ut in existendo perseveret, quâ eget, |

i158

ut existere incipiat. Et hoc, quod de cogitatione dicimus, dicendum etiam de omni re, cujus essentia non involvit necessariam existentiam.

XI. Nulla res existit, de quâ non possit quaeri, quaenam sit causa (sive ratio), cur existat. Vide Ax. 1. Cartesii.

Cùm existere sit quid positivum, non possumus dicere, quod habeat nihil pro causâ (per Ax. 7.); ergo aliquam causam positivam, sive rationem, cur existat, assignare debemus, eamque externam, hoc est, quae extra rem ipsam est, vel internam, hoc est, quae in naturâ, & definitione rei ipsius existentis comprehenditur.

Propositiones quatuor sequentes ex Cartesio desumptae.

PROPOSITIO V.

Dei existentia ex solâ ejus naturae consideratione cognoscitur.

DEMONSTRATIO.

Idem est dicere, aliquid in rei alicujus naturâ sive conceptu contineri, ac dicere id ipsum de eâ re esse verum (per Def. 9.): Atqui existentia necessaria in Dei conceptu continetur (per Axio. 6.): Ergo verum est de Deo dicere, necessariam existentiam in eo esse, sive ipsum existere.

SCHOLIUM.

EX hac propositione multa praeclara sequuntur; imò ab hoc solo, quòd ad Dei naturam pertinet existentia, sive, quòd Dei conceptus involvit necessariam existentiam, sicut conceptus trianguli, quòd ejus tres anguli sint aequales duobus rectis; sive, quod ejus existentia, non secus, atque ejus essentia, sit aeterna veritas: omnis ferè Dei attributorum cognitio, per quam in illius amorem, sive summam beatitudinem du|cimur,

i159

dependet. Quare magnopere desiderandum esset, ut humanum genus tandem aliquando haec nobiscum ample|cteretur.

⇨ *Lege Art 16. Part. 1. Principiorum.*

Fateor quidem, quaedam dari praejudicia, quae impediunt, quominùs unusquisque hoc adeò facilè intelligat. Verùm si quis bono animo, & solo veritatis, suaeque verae utilitatis amore impulsus, rem examinare velit, eaque secum perpendere, quae in Medit. 5. quaeque in fine Responsionum ad primas Objectiones habentur; & simul quae de aeternitate, capit. 1. Part. 2. nostrae Appendicis tradimus, is procul dubio rem quàm clarissimè intelliget, & nullus dubitare poterit, an aliquam Dei ideam habeat (quod sanè primum fundamentum est humanae beatitudinis): Nam simul clarè videbit, ideam Dei longè à caeterarum rerum ideis differre: ubi nempe intelliget Deum, quoad essentiam, & existentiam, à caeteris rebus toto genere discrepare: quare, circa haec Lectorem diutiùs hîc detinere, non est opus.

PROPOSITIO VI.

*Dei existentia ex eo solo, quod ejus idea sit in nobis,
à posteriori demonstratur.*

DEMONSTRATIO.

Realitas objectiva cujuslibet ex nostris ideis requirit causam, in quâ eadem ipsa realitas, non tantùm objectivè, sed formaliter, vel eminenter contineatur (per Ax. 9.). Habemus autem ideam Dei (per Def. 2. & 8.), hujusque ideae realitas objectiva nec formaliter, nec eminenter in nobis continetur (per Ax. 4.), nec in ullo alio, praeterquam in ipso Deo potest contineri (per Def. 8.): Ergo haec idea Dei, quae in nobis est, requirit Deum pro causâ Deusque proinde existit (per Ax. 7.).

SCHOLIUM.

Quidam sunt, qui negant, se ullam Dei ideam habere, quem tamen, ut ipsi ajunt, colunt, & amant. Et quamvis ipsis Dei definitionem, Deique attributa ob oculos ponas, nihil tamen proficies; non hercle magis, quàm si virum à nativitate caecum colorum differentias, prout ipsos videmus, docere moliaris. Verùm, nisi eos, tanquam pro novo animalium genere, medio scilicet inter homines & bruta, habere velimus, eorum verba parum curare debemus. Quomodo quaeso alio modo alicujus rei ideam ostendere possumus, quàm ejus definitionem tradendo, ejusque attributa explicando? quòd, cùm circa Dei ideam praestemus, non est, quòd verba hominum, Dei ideam negantium, propterea tantùm, quòd nullam ejus imaginem in cerebro formare possunt, moram nobis injiciant.

Deinde notandum, quòd Cartesius, ubi citat Ax. 4. ad ostendendum, quòd realitas objectiva ideae Dei, nec formaliter, nec eminenter in nobis continetur: supponit unumquemque scire se non esse substantiam infinitam, hoc est, summè intelligentem, summè potentem, &c., quod supponere potest. Qui enim scit se cogitare, scit etiam se de multis dubitare, nec omnia clarè, & distinctè intelligere.

Denique notandum, quòd ex Def. 8. etiam clarè sequatur, non posse dari plures Deos, sed tantùm unum, ut Propos. 11. hujus, & in 2. Parte nostrae Appendicis cap. 2. clarè demonstramus.

PROPOSITIO VII.

*Dei existentia demonstratur etiam ex eo, quod nos ipsi
habentes ejus ideam existamus.*

SCHOLIUM.

AD hanc propositionem demonstrandam assumit Cartesius haec duo Axiomata, nempe 1. *Quòd potest efficere id, |*
i161 *quod majus est, sive difficilius, potest etiam efficere id, quod minus. 2. Majus est creare sive (per Ax. 10.) conservare substantiam, quàm attributa, sive proprietates substantiae; quibus quid significare velit, nescio. Nam quid facile, quid verò difficile vocat? nihil |*

⇔ *Ne alia exempla quaeras, cape exemplum araneae, quae telam facilè textit, quam homines, non nisi difficilimè legerent; homines contrà quàm plurima facillimè faciunt, quae fortè angelis impossibilia sunt.*

enim absolutè, sed tantùm respectu causae, facile, aut difficile dicitur. Adeò, ut una, & eadem res eodem tempore respectu diversarum causarum facilis, & difficilis dici possit. Verùm si illa difficilia vocat, quae magno labore, facilia autem, quae minori labore ab eadem causâ confici queunt, ut ex. g. vis, quae sustollere potest 50 libras, duplo faciliùs sustollere poterit 25 libras: non erit sanè axioma absolutè verum, nec ex eo id, quod intendit, demonstrare poterit. Nam ubi ait, *si haberem vim me ipsum conservandi, etiam haberem vim mihi dandi omnes perfectiones, quae mihi desunt* (quia scilicet non tantam potestatem requirunt): ipsi concederem; quod vires, quas impendo ad me conservandum, possent alia plura longè faciliùs efficere, nisi iis

eguissem ad me conservandum: sed, quamdiu iis utor ad me conservandum, nego me posse eas impendere, ad alia, quamvis faciliora, efficienda, ut in nostro exemplo clarè videre est. Nec difficultatem tollit, si dicatur, quòd, cùm sim res cogitans, necessariò deberem scire, num ego in me conservando omnes meas vires impendam, & etiam num ea sit causa, cur ego mihi non dem caeteras perfectiones: Nam (praeterquam quod de hac re jam non disputatur, sed tantùm quomodo ex hoc axiomate necessitas hujus propositionis sequatur) si id scirem, major essem, & fortè majores vires requirem, quàm quas habeo, ad me in majori illà perfectione conservandum. Deinde nescio, an major sit labor substantiam, quàm attributa creare (sive conservare), hoc est, ut clariùs, & magis Philosophicè loquar, nescio, an substantia non indigeat totà suà virtute, & essentiâ, quâ se fortè conservat, ad conservanda sua attributa. Sed haec relinquamus, & quae nobilissimus Autor hîc vult, ulteriùs examinemus, videlicet, quid per facile, quid per difficile intelligat. Non pu|to,

i162 nec mihi ullo modo persuadeo, eum per difficile intelligere id, quod impossibile (ac proinde nullo modo potest concipi, quomodo fiat), & per facile id, quod nullam implicat contradictionem (ac proinde facile concipitur, quomodo fiat): quamvis in 3. Medit. primo obtutu id videatur velle, ubi ait, *Nec putare debeo, illa forsitan, quae mihi desunt, difficiliùs acquiri posse, quam illa, quae jam in me sunt. Nam contra manifestum est, longè difficilius fuisse me, hoc est, rem, sive substantiam cogitantem, ex nihilo emergere, quàm &c.* Nam id nec cum verbis auctoris conveniret, nec etiam ejus ingenium redoleret. Etenim, ut primum omittam, inter possibile, & impossibile, sive inter id, quod intelligibile est, & inter id, quod non intelligibile est, nulla datur ratio; sicuti neque inter aliquid, & nihil, & potestas ad impossibilia non magis quadrat, quàm creatio, & generatio ad non entia: ideòque nullo modo inter se comparanda. Adde quòd illa tantum inter se comparare, & eorum rationem cognoscere possum, quorum omnium clarum, & distinctum habeo conceptum. Nego igitur sequi, quòd qui potest impossibile facere, possit etiam facere id, quod possibile est. Quaeso enim, quaenam esset haec conclusio? si quis potest facere circulum quadratum, poterit etiam facere circulum, cujus omnes lineae, quae à centro ad circumferentiam possunt duci, sint aequales: Aut, si quis potest facere, ut τὸ *nihil* patiat, eoque uti, tanquam materia, ex quâ aliquid producat, etiam habebit potestatem, ut ex aliquâ re aliquid faciat. Nam, uti dixi, inter haec, & similia nulla datur convenientia, neque analogia, neque comparatio, neque ulla quaecunque ratio. Atque hoc unusquisque videre potest, modò ad rem parùm attendat. Quare hoc ab ingenio Cartesii prorsus alienum existimo. Verùm si ad 2. axioma ex duobus modò allatis attendo, videtur, quod per majus, & difficilius intelligere vult id, quod perfectius est, per minus verò, & facilius, id, quod imperfectius. At hoc etiam valdè obscurum videtur. Nam eadem hîc est difficultas, quae superiùs. |

i163 Nego enim, ut suprâ, eum, qui potest majus facere, posse simul, & eâdem operâ, ut in Propositione debet supponi, quod minus est, facere. Deinde ubi ait, *majus est creare, sive conservare substantiam, quàm attributa*, sanè per attributa non intelligere potest, id, quod in substantiâ formaliter continetur, & ab ipsâ substantiâ non nisi ratione distinguitur: Nam tum idem est creare substantiam, quàm creare attributa. Nec etiam, propter eandem rationem, intelligere potest proprietates substantiae, quae ex ejus essentiâ, & definitione necessariò sequuntur. Multò etiam minùs intelligere potest, quod tamen videtur velle, proprietates, & attributa alterius substantiae, ut ex gr. si dico, quòd potestatem habeo ad me, substantiam scilicet cogitantem finitam, conservandum, non ideò possum dicere, quòd habeam etiam potestatem mihi dandi perfectiones substantiae infinitae, quae totâ essentiâ à meâ differt. Nam vis sive essentia, quâ in meo |

⇔ *Nota, quòd vis, quâ substantia se conservat, nihil est praeter ejus essentiam, & non nisi nomine ab eâdem differt, quòd maximè locum habebit, ubi in Appendice de Dei potentiâ agemus.*

esse me conservo, toto genere differt à vi sive essentiâ, quâ substantia absolutè infinita se conservat, à quâ ejus vires, & proprietates, non nisi ratione distinguuntur. Ideòque (quamvis supponerem me meipsum conservare) si vellem concipere, me mihi posse

dare perfectiones substantiae absolutè infinitae, nihil aliud supponerem, quàm quòd possem totam meam essentiam in nihilum redigere, & denuò substantiam infinitam creare. Quod sanè longè majus esset, quàm tantùm supponere, quòd possem me substantiam finitam conservare. Cùm itaque nihil horum per attributa sive proprietates intelligere possit, nihil aliud restat, quàm qualitates, quas ipsa substantia eminenter continet (ut haec, & illa cogitatio in mente, quas mihi deesse, clarè percipio), non verò quas altera substantia eminenter continet (ut hic, & ille motus in extensione: nam tales perfectiones mihi, rei scilicet cogitanti, non sunt perfectiones, ideòque non mihi desunt). Sed tum id, quod Cartesius demonstrare vult, nullo modo ex hoc axiome concludi potest; nempe quòd, si me conservo, etiam habeo, potestatem mihi dandi omnes perfectiones, quas ad ens summè perfectum clarè reperio pertinere; ut ex modò dictis satis constat. Verùm ne rem indemonstratam relinquamus, & omnem confusionem vitemus, visum fuit sequentia Lemmata in antecessum demonstrare, ac postea iis, demonstrationem hujus 7. Propositionis superstruere.

LEMMA I.

Quò res suâ naturâ perfectior est, eò majorem existentiam, & magis necessariam involvit; & contrà, quo magis necessariam existentiam res suâ naturâ involvit, eò perfectior est.

DEMONSTRATIO.

IN omnis rei ideâ sive conceptu continetur existentia (per Ax. 6.). Ponatur igitur A esse res, quae decem gradus habet perfectionis. Dico, quòd ejus conceptus plus existentiae involvit, quàm si supponeretur, quinque tantùm gradus perfectionis continere. Nam cùm de nihilo nullam possimus affirmare existentiam (vide Schol. Propos. 4.), quantum ejus perfectioni cogitatione detrahimus, ac proinde magis, ac magis, de nihilo participare concipimus, tantùm etiam possibilitatis existentiae de ipso negamus. Ideòque, si ejus gradus perfectionis in infinitum diminui concipiamus usque ad 0, sive ciphram: nullam existentiam, sive absolutè impossibilem existentiam continebit. Si autem contrà ejus gradus in infinitum augeamus, summam existentiam, ac proinde summè necessariam involvere concipiemus. Quod erat primum. Deinde cùm haec duo nullo modo separari queant (ut ex Ax. 6. totâque primâ parte hujus satis constat), clarè sequitur id, quod secundo loco demonstrandum proponebatur.

Nota I. Quòd, quamvis multa dicantur necessariò existere ex eo solo, quod datur causa determinata ad ipsa producenda: de iis hîc non loquamur, sed tantùm de eâ necessitate, & possibilitate, quae ex |

solâ naturae, sive rei essentiae consideratione, nullâ habitâ ratione causae, sequitur.

Nota II. Quòd hîc non loquimur de pulchritudine, & de aliis perfectionibus, quas homines ex superstitione, & ignorantîâ perfectiones vocare voluerunt: Sed per perfectionem intelligo tantùm realitatem, sive esse. Ut ex. gr. in substantiâ plus realitatis contineri percipio, quàm in modis, sive accidentibus: Ideòque ipsam magis necessariam, & perfectiorem existentiam continere clarè intelligo, quàm accidentia, ut ex Axiom. 4. & 6. satis constat.

COROLLARIUM.

Hinc sequitur, quicquid necessariam existentiam involvit, esse ens summè perfectum, seu Deum.

LEMMA II.

Qui potentiam habet se conservandi, ejus natura necessariam involvit existentiam.

DEMONSTRATIO.

Qui vim habet se conservandi, vim etiam habet se creandi (per Ax. 10.), hoc est (ut facilè omnes concedent), nullâ indiget causâ externâ ad existendum: sed sola ipsius

natura erit causa sufficiens, ut existat, vel possibiliter (vide Ax. 10.), vel necessariò. At non possibiliter. Nam (per id, quod circa Ax. 10. demonstravi) tum ex eo, quod jam existeret, non sequeretur, ipsum postea extitutum (quod est contra Hyp.): Ergo necessariò, hoc est, ejus natura necessariam involvit existentiam, quod er. dem.

DEMONSTRATIO.

Propositionis VII.

SI vim haberem me ipsum conservandi, talis essem naturae, ut necessariam involverem existentiam (per Lem. 2.): |
 i166 ergo (per Corol. Lem. 1.) mea natura omnes contineret perfectiones. Atqui in me, quatenus sum res cogitans, multas imperfectiones invenio, ut quod dubitem, quod cupiam &c., de quibus (per Schol. Propos. 4.) sum certus; ergo nullam vim habeo me conservandi. Nec dicere possum, quod ideò jam careo illis perfectionibus, quia eas mihi jam denegare volo; nam id clarè primo Lemmati, & ei, quod in me (per Ax. 5.) clarè reperio, repugnaret.

Deinde non possum jam existere, quamdiu existo, quin conserver, sive à me ipso, siquidem habeam istam vim, sive ab alio, qui illam habet (per Ax. 10. & 11.). Atqui existo (per Schol. Propos. 4.), & tamen non habeo vim me ipsum conservandi, ut jam jam probatum est; ergo ab alio conservor. Sed non ab alio, qui vim non habet se conservandi (per eandem rationem, quâ modò me meipsum conservare non posse demonstravi): ergo ab alio, qui vim habet se conservandi, hoc est (per Lemm. 2.), cujus natura necessariam involvit existentiam, hoc est (per Corol. Lemm. 1.), qui omnes perfectiones, quas ad ens summè perfectum clarè pertinere intelligo, continet; ac proinde ens summè perfectum, hoc est (per Def. 8.), Deus existit, ut er. dem.

COROLLARIUM.

Deus potest efficere id omne, quòd clarè percipimus, prout id ipsum percipimus.

DEMONSTRATIO.

HAEC omnia clarè sequuntur ex praecedenti Propositione. In ipsâ enim Deum existere ex eo probatum est, quòd debeat aliquis existere, in quo sint omnes perfectiones, quarum idea aliqua est in nobis: Est autem in nobis idea tantae alicujus potentiae, ut ab illo solo, in quo ipsa est, coelum, & terra, & alia etiam omnia, quae à me, ut possibilis, intelliguntur,
 i167 fieri possint: ergo simul cum Dei existentia haec etiam omnia de ipso probata sunt.

PROPOSITIO VIII.

Mens, & corpus realiter distinguuntur.

DEMONSTRATIO.

Quidquid clarè percipimus, à Deo fieri potest, prout illud percipimus (per Coroll. praec.): Sed clarè percipimus mentem, hoc est (per Def. 6.), substantiam cogitantem absque corpore, hoc est (per Def. 7.) absque substantiâ aliquâ extensâ (per Propos. 3. & 4.), & vice versâ corpus absque mente (ut facilè omnes concedunt). Ergo saltem per divinam potentiam mens esse potest sine corpore, & corpus sine mente.

Jam vero substantiae, quae esse possunt una absque aliâ, realiter distinguuntur (per Def. 10.); atqui mens, & corpus sunt substantiae (per Def. 5. 6. 7.), quae una absque aliâ esse possunt (ut mox probatum est): ergo mens, & corpus realiter distinguuntur.

Vide Proposit. 4. Cartesii in fine Responsionum ad 2. Objectiones; & quae habentur 1. Parte Principiorum ab Art. 22. usque ad Art. 29: Nam ea hîc describere non operae pretium judico.

PROPOSITIO IX.

Deus est summè intelligens.

DEMONSTRATIO.

SI neges: ergo Deus, aut nihil, aut non omnia, seu quaedam tantùm intelliget. At quaedam tantùm intelligere, & caetera ignorare, limitatum, & imperfectum intellectum supponit, quem Deo adscribere absurdum est (per Definit. 8.). |
 i168 Deum autem nihil intelligere, vel indicat in Deo carentiam intellectionis, ut in hominibus, ubi nihil intelligunt, ac imperfectionem involvit, quae in Deum cadere non potest (per eand. Definit.), vel indicat, quod perfectioni Dei repugnet, ipsum aliquid intelligere: At, cùm sic intellectio de ipso prorsus negetur, non poterit ullum intellectum creare (per Axiom. 8.). Cùm autem intellectus clarè, & distinctè à nobis percipiatur, Deus illius causa esse poterit (per Coroll. Propos. 7.). Ergo longè abest, ut Dei perfectioni repugnet, ipsum aliquid intelligere: Quare erit summè intelligens, q. e. demonstr.

SCHOLIUM.

Quamvis concedendum sit, Deum esse incorporeum, ut Propos. 16. demonstratur, hoc tamen non ita accipiendum, ac si omnes Extensionis perfectiones ab eo removendae sint; sed tantummodò quatenus extensionis natura, & proprietates imperfectionem aliquam involvunt. Quod idem etiam de Dei intellectione dicendum est, quemadmodum omnes, qui ultra vulgus Philosophorum sapere volunt, fatentur, ut fusè explicabitur in nostr. Append. Part. 2. cap. 7.

PROPOSITIO X.

Quicquid perfectionis in Deo reperitur, à Deo est.

DEMONSTRATIO.

SI neges: ponatur in Deo aliquam perfectionem esse, quae à Deo non est. Erit illa in Deo, vel à se, vel ab aliquo à Deo diverso. Si à se, ergo necessariam, sive minimè possibilem habebit existentiam (per Lemm. 2. Prop. 7.), adeòque (per Coroll. Lemm. 1. ejusdem) erit quid summè perfectum, ac proinde (per Definit. 8.) Deus. Si itaque dicatur aliquid in Deo |
 i169 esse, quòd à se est, simul dicitur id esse à Deo, q.e. demonstr. Si verò ab aliquo à Deo diverso sit, ergo Deus non potest concipi per se summè perfectus contra Definit. 8. Ergo quicquid perfectionis in Deo reperitur, à Deo est, q.e.d.

PROPOSITIO XI.

Non dantur plures Dii.

DEMONSTRATIO.

SI neges: concipe, si fieri potest, plures Deos, ex. grat. A & B; tum necessariò (per Propos. 9) tàm A, quàm B erit summè intelligens, hoc est, A intelliget omnia, se scilicet, & B; & vicissim B intelliget se, & A. Sed cùm A & B necessariò existant (per Propos. 5.), ergo causa veritatis, & necessitatis ideae ipsius B, quae est in A, est ipse B; & contrà causa veritatis, & necessitatis ideae ipsius A, quae est in B, est ipse A; quapropter erit aliqua perfectio in A, quae non est ab A; & in B, quae non est à B: ideòque (per praeced.) nec A nec B erunt Dii; adeòque non dantur plures, q.e.d.

Notandum hïc, quòd ex hoc solo, quod aliqua res ex se necessariam involvit existentiam, qualis est Deus, necessariò sequatur, illam esse unicam: ut unusquisque apud se attentâ meditatione deprehendere poterit, atque etiam hïc demonstrare potuissem; sed modo non ita ab omnibus perceptibili, quemadmodum in hac propositione factum est.

PROPOSITIO XII.

Omnia quae existunt, à solâ vi Dei conservantur.

DEMONSTRATIO.

SI negas: supponatur aliquid se ipsum conservare; quare (per Lemm. 2. Propos. 7.) ejus natura necessariam involvit
 i170 existentiam; ac proinde (per Corollar. Lem. 1. ejusdem) esset Deus, darenturque plures Dii, quod est absurdum (per praec.). Ergo nihil existit, quod solâ vi Dei non conservetur, q.e.d.

COROLLARIUM I.

Deus est omnium rerum Creator.

DEMONSTRATIO.

Deus (per praec.) omnia conservat, hoc est (per Ax. 10.) omnia quae existunt, creavit, & adhuc continuò creat.

COROLLARIUM II.

Res nullam ex se habent essentiam, quae sit causa cognitionis Dei: sed contrà, Deus est causa rerum, etiam quoad earum essentiam.

DEMONSTRATIO.

Cùm nihil perfectionis in Deo reperiatur, quod à Deo non sit (per Propos. 10.), nullam res ex se habebunt essentiam, quae possit esse causa cognitionis Dei. Sed contrà, cùm Deus omnia non ex alio generarit, sed prorsus crearit (per Prop. 12. cum Cor. 1.), & actio creandi nullam agnoscat causam praeter efficientem (sic enim creationem definitio), quae Deus est: sequitur, res ante creationem prorsus nihil fuisse; ac proinde etiam Deum causam fuisse earum essentiae, q.e.d.

Notandum, hoc Corollarium ex eo etiam patere, quod Deus sit omnium rerum causa sive creator (per Coroll. 1.), & quòd causa omnes effectûs perfectiones in se continere debeat (per Axiom. 8.), quemadmodum unusquisque facilè videre potest.

i171

COROLLARIUM III.

Hinc clarè sequitur, Deum non sentire, nec propriè percipere: nam illius intellectus à nullâ re extra se determinatur: sed omnia ab eo profluunt.

COROLLARIUM IV.

Deus est causalitate prior rerum essentiâ, & existienciâ, ut clarè ex 1. & 2. Corollar. hujus Proposit. sequitur.

PROPOSITIO XIII.

Deus est summè verax, minimèque deceptor.

DEMONSTRATIO.

DEo (per Def. 8.) nihil affingere possumus, in quo aliquid imperfectionisprehendimus: & cum omnis deceptio |

⇔ *Hoc axioma inter axiomata non recensui, quia minimè opus fuit. Nam eo non egebam, nisi ad solam hanc Prop. demonstr. & etiam quia, quamdiu Dei existentiam, ignorabam, nolui aliqua pro veris assumere, nisi quae poteram ex primo cognito ego sum deducere, ut in Prop. 4. Scholio monui. Porrò definitiones metûs & malitiae non etiam inter definitiones posui, quia nemo eas ignorat, & iis non egeo, nisi ad solam hanc propositionem.*

(ut per se notum), aut fallendi voluntas, non nisi ex malitiâ vel metu procedat: metus autem diminutam potentiam supponat, malitia verò privationem bonitatis: nulla deceptio, aut fallendi voluntas Deo, enti scilicet summè potenti, & sumè bono, erit adscribenda: sed contrà summè verax minimèque deceptor dicendus, q.e.d. Vide Responsion. ad secundas Objectiones, num. 4.

PROPOSITIO XIV.

Quicquid clarè, & distinctè percipimus, verum est.

DEMONSTRATIO.

Facultas veri à falso dignoscendi, quae (ut unusquisque in se comperit, & ex omnibus, quae jam demonstrata sunt, |
 i172 videre est) in nobis est, à Deo creata est, & continuò conservatur (per Prop. 12. cum Coroll.), hoc est (per praec.), ab ente summè veraci, minimèque deceptore, neque ullam facultatem (ut unusquisque in se comperit) nobis donavit abstinendi, sive non assentiendi iis, quae clarè, & distinctè percipimus; quare si circa ea deciperemur, omnino à Deo essemus decepti, essetque deceptor, quod (per praec.) est absurdum; quidquid igitur clarè, & distinctè percipimus, verum est, q.e.d.

SCHOLIUM.

Cùm ea, quibus necessariò, ubi à nobis clarè, & distinctè percipiuntur, assentiri debemus, necessariò sint vera, atque facultatem habeamus iis, quae obscura, & dubia sunt, sive quae ex certissimis principiis non sunt deducta, non assentiendi, ut unusquisque in se comperit: clarè sequitur nos semper posse cavere, ne in errores incidamus, & ne unquam fallamur (quod idem adhuc clariùs ex sequentibus intelligitur), modò seriò apud nos constituamus, nihil affirmare, quod non clarè, & distinctè percipimus, sive quod ex per se claris, & certis principiis non deductum est.

PROPOSITIO XV.

Error non est quid positivum.

DEMONSTRATIO.

Si error quid positivum esset, solum Deum pro causâ haberet, à quo continuò deberet procreari (per Propos. 12.). Atqui hoc est absurdum (per Propos. 13.): Ergo error non est quid positivum, q.e.d.

i173

SCHOLIUM.

Cum error non sit quid positivum in homine, nihil aliud poterit esse, quam privatio recti usûs libertatis (per Schol. Propos. 14.): ideòque non, nisi eo sensu, quo dicimus absentiam Solis causam esse tenebrarum, vel quo Deus, propterea quod infantem, excepto visu, aliis similem fecit, causa caecitatis dicitur, Deus causa erroris dicendus; nempe quia nobis intellectum ad pauca tantùm se extendentem dedit. Quòd ut clarè intelligatur, & simul etiam quomodo error à solo abusu nostrae voluntatis pendeat, ac denique quomodo ab errore cavere possimus: modos, quos cogitandi habemus, in memoriam revocemus, nempe omnes modos percipiendi (ut sentire, imaginari, & purè intelligere), & volendi (ut cupere, aversari, affirmare, negare, & dubitare); nam omnes ad hos duos referri possunt.

Circa eos autem venit notandum: 1°. quòd mens, quatenus res clarè, & distinctè intelligit, iisque assentitur, non potest falli (per Propos. 14.): neque etiam, quatenus res tantùm percipit, neque iis assentitur. Nam, quamvis jam percipiam equum alatum, certum est, hanc perceptionem nihil falsitatis continere, quamdiu non assentior, verum esse, dari equum alatum, neque etiam quamdiu dubito, an detur equus alatus. Et cùm assentiri nihil aliud sit, quam voluntatem determinare, sequitur, errorem à solo usu voluntatis pendere.

Quod ut adhuc clariùs pateat, notandum 2°. quòd nos non tantùm habeamus potestatem iis assentiendi, quae clarè, & distinctè percipimus, verùm etiam iis, quae quocunque alio modo percipimus. Nam nostra voluntas nullis limitibus determinata est. Quod clarè unusquisque videre potest, modò ad hoc attendat, nempe quòd, si Deus facultatem nostram intelligendi infinitam reddere vellet, non ipsi opus esset, nobis ampliorem facultatem assentiendi dare, quàm ea est, quam jam |
 i174 habemus, ut omnibus à nobis intellectis assentiri possemus: Sed haec eadem, quam jam habemus, rebus infinitis assentiendis sufficeret. Et re ipsâ etiam experimur, quòd

multis assentiamur, quae ex certis principiis non deduximus. Porrò ex his clarè videre est, quòd, si intellectus aequè latiùs se extenderet ac volendi facultas, sive, si volendi facultas non latiùs se extendere posset, quàm intellectus, vel denique si facultatem volendi intra limites intellectûs continere possemus, nunquam in errorem incideremus (per Propos. 14.).

Verùm ad duo priora praestanda nullam habemus potestatem: nam implicat, ut voluntas non sit infinita, & intellectus creatus finitus. Restat igitur tertium considerandum: nempe an habeamus potestatem facultatem nostram volendi intra limites intellectûs continendi. Cùm autem voluntas libera sit ad se determinandam: sequitur nos potestatem habere facultatem assentiendi intra limites intellectûs continendi, ac proinde efficiendi, ne in errorem incidamus; unde evidentissimè patet, à solo usu libertatis voluntatis pendere, ne unquam fallamur. Quòd autem nostra voluntas libera sit, demonstratur Art. 39. Part. 1. Princ. & in 4. Meditatione, & à nobis in nostr. Append. cap. ultimo fusè etiam ostenditur. Et quamvis, ubi rem clarè, & distinctè percipimus, non possumus ei non assentiri, necessarius iste assensus non ab infirmitate, sed à solâ libertate, & perfectione nostrae voluntatis pendet. Nam assentiri verò est in nobis perfectio (ut per se satis notum), nec voluntas unquam perfectior est, nec magis libera, quam cùm se prorsus determinat. Quod cùm contingere potest, ubi mens aliquid clarè, & distinctè intelligit, necessariò eam perfectionem statim sibi dabit (per Ax. 5.). Quare longè abest, ut per id, quod minimè indifferentes simus in amplectendo vero, nos minùs liberos esse intelligamus. Nam contrà pro certo statuimus, quò magis indifferentes sumus, eò nos minùs liberos esse.

Restat itaque hic tantùm explicandum, quomodo error |
 i175 respectu hominis nihil sit, nisi privatio, respectu verò Dei mera negatio. Quod facilè videbimus, si priùs animadvertamus, nos ex eo, quod multa percipimus praeter ea, quae clarè intelligimus, perfectiores esse, quàm si ea non perciperemus: ut clarè ex eo constat, quod, si supponeretur, nos nihil clarè, & distinctè posse percipere, sed tantùm confusè, nihil perfectius haberemus, quàm res confusè percipere, nec aliud nostrae naturae desiderari posset. Porrò rebus, quamvis confusis, assentiri, quatenus etiam actio quaedam est, perfectio est. Quod etiam unicuique manifestum erit, si, ut suprâ, supponat, naturae hominis repugnare, ut res clarè, & distinctè percipiat; tum enim perspicuum evadet, longè melius homini esse, rebus, quamvis confusis, assentiri, & libertatem exercere, quàm semper indifferentem, hoc est (ut modò ostendimus) in infimo gradu libertatis manere. Et si etiam ad usum, & utilitatem vitae humanae attendere volumus, id prorsus necessarium reperiemus, ut quotidiana experientia unumquemque satis docet.

Cùm igitur omnes modi, quos cogitandi habemus, quatenus in se solis spectantur, perfecti sint: non potest eatenus in iis esse id, quod formam erroris constituit. Verùm si ad modos volendi, prout ab invicem differunt, attendamus, alios aliis perfectiores inveniemus, prout alii aliis voluntatem minùs indifferentem, hoc est, magis liberam reddunt. Deinde etiam videbimus, quòd, quamdiu rebus confusis assentimur, efficiamus, ut mens minùs apta sit ad verum à falso dignoscendum: ac proinde ut optimâ libertate careamus. Quare rebus confusis assentiri, quatenus quid positivum est, nihil imperfectionis, nec formam erroris continet: sed tantùm quatenus eo optimâ libertate, quae ad nostram naturam spectat, & in nostrâ potestate est, nos nosmet privamus. Tota igitur imperfectio erroris in solâ optimae libertatis privatione consistet, quae error vocatur; Privatio autem dicitur, quia aliquâ perfectione, quae nostrae naturae competit, privamur; |

i176 Error verò, quia nostrâ culpâ eâ perfectione caremus, quatenus, quemadmodum possumus, voluntatem non intra limites intellectûs continemus. Cùm igitur error nihil aliud sit respectu hominis, quàm privatio perfecti, sive recti usus libertatis, sequitur illam non in ullâ facultate, quam à Deo habet, nec etiam in ullâ facultatum operatione, quatenus à Deo dependet, sitam esse. Nec dicere possumus, quòd Deus nos majori intellectu, quàm nobis dare potuerat, privavit, ac proinde fecit, ut in errores incidere possemus: Nam nullius rei natura à Deo aliquid exigere potest: Nec aliquid ad aliquam

rem pertinet, praeter id, quod Dei voluntas ei largiri voluit; nihil enim ante Dei voluntatem extitit, nec etiam concipi potest (ut fusè in nostr. Appendic. Part. 2. cap. 7. & 8. explicatur). Quare Deus non magis nos majori intellectu, sive perfectiori facultate intelligendi privavit, quàm circum proprietatibus globi, & peripheriam proprietatibus sphaerae.

Cùm itaque nulla nostrarum facultatum, quomodocunque consideretur, ullam in Deo imperfectionem ostendere possit: clarè sequitur, quòd imperfectio illa, in quâ forma erroris consistit, non, nisi respectu hominis, sit privatio; verùm ad Deum, ut ejus causam relata, non privatio, sed tantùm negatio dici possit.

PROPOSITIO XVI.

Deus est incorporeus.

DEMONSTRATIO.

COrpus est subjectum immediatum motûs localis (per Def. 7.): quare si Deus esset corporeus, divideretur in partes, quod cùm clarè involvat imperfectionem, absurdum est de Deo (per Def. 8.) affirmare.

i177

ALITER.

Si Deus esset corporeus, posset in partes dividi (per Def. 7.). Jam vel unaquaeque pars per se posset subsistere, vel non posset subsistere: si hoc, esset similis caeteris, quae à Deo creata sunt, ac proinde, ut omnis res creata, continuò eâdem vi à Deo procrearetur (per Propos. 10. & Ax. 11.), & ad Dei naturam non magis, quàm caeterae res creatae, pertineret, q.e. absurdum (per Prop. 5.). Verùm si unaquaeque pars per se existit, debet etiam unaquaeque necessariam existentiam involvere (per Lem. 2. Propos. 7.), & consequenter unaquaeque ens esset summè perfectum (per Corol. Lem. 2. Prop. 7.): sed hoc etiam est absurdum (per Prop. 11.): ergo Deus est incorporeus, q.e.dem.

PROPOSITIO XVII.

Deus est ens simplicissimum.

DEMONSTRATIO.

SI Deus ex partibus componeretur, deberent partes (ut facilè omnes concedent) priores ad minimum naturâ Deo esse, quod est absurdum (per Corol. 4. Prop. 12.). Est igitur ens simplicissimum, q.e.d.

COROLLARIUM.

Hinc sequitur, Dei intelligentiam, voluntatem, seu Decretum, & Potentiam, non distingui, nisi ratione ab ejus essentiâ.

i178

PROPOSITIO XVIII.

Deus est immutabilis.

DEMONSTRATIO.

SI Deus esset mutabilis, non posset ex parte, sed deberet secundùm totam essentiam mutari (per Prop. 17.). At essentia Dei necessariò existit (per Prop. 5. 6. & 7.): ergo Deus est immutabilis, q.e.d.

PROPOSITIO XIX.

Deus est aeternus.

DEMONSTRATIO.

Deus est ens summè perfectum (per Def. 8.), ex quo sequitur (per Prop. 5.), ipsum necessariò existere. Si jam ipsi limitatam existentiam tribuamus, limites ejus

existentiae necessariò, si non à nobis, saltem ab ipso Deo debent intelligi (per Prop. 9.), quia est summè intelligens; quare Deus ultra illos limites se, hoc est (per Def. 8.) ens summè perfectum, non existentem intelliget, quod est absurdum (per Prop. 5.): ergo Deus non limitatam, sed infinitam habet existentiam, quam aeternitatem vocamus. Vide cap. 1. Part. 2. nostr. Append. Deus igitur est aeternus, q.e.d.

PROPOSITIO XX.

Deus omnia ab aeterno praeordinavit.

DEMONSTRATIO.

CUM Deus sit aeternus (per praeced.), erit ejus intelligentia aeterna, quia ad ejus aeternam essentiam pertinet (per |
 i179 Corol. Prop. 17.): atqui ejus intellectus ab ejus voluntate sive decreto in re non differt (per Corol. Prop. 17.); ergo cùm dicimus Deum ab aeterno res intellexisse, simul dicimus eum ab aeterno res ita voluisse, sive decrevisse, q.e.d.

COROLLARIUM.

Ex hac Propositione sequitur Deum esse summè constantem in suis operibus.

PROPOSITIO XXI.

*Substantia extensa in longum, latum, & profundum
 reverâ existit: Nosque uni ejus parti uniti sumus.*

DEMONSTRATIO.

RES extensa, prout à nobis clarè, & distinctè percipitur, ad Dei naturam non pertinet (per Propos. 16.): Sed à Deo creari potest (per Corol. Propos. 7. & per Prop. 8.). Deinde clarè, & distinctè percipimus (ut unusquisque in se, quatenus cogitat, reperit), substantiam extensam causam sufficientem esse ad producendum in nobis titillationem, dolorem, similesque ideas, sive sensationes, quae continuò in nobis, quamvis invitis, producuntur: at, si praeter substantiam extensam, aliam nostrarum sensationum causam, putà Deum, aut Angelum fingere volumus, statim nos clarum, ac distin|ctum,

⇔ *Vide Demonstrationem Propos. 14. & schol. Propos. 15.*

quem habemus, conceptum destruimus. Quapropter, quamdiu ad nostras perceptiones rectè attendimus, ut nihil admittamus, nisi quod clarè, & distinctè percipimus, prorsus propensi, seu minimè indifferentes erimus ad assentiendum, quòd substantia extensa sola sit causa nostrarum sensationum; ac proinde ad affirmandum, quòd res extensa à Deo creata, existat. Atque in hoc sanè falli non possumus (per Prop. 14. cum Scholio): Quare verè affirmatur, quòd substantia ex|tensa
 i180 in longum, latum, & profundum existat, quod erat primum.

Porrò inter nostras sensationes, quae in nobis (ut jam demonstravimus) à substantiâ extensâ produci debent, magnam differentiam observamus, nempe ubi dico me sentire, seu videre arborem, seu ubi dico, me sitire, dolere, &c. Hujus autem differentiae causam clarè video me non posse percipere, nisi priùs intelligam, me uni parti materiae arctè esse unitum, & aliis non item. Quod cùm clarè, & distinctè intelligam, nec ullo alio modo à me percipi possit: verum est (per Propos. 14. cum Scholio), me uni materiae parti unitum esse, quod erat secundum. Demonstravimus igitur, quod e.d.

Nota: Nisi Lector hîc se consideret tantùm, ut rem cogitantem, & corpore carentem, & omnes rationes, quas antea habuit credendî, quòd corpus existat, tanquam praejudicia deponat, frustra hanc demonstrationem intelligere conabitur.

Finis primae Partis.

**PRINCIPIA PHILOSOPHIAE
MORE GEOMETRICO DEMONSTRATA.
PARS II.**

i181

POSTULATUM.

PEtitur hic tantùm, ut unusquisque ad suas perceptiones quàm accuratissimè attendat, quò clarum ab obscuro distinguere possit.

DEFINITIONES.

- I. *Extensio* est id, quod tribus dimensionibus constat; non autem per extensionem intelligimus actum extendendi, aut aliquid à quantitate distinctum.
 II. Per *Substantiam* intelligimus id, quod ad existendum solo Dei concursu indiget.
 III. *Atomus* est pars materiae suâ naturâ indivisibilis.
 IV. *Indefinitum* est id, cujus fines (si quos habet) ab humano intellectu investigari nequeunt.
 V. *Vacuum* est extensio sine substantiâ corporeâ.
 VI. *Spatium* ab extensione non, nisi ratione, distinguimus, sive in re non differt. Lege Art. 10. Part. 2. Princip.
 VII. Quod per cogitationem dividi intelligimus, id *divisibile* est, saltem potentiâ.
 VIII. *Motus localis* est translatio unius partis materiae, sive unius corporis, ex viciniâ eorum corporum, quae illud immediatè contingunt, & tanquam quiescentia spectantur, in viciniam aliorum.

i182

Hac Definitione utitur Cartesius ad motum localem explicandum, quae ut rectè intelligatur, considerandum venit

1°. *Quòd per partem materiae intelligit, id omne, quod simul transfertur, etsi rursus id ipsum constare possit ex multis partibus.*

2°. *Quòd ad vitandam confusionem in hac definitione loquitur tantùm de eo, quod perpetuò est in re mobili, scilicet translatione, ne confundatur, ut passim ab aliis factum est, cum vi vel actione, quae transfert: Quam vim vel actionem vulgò putant tantùm ad motum requiri, non verò ad quietem, in quo planè decipiuntur. Nam, ut per se notum, eadem vis requiritur, ut alicui corpori quiescenti certi gradus motûs simul imprimantur, quae requiritur, ut rursus eidem corpori certi isti gradus motûs simul adimantur, adeòque planè quiescat. Quin etiam experientiâ probatur; nam ferè aequali vi utimur, ad navigium in aquâ stagnante quiescens impellendum, quàm ad idem, cùm movetur, subito retinendum; & certè planè eadem esset, nisi ab aquae ab eo sublevatae gravitate, & lentore in retinendo adjuvaremur.*

3°. *Quòd ait, translationem fieri ex viciniâ corporum contiguorum in viciniam aliorum, non verò ex uno loco in alium. Nam locus (ut ipse explicuit Art. 13. Part. 2.) non est aliquid in re, sed tantùm pendet à nostra cogitatione, adeò ut idem corpus possit dici locum simul mutare, & non mutare: non verò è viciniâ corporis contigui simul transferri, & non transferri: una enim tantùm corpora eodem temporis momento eidem mobili contigua esse possunt.*

4°. *Quòd non ait absolutè translationem fieri ex viciniâ corporum contiguorum, sed eorum duntaxat, quae tanquam quiescentia spectantur:*

nam ut transferatur corpus A à corpore B quiescente, eadem vis, & actio requiritur ex unâ parte, quae ex alterâ; quod clarè apparet exemplo scaphae, luto sive arenae, quae in fundo aquae sunt, adhaerentis; haec enim ut propellatur, aequalis necessariò vis tam fundo, quam scaphae impingenda erit. Quapropter vis, quâ corpora moveri debent, aequè corpori moto, atque quiescenti, impenditur. Translatio verò est reciproca; nam si scapha separetur ab arenâ, arena |

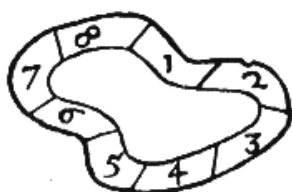
i183

etiam à scaphâ separatur. Si itaque absolutè corporum, quae à se invicem separantur, uni in unam, alteri in alteram partem, aequales motus tribuere, & unum non tanquam quiescens spectare vellemus, idque ob id solum, quod eadem actio sit in

uno, quae in altero, tum etiam corporibus, quae ab omnibus tanquam quiescentia spectantur, e.g. arenae, à quâ scapha separatur, tantundem motûs tribuere cogemur, quantum corporibus motis; nam, uti ostendimus, eadem actio requiritur ex unâ, quae ex alterâ parte, & translatio est reciproca: sed hoc à communi loquendi usu nimium abhorreret. Verùm quamvis ea corpora, à quibus separantur alia, tanquam quiescentia spectentur, ac etiam talia vocentur, tamen recordabimur, quòd id omne, quod in corpore moto est, propter quod moveri dicitur, etiam sit in corpore quiescente.

5°. Denique ex Def. etiam clarè apparet, quod unumquodque corpus habeat unum duntaxat motum sibi proprium, quoniam ab unis tantùm corporibus sibi contiguis, & quiescentibus recedere intelligitur: Attamen, si corpus motum sit pars aliorum corporum, alios motus habentium, clarè intelligimus, ipsum etiam participare posse ex aliis innumeris; sed quia non facilè tam multi simul intelligi, nec etiam omnes agnosci possunt, sufficet unicum illum, qui cuique corpori est proprius, in ipso considerare. *Lege Art. 31. Part. 2. Princip.*

IX. Per Circulum corporum motorum tantùm intelligimus, |

cùm ultimum corpus, quod propter impulsus alterius movetur, primum motorum immediatè tangit: quamvis linea, quae ab omnibus corporibus simul per impulsus unius motûs describitur, sit valdè contorta.

AXIOMATA.

I. Nihil nullae sunt proprietates.

II. Quidquid ab aliquâ re tolli potest, eâ integrâ remanente, ipsius essentiam non constituit: id autem, quod, si auferatur, rem tollit, ejus essentiam constituit.

i184 III. In duritie nihil aliud sensus nobis indicat, nec aliud de ipsâ clarè, & distinctè intelligimus, quàm quòd partes durorum corporum motui manuum nostrarum resistunt.

IV. Si duo corpora ad invicem accedant, vel ab invicem recedant, non ideò majus aut minus spatium occupabunt.

V. Pars materiae, sive cedat, sive resistat, non ideò naturam corporis amittit.

VI. Motus, quies, figura, & similia non possunt concipi sine extensione.

VII. Ultra sensiles qualitates nihil remanet in corpore praeter extensionem, & ejus affectiones, in Part. 1. Principior. memoratae.

VIII. Unum spatium, sive extensio aliqua non potest esse unâ vice major, quàm aliâ.

IX. Omnis extensio dividi potest, saltem cogitatione.

De veritate hujus axiomatis nemo, qui elementa Matheseos tantùm didicit, dubitat. Spatium enim datum inter tangentem, & circulum infinitis aliis circulis majoribus dividi semper potest. Quod idem etiam ex Hyperbolae Asymptotis patet.

X. Nemo fines alicujus extensionis sive spatii concipere potest, nisi simul ultra ipsos alia spatia, hoc immediatè sequentia, concipiat.

XI. Si materia sit multiplex, neque una aliam immediatè tangit, unaquaeque necessariò sub finibus, ultra quos non datur materia, comprehenditur.

XII. Minutissima corpora facilè motui manuum nostrarum cedunt.

XIII. Unum spatium aliud spatium non penetrat, nec unâ vice majus est, quàm aliâ.

XIV. Si canalis A sit ejusdem longitudinis, ac C, at C |

duplo latior, quàm A, & aliqua materia fluida duplo celerius transeat per canalem A, quàm quae transit per canalem C, tantundem materiae eodem

i185 temporis spatio per canalem A transibit, quantum per C; & si per canalem A tantundem transeat, atque per C, illa duplo celerius movebitur.

XV. Quae uni tertio conveniunt, inter se conveniunt. Et quae ejusdem tertii dupla sunt, inter se sunt aequalia.

XVI. Materia, quae diversimodè movetur, tot ad minimum habet partes actu divisas, quot varii celeritatis gradus simul in ipsâ observantur.

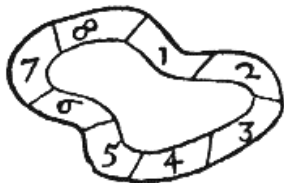
XVII. Linea, inter duo puncta brevissima, est recta.

XVIII. Corpus A à C versus B motum, si contrario impulsu repellatur, per eandem versus C movebitur lineam.

XIX. Corpora, quae contrarios habent modos, cùm sibi mutuo occurrunt, ambo aliquam variationem pati coguntur, vel ad minimum alterutrum.

XX. Variatio in aliquâ re procedit à vi fortiori.

XXI. Si, cùm corpus 1 movetur versus corpus 2, idque | impellit, & corpus 8 ex hoc impulsu versus 1 moveatur, corpora 1, 2, 3, &c. non possunt esse in rectâ lineâ: sed omnia usque ad 8 integrum circulum component; vid. Defin. 9.

LEMMA I.

Ubi datur Extensio sive Spatium, ibi datur necessariò Substantia.

DEMONSTRATIO.

EXtensio sive spatium (per Ax. 1.) non potest esse purum nihil; est ergo attributum, quod necessariò alicui rei tribui debet. Non Deo (per Propos. 16. Part. 1.); ergo rei, quae indiget solo concursu Dei ad existendum (per Propos. 12. Part. 1.), hoc est (per Def. 2. hujus), substantiae, q.e.d.

i186

LEMMA II.

Rarefactio, & Condensatio clarè, & distinctè à nobis concipiuntur, quamvis non concedamus, corpora in rarefactione majus spatium occupare, quàm in condensatione.

DEMONSTRATIO.

Possunt enim clarè, & distinctè concipi per id solum, quòd partes alicujus corporis ab invicem recedant, vel ad invicem accedant. Ergo (per Ax. 4.) non majus, neque minus spatium occupabunt: nam si partes alicujus corporis, putà spongiae, ex eo, quod ad invicem accedant, corpora, quibus ipsius intervalla replentur, expellant, per hoc solum istud corpus densius reddetur, nec ideò minus spatium, quàm antea ejus partes occupabunt (per Ax. 4.). Et si iterum ab invicem recedant, & meatus ab aliis corporibus repleantur, fiet rarefactio, nec tamen majus spatium occupabunt. Et hoc, quod ope sensuum clarè percipimus in spongiâ, possumus solo intellectu concipere de omnibus corporibus, quamvis eorum intervalla humanum sensum planè effugiant. Quare Rarefactio, & Condensatio clarè, & distinctè à nobis concipiuntur, &c. q.e.d.

Visum fuit haec praemittere, ut intellectus praejudicia de Spatio, Rarefactione &c. exueret, & aptus redderetur ad ea, quae sequentur, intelligenda.

PROPOSITIO I.

Quamvis durities, pondus, & reliquae sensiles qualitates à corpore aliquo separentur, integra remanebit nihilominus natura corporis.

DEMONSTRATIO.

IN duritie, putà hujus lapidis, nihil aliud sensus nobis indicat, nec aliud de ipsâ clarè, & distincte intelligimus, quàm | quòd partes durorum corporum motui manuum nostrarum resistant (per Ax. 3.):

i187

Quare (per Propos. 14. Part. 1.) durities etiam nihil aliud erit. Si verò istud corpus in pulvisculos quàm minutissimos redigatur, ejus partes facilè recedent (per Ax. 12.), nec tamen corporis naturam amittet (per Ax. 5.), q.e.d.

In pondere, caeterisque sensilibus qualitibus eodem modo procedit demonstratio.

PROPOSITIO II.

Corporis sive Materiae natura in solâ extensione consistit.

DEMONSTRATIO.

Natura corporis non tollitur ex sublatione sensilium qualitatum (per Propos. 1. hujus); ergo neque constituunt ipsius essentiam (per Ax. 2.): Nihil ergo remanet praeter extensionem, & ejus affectiones (per Ax. 7.) <, welke (gem: ken: 6) niet zonder uytstrekking begrepen kunnen werden>. Quare, si tollatur extensio, nihil remanebit, quod ad naturam corporis pertineat, sed prorsus tolletur; ergo (per Ax. 2.) in solâ extensione Corporis natura consistit, q.e.d.

COROLLARIUM.

Spatium, & Corpus in re non differunt.

DEMONSTRATIO.

Corpus, & extensio in re non differunt (per praeced.), spatium etiam & extensio in re non differunt (per Defin. 6.); ergo (per Axiom. 15.) spatium, & corpus in re non differunt, q.e.d.

i188

SCHOLIUM.

⇔ *Vide de his fusiùs in Append. Part. 2. c. 3. & 9.*

Quamvis dicamus, Deum esse ubique, non ideò conceditur Deum esse extensum, hoc est (per praec.), corporeum; nam esse ubique refertur ad solam potentiam Dei, & ejus concursum, quo res omnes conservat: Adeò ut Dei, ubiquitas referatur non magis ad extensionem sive corpus, quàm ad angelos, & animas humanas. Sed notandum, quòd, cùm dicimus ipsius potentiam esse ubique, non secludamus ipsius essentiam; nam, ubi ipsius potentia, ibi etiam est ipsius essentia (per Corol. Propos. 17. P. 1.): Sed solùm, ut corporeitatem secludamus, hoc est, Deum non aliquâ potentiâ corporeâ esse ubique, sed potentiâ sive essentiâ divinâ, quae communis est ad conservandum extensionem, & res cogitantes (per Prop. 17. P. 1.), quas profectò conservare non potuisset, si ipsius potentia, hoc est, essentia corporea esset.

PROPOSITIO III.

Repugnat, ut detur vacuum.

DEMONSTRATIO.

Per vacuum intelligitur extensio sine substantiâ corporeâ (per Def. 5.), hoc est (per Propos. 2. hujus), corpus sine corpore, quod est absurdum.

Ad uberiolem autem explicationem, & ad praepudicium de vacuo emendandum, legantur, Art. 17. & 18. Part. 2. Princ., ubi praecipuè notetur, quod corpora, inter quae nihil interjacet, necessariò se mutuò tangant, & etiam, quòd nihili nullae sint proprietates.

i189

PROPOSITIO IV.

Una pars corporis non majus spatium occupat unâ vice, quàm aliâ, & contrà idem spatium unâ vice non plus corporis continet, quàm aliâ.

DEMONSTRATIO.

Spatium, & corpus in re non differunt (per Corol. Prop. 2. hujus). Ergo cùm dicimus,

spatium unâ vice non majus est, quàm aliâ (per Ax. 13.), simul dicimus, corpus non posse majus esse, hoc est, majus spatium occupare unâ vice, quàm aliâ, quod erat primum. Porrò ex hoc, quòd spatium, & corpus in re non differunt, sequitur, cum dicimus, corpus non posse majus spatium occupare unâ vice, quàm aliâ, nos simul dicere, idem spatium non plus corporis posse continere unâ vice, quam aliâ, q.e.d.

COROLLARIUM.

Corpora, quae aequale spatium occupant, putà aurum, & aër, aequè multum materiae, sive substantiae corporeae habent.

DEMONSTRATIO.

Substantia corporea non in duritie e.g. auri, neque in mollitie e.g. aëris, neque in ullâ sensilium qualitatum (per Propos. 1. hujus): sed in solâ extensione consistit (per Propos. 2. hujus). Cùm autem (ex Hyp.) tantundem spatii, sive (per Def. 6.) extensionis sit in uno, quàm in alio, ergo etiam tantundem substantiae corporeae, q.e.d.

i190

PROPOSITIO V.

Nullae dantur Atomī.

DEMONSTRATIO.

Atomī sunt partes materiae indivisibiles ex suâ naturâ (per Def. 3.): sed cùm natura materiae consistat in extensione (per Prop. 2. hujus), quae naturâ suâ, quantumvis parva, est divisibilis (per Ax. 9. & Def. 7.), ergo pars materiae, quantumvis parva, naturâ suâ est divisibilis, h.e. nullae dantur Atomī, sive partes materiae naturâ suâ indivisibiles, q.e.d.

SCHOLIUM.

Magna, & intricata quaestio de Atomis semper fuit. Quidam asserunt dari Atomos, ex eo, quod infinitum non potest esse majus alio infinito; & si duae quantitates, putà A, & dupla ipsius A, sint divisibiles in infinitum, poterunt etiam potentiâ Dei, qui eorum infinitas partes uno intuitu intelligit, in infinitas partes actu dividi. Ergo, cùm, ut dictum est, unum infinitum non majus sit alio infinito, erit quantitas A aequalis suo duplo, quod est absurdum. Deinde etiam quaerunt, an dimidia pars numeri infiniti sit etiam infinita; & an par sit an impar, & alia ejusmodi. Ad quae omnia Cartesius respondit, nos non debere ea, quae sub nostrum intellectum cadunt, ac proinde clarè, & distinctè concipiuntur, rejicere propter alia, quae nostrum intellectum aut captum excedunt, ac proinde non, nisi admodum inadaequatè, à nobis percipiuntur. Infinitum verò, & ejus proprietates humanum intellectum, naturâ scilicet finitum, excedunt; adeòque ineptum foret id, quod clarè, & distinctè de spatio concipimus, tanquam falsum rejicere, sive de eo dubitare, prop|terea quòd non comprehendamus infinitum. Et hanc ob causam Cartesius ea, in quibus nullos fines advertimus, qualia sunt extensio mundi, divisibilitas partium materiae &c. pro indefinitis habet. Lege Art. 26. Part. 1. Princip.

i191

PROPOSITIO VI.

Materia est indefinitè extensa, materiaque coeli, & terrae una eademque est.

DEMONSTRATIO.

1. **P**artis. Extensionis, id est (per Prop. 2. hujus) materiae nullos fines imaginari possumus, nisi ultra ipsos alia spatia immediatè sequentia (per Ax. 10.), id est (per Def. 6.) extensionem sive materiam concipiamus, & hoc indefinitè. Quod erat primum.

2. **P**artis. Essentia materiae consistit in extensione (per Propos. 2. hujus), eaque indefinita (per 1. partem), hoc est (per Def. 4.) quae sub nullis finibus ab humano

intellectu percipi potest: ergo (per Ax. 11.) non est multiplex, sed ubique una eademque. Quod erat secundum.

SCHOLIUM.

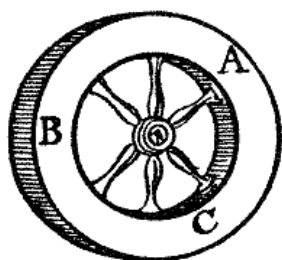
Hucusque de naturâ sive essentiâ extensionis egimus. Quod autem talis, qualem illam concipimus, à Deo creata existat, Propositione ultimâ Primæ Partis demonstravimus; & ex Proposit. 12. primæ Partis sequitur, nunc eandem eâdem, quâ creata est potentiâ, conservari. Deinde etiam eâdem ultimâ Propos. prim. Part. demonstravimus nos, quatenus res cogitantes, unitos esse parti alicui istius materiae, cujus ope percipimus, dari actu omnes illas variationes, quarum, ex solâ materiae contemplatione, eam scimus esse capacem, uti sunt divisibilitas, motus localis, sive migratio |

i192 unius partis ex uno loco in alium, quam clarè, & distinctè percipimus, modò intelligamus, alias partes materiae in locum migrantium succedere. Atque haec divisio, & motus infinitis modis à nobis concipiuntur, ac proinde infinitae etiam materiae variationes concipi possunt. Dico, eas clarè distinctèque à nobis concipi, quamdiu nempe ipsas, tanquam extensionis modos, non autem tanquam res ab extensione realiter distinctas concipimus, ut fusè est explicatum Princip. Part. 1. Et quamvis Philosophi alios quamplures motus finxerunt, nobis tamen nihil, nisi quod clarè, & distinctè concipimus, admittentibus, quia nulliùs motus, praeter localem, extensionem esse capacem, clarè, & distinctè intelligimus, nec etiam ullus alius sub nostram imaginationem cadit, nullus etiam praeter localem erit admittendus.

Verùm Zeno, ut fertur, negavit motum localem, idque ob varias rationes, quas Diogenes Cynicus suo more refutavit, deambulando scilicet per Scholam, in quâ haec à Zenone docebantur: auditoresque illius suâ deambulatione perturbando. Ubi autem sensit, se à quodam auditore detineri, ut ejus ambulationem impediret, ipsum increpuit, dicens, cur sic ausus es tui magistri rationes refutare. Sed ne fortè quis per rationes Zenonis deceptus, putet sensus aliquid, motum scilicet, nobis ostendere, quod planè intellectui repugnet, adeò ut mens etiam circa ea, quae ope intellectus clarè, & distinctè percipit, deciperetur; praecipuas ipsius rationes hic adferam, simulque ostendam, eas non nisi falsis niti praejudiciis: nimirum, quia verum materiae conceptum nullum habuit.

Primò itaque ajunt, ipsum dixisse, quòd, si daretur motus localis, motus corporis circulariter summâ celeritate moti non differret à quiete: Atqui hoc absurdum, ergo & illud. Probat consequens. Illud corpus quiescit, cujus omnia puncta assiduè manent in eodem loco: atqui omnia puncta corporis circulariter summâ celeritate moti assiduè manent in eodem loco; ergo &c. Atque hoc ipsum dicunt explicasse ex|emplo

i193 rotæ, putà ABC, quae si quâdam celeritate circa |

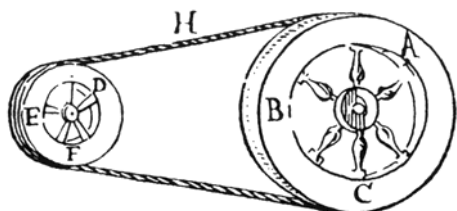

centrum suum moveatur, punctum A citiùs per B & C absolvet circum, quàm si tardiùs moveretur. Ponatur igitur e.g. cùm tardè incipit moveri post lapsam horam esse in eodem loco, à quo incepit. Quòd si verò duplo celeriùs moveri ponatur, erit in loco, à quo incepit moveri, post lapsam dimidiam horam, & si quadruplo celeriùs post lapsum quadrantem, & si concipiamus hanc celeritatem in infinitum augeri, & tempus diminui usque in momenta: tum punctum A in summâ illâ celeritate omnibus momentis, sive assiduè erit in loco, à quo incipit moveri, atque adeò in eodem semper manet loco; & id, quod de puncto A intelligimus, intelligendum etiam est de omnibus punctis hujus rotæ; quocirca omnia puncta in summâ illâ celeritate assiduè manent in eodem loco.

Verùm, ut respondeam, venit notandum hoc argumentum magis esse contra summam motûs celeritatem, quàm contra motum ipsum: attamen an rectè argumentetur Zeno, hîc non examinabimus, sed potiùs ipsius praejudicia, quibus tota haec argumentatio, quatenus ea motum impugnare putat, nititur, detegemus. Primò igitur supponit corpora adeò celeriter posse concipi moveri, ut celeriùs moveri

nequeant. Secundò tempus componi ex momentis, sicut alii componi quantitatem ex punctis indivisibilibus conceperunt. Quod utrumque falsum: Nam nunquam motum adeò celerem concipere possumus, quo simul celeriore non concipiamus. Repugnat enim nostro intellectui. motum, quantumvis parvam lineam describentem, adeò celerem concipere, ut celerior non dari possit. Atque idem etiam locum habet in tarditate: Nam implicat concipere motum adeò tardum, ut tardior non dari possit. De tempore etiam, quod motûs mensura est, idem asserimus, videlicet, quòd clarè repugnat nostro intel|lectui

i194 concipere tempus, quo brevius non dari possit. Quae omnia ut probemus, vestigia Zenonis sequamur. Ponamus |

igitur, ut ipse, Rotam ABC circa centrum tali celeritate moveri, ut punctum A omnibus momentis sit in loco A, à quo movetur. Dico me clarè concipere celeritatem hac indefinitè celeriore, & consequenter momenta in infinitum minora. Nam ponatur, dum rota ABC circa centrum movetur, facere ope chordae H, ut etiam alia rota DEF (quam ipsa duplo minorem

pono) circa centrum moveatur. Cùm autem rota DEF duplo minor supponatur rotâ ABC, perspicuum est, rotam DEF duplo celerius moveri rotâ ABC; & per consequens punctum D singulis dimidiis momentis esse iterum in eodem loco, à quo incepit moveri. Deinde si rotae ABC tribuamus motum rotae DEF, tum DEF quadruplo celerius movebitur, quam antea; & si iterum hanc ultimam celeritatem rotae DEF tribuamus rotae ABC, tum DEF octuplo celerius movebitur, & sic in infinitum. Verùm ex solo materiae conceptu hoc clarissimè apparet. Nam materiae essentia consistit in extensione, sive spatio semper divisibili, ut probavimus; ac motus sine spatio non datur. Demonstravimus etiam, quòd una pars materiae non potest simul duo spatia occupare; idem enim esset, ac si diceremus, unam partem materiae aequalem esse suo duplo, ut ex suprâ demonstratis patet: ergo si pars materiae movetur, per spatium aliquod movetur, quod spatium, quantumvis parvum fingatur esse, & per consequens etiam tempus, per quod ille motus mensuratur, erit tamen divisibile, & per consequens duratio istius motûs sive tempus divisibile erit, & hoc in infinitum, q.e.d.

Pergamus jam ad aliud, quod ab ipso allatum dicitur |

i195 sophisma, nempe hujusmodi. Si corpus movetur, aut movetur in loco, in quo est, aut in quo non est. At non, in quo est: nam, si alicubi est, necessariò quiescit. Neque etiam, in quo non est: Ergo corpus non movetur. Sed haec argumentatio est planè similis priori; supponit enim etiam dari tempus, quo minus non detur: nam si ei respondeamus, corpus moveri non in loco, sed à loco, in quo est, ad locum, in quo non est; rogabit, an in locis intermediis non fuit. Si respondeamus distinguendo, si per *fuit* intelligitur, *quievit*, nos negare alicubi fuisse, quamdiu movebatur: sed si per *fuit* intelligitur, *exstitit*, nos dicere, quòd, quamdiu movebatur, necessariò existebat: Iterum rogabit, ubinam exstiterit, quamdiu movebatur. Si denuo respondeamus, si per illud *ubinam exstiterit*, rogare velit, *quem locum servaverit*, quamdiu movebatur, nos dicere nullum servasse: si verò *quem locum mutaverit*, nos dicere omnia, quae assignare velit loca illius spatii, per quod movebatur, mutasse: perget rogare, an eodem temporis momento locum occupare, & mutare potuit. Ad quod denique respondemus, distinguendo scilicet, ipsum, si per temporis momentum, intelligat tale tempus, quo minus dari non possit, rem non intelligibilem, ut satis ostensum est, rogare, ideòque responsione indignam: si verò tempus eo sensu, quo suprâ explicui, sumit, id est, suo vero sensu, nunquam tam parvum tempus posse assignare, quo quamvis etiam vel indefinitè brevius ponatur, non posset corpus locum occupare & mutare, quod satis attendenti est manifestum. Unde clarè patet, quod suprâ dicebamus, ipsum supponere tempus tam parvum, quo minus dari non possit, ac proinde etiam nihil probare.

Praeter haec duo aliud adhuc Zenonis circumfertur argumentum, quod simul cum ejus refutatione legi potest apud Cartes. Epistol. penultim. volum. prim.

Velim autem hic Lectores meos animadvertere, me rationibus Zenonis meas opposuisse rationes, adeòque ipsum ratione |
 i196 redarguisse; non autem sensibus, quemadmodum Diogenes fecit. Neque enim sensus aliud quid veritatis inquisitori suggerere possunt, quàm Naturae Phaenomena, quibus determinatur ad illorum causas investigandas: non autem unquam quid, quod intellectus clarè, & distinctè verum esse deprehendit, falsum esse, ostendere. Sic enim nos judicamus, adeòque haec nostra est Methodus, res, quas proponimus, rationibus clarè, & distinctè ab intellectu perceptis, demonstrare; insuper habentes, quidquid, quod iis contrarium videtur, sensus dicent; qui, ut diximus, intellectum solummodo determinare queunt, ut hoc potiùs, quàm illud inquirat, non autem falsitatis, cùm quid clarè, & distinctè percepit, arguere.

PROPOSITIO VII.

Nullum corpus locum alterius ingreditur, nisi simul illud alterum locum alicujus alterius corporis ingrediatur.

DEMONSTRATIO.

Vide Fig. Prop. seq.

SI negas, ponatur, si fieri potest, corpus A ingredi locum corporis B, quod suppono ipsi A aequale, & à suo loco non recedere: ergo spatium, quod tantùm continebat B, jam (per Hypothes.) continet A & B: adeòque duplum substantiae corporeae, quàm antea continebat, quod (per Prop. 4. hujus) est absurdum: Ergo nullum corpus locum alterius ingreditur, &c. q.e.d.

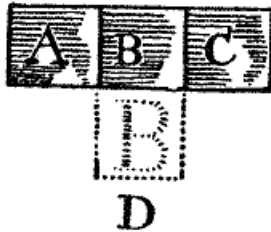
PROPOSITIO VIII.

Cùm corpus aliquod locum alterius ingreditur, eodem temporis momento locus ab eo derelictus ab alio corpore occupatur, quod ipsum immediatè tangit.

i197

DEMONSTRATIO.

SI corpus B movetur versus D, corpora A & C eodem temporis momento ad se invicem accedent, ac se invicem |

tangent, vel non. Si ad se invicem accedant, & tangant, conceditur intentum. Si verò non ad se invicem accedant, sed totum spatium à B derelictum, inter A & C interjaceat, ergo corpus aequale ipsi B (per Corol. Propos. 2. hujus, & Corol. Prop. 4. hujus) interjacet. At non (per Hypothes.) idem B: ergo aliud, quod eodem temporis momento ipsius locum ingreditur; & cum eodem temporis momento ingrediatur, nullum aliud potest esse, quam quod immediatè tangit, per Schol. Prop. 6.

hujus; ibi enim demonstravimus, nullum dari motum ex uno loco in alium, qui tempus, quo brevius semper datur, non requirat: Ex quo sequitur, spatium corporis B eodem temporis momento ab alio corpore non posse occupari, quod per spatium aliquod moveri deberet, antequam ejus locum ingrederetur. Ergo tantùm corpus, quod B immediatè tangit, eodem temporis momento illius locum ingreditur, q.e.d.

SCHOLIUM.

QUoniam partes materiae realiter ab invicem distinguuntur (per Art. 61. Part. 1. Princip.), una absque aliâ esse potest (per Corol. Propos. 7. Part. 1.); nec ab invicem dependent: Quare omnia illa figmenta de Sympathiâ, & Antipathiâ, ut falsa, sunt rejicienda. Porrò cum causa alicujus effectûs semper positiva debeat esse (per Axiom. 8. Part. 1.), nunquam dicendum erit, quòd corpus aliquod movetur, ne detur vacuum: sed tantùm ex alterius impulsu.

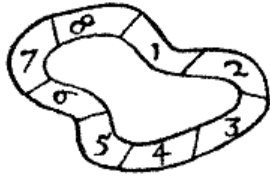
i198

COROLLARIUM.

In omni motu integer Circulus corporum simul movetur.

DEMONSTRATIO.

EO tempore, quo corpus 1 ingreditur locum corporis 2, hoc corpus 2, in alterius locum, putà 3, debet ingredi, |

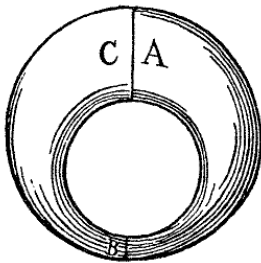

& sic porrò (per Propos. 7. hujus): Deinde eodem temporis momento, quo corpus 1 locum corporis 2 ingrediebatur, locus, à corpore 1 derelictus, ab alio occupari debet (per Prop. 8. hujus), putà 8, aut aliud, quod ipsum 1 immediatè tangit; quod cum fiat ex solo impulsu alterius corporis (per Scholium praeced.), quod hic supponitur esse 1, non possunt omnia haec corpora mota in eâdem rectâ lineâ esse (per Axiom. 21.): sed (per Definit. 9) integrum circulum describunt, q.e.d.

PROPOSITIO IX.

Si canalis ABC circularis sit aquâ plenus, & in A sit quadruplo latior, quàm in B, eo tempore, quo illa aqua (vel aliud corpus fluidum), quae est in A, versus B incipit moveri, aqua, quae est in B, quadruplo celerius movebitur.

DEMONSTRATIO.

Cùm tota aqua, quae est in A movetur versus B, debet simul tantundem aquae ex C, quae A immediatè tangit, ejus locum ingredi (per Propos. 8. hujus): & ex B tantundem aquae locum C debebit ingredi (per eandem): ergo (per Ax. 14.) quadruplo celerius movebitur, q.e.d.

Id, quod de circulari canali di|cimus,

i199 etiam est intelligendum de omnibus inaequalibus spatiis, per quae corpora, quae simul moventur, coguntur transire; demonstratio enim in caeteris eadem erit.

LEMMA.

Si duo Semicirculi ex eodem centro describantur, ut A |

& B: spatium inter peripherias erit ubique aequale: Si verò ex diversis centris describantur, ut C & D, spatium inter peripherias erit ubique inaequale.

Demonstratio patet ex solâ definitione circuli.

PROPOSITIO X.

Vide Fig. Propos. praeced.

Corpus fluidum, quod per Canalem ABC movetur, accipit indefinitos gradus celeritatis.

DEMONSTRATIO.

Spatium inter A & B est ubique inaequale (per Lemm. praec.); ergo (per Propos. 9. hujus) celeritas, quâ corpus fluidum per canalem ABC movetur, erit ubique inaequalis. Porro, cùm inter A & B indefinita spatia semper minora atque minora cogitatione concipiamus (per Prop. 5. hujus), etiam ipsius inaequalitates, quae ubique sunt, indefinitas concipiemus, ac proinde (per Propos. 9. hujus) celeritatis gradus erunt indefiniti, q.e.d.

PROPOSITIO XI.

Vide Fig. Propos. 9.

In materiâ, quae per canalem ABC fluit, datur divisio in particulas indefinitas.

DEMONSTRATIO.

MAteria, quae per canalem ABC fluit, acquirit simul indefinitos gradus celeritatis (per Prop. 10. hujus), ergo (per Ax. 16.) habet indefinitas partes reverâ divisas, q.e.d. Lege Art. 34. & 35. Part. 2. Princip.

SCHOLIUM.

Hucusque egimus de naturâ motûs; oportet jam, ut ejus causam inquiramus, quae duplex est, primaria scilicet sive generalis, quae causa est omnium motuum, qui sunt in mundo; & particularis, à quâ fit, ut singulae materiae partes motus, quos priùs non habuerunt, acquirant. Ad generalem quod attinet, cùm nihil sit admittendum (per Propos. 14. Part. 1. & Schol. Prop. 17. ejusd. Part.), nisi quod clarè, & distinctè percipimus, nullamque aliam causam praeter Deum (materiae scilicet creatorem) clarè, & distinctè intelligamus, manifestè apparet, nullam aliam causam generalem praeter Deum esse admittendam. Quod autem hic de motu dicimus, etiam de quiete intelligendum venit.

PROPOSITIO XII.

Deus est causa principalis motûs.

DEMONSTRATIO.

Inspiciatur Scholium proximè praecedens.

PROPOSITIO XIII.

Eandem quantitatem motûs, & quietis, quam Deus semel materiae impressit, etiamnum suo concursu conservat.

i201

DEMONSTRATIO.

Cum Deus sit causa motûs, & quietis (per Propos. 12. hujus): etiamnum eâdem potentiâ, quâ eos creavit, conservat (per Ax. 10. Part. 1.); & quidem eâdem illâ quantitate, quâ eos primò creavit (per Corollar. Prop. 20. Part. 1.), q.e.d.

SCHOLIUM.

I. **Q**uamvis in Theologiâ dicatur, Deum multa agere ex beneplacito, & ut potentiam suam hominibus ostendat, tamen cùm ea, quae à solo ejus beneplacito pendent, non nisi divinâ revelatione innotescant, ista in Philosophiâ, ubi tantùm in id, quod ratio dictat, inquiritur, non erunt admittenda, ne Philosophia cum Theologiâ confundatur.

II. Quamvis motus nihil aliud sit in materiâ motâ, quàm ejus modus, certam tamen, & determinatam habet quantitatem, quae quomodo intelligenda veniat, patebit ex sequentibus. Lege Art. 36. Part. 2. Princ.

PROPOSITIO XIV.

Unaquaeque res, quatenus simplex, & indivisa est, & in se solâ consideratur, quantum in se est, semper in eodem statu perseverat.

Propositio haec multis tanquam axioma est, eam tamen demonstrabimus.

DEMONSTRATIO.

Cum nihil sit in aliquo statu, nisi ex solo Dei concursu (per Prop. 12. Part. 1.), & Deus in suis operibus sit summè constans (per Corol. Propos. 20. Part. 1.): si ad nullas causas externas, particulares scilicet attendamus, sed rem in se solâ consideremus, affirmandum erit, quod illa, quantum in se est, in statu suo, in quo est, semper perseverat, q.e.d.

i202

COROLLARIUM.

Corpus, quod semel movetur, semper moveri pergit, nisi à causis externis retardetur.

DEMONSTRATIO.

Patet hoc ex prop. praec.: attamen ad praejudicium de motu emendandum, lege Art. 37. & 38. Part. 2. Princip.

PROPOSITIO XV.

Omne corpus motum ex se ipso tendit, ut secundùm lineam rectam, non verò curvam pergat moveri.

Hanc propositionem inter axiomata numerare liceret, eam tamen ex praecedentibus sic demonstrabo.

DEMONSTRATIO.

MOtus, quia Deum tantùm (per Propos. 12. hujus) pro causâ habet, nullam unquam ex se vim habet ad existendum (per Axiom. 10. Part. 1.): sed omnibus momentis à Deo quasi procreatur (per illa, quae demonstrantur, circa axioma jam citatum). Quapropter, quamdiu ad solam motûs naturam attendimus, nunquam ipsi durationem tribuere poterimus, tanquam ad ejus naturam pertinentem, quae major aliâ potest concipi. At si dicatur, ad naturam alicujus corporis moti pertinere, ut lineam curvam aliquam suo motu describat, magis diuturnam durationem motûs naturae tribueretur, quàm ubi supponitur, de corporis moti naturâ esse, tendere, ut moveri pergat secundùm lineam rectam (per Ax. 17.). Cùm autem (ut jam demonstravimus) talem durationem motûs naturae tribuere non possumus; ergo neque etiam ponere, quòd de corporis moti naturâ sit, ut secundùm ullam lineam curvam, sed tantùm ut secundùm rectam moveri pergat, q.e.d.

i203

SCHOLIUM.

HAEC Demonstratio videbitur forsitan multis non magis ostendere, ad naturam motûs non pertinere, ut lineam curvam, quàm ut lineam rectam describat, idque propterea quòd nulla possit assignari recta, quâ minor sive recta sive curva non detur, neque ulla curva, quâ etiam alia curva minor non detur. Attamen, quamvis haec considerem, demonstrationem nihilominus rectè procedere judico: quandoquidem ipsa ex solâ universali essentiâ, sive essentiali differentiâ linearum, non verò ex uniuscujusque quantitate, sive accidentali differentiâ, id, quod demonstrandum proponebatur, concludit. Verùm ne rem per se satis claram demonstrando obscuriorem reddam, Lectores ad solam motûs definitionem remitto, quae nihil aliud de motu affirmat, quàm translationem unius partis materiae ex viciniâ &c. in viciniam aliorum, &c. Ideòque nisi hanc translationem simplicissimam concipiamus, hoc est, eam secundùm lineam rectam fieri, motui aliquid affingimus, quod in ejus definitione, sive essentiâ non continetur: adeòque ad ejus naturam non pertinet.

COROLLARIUM.

Ex propositione hac sequitur omne corpus, quod secundùm lineam curvam movetur, continuò à lineâ, secundum quam ex se pergeret moveri, deflectere; idque vi alicujus causae externae (per Propos. 14. hujus).

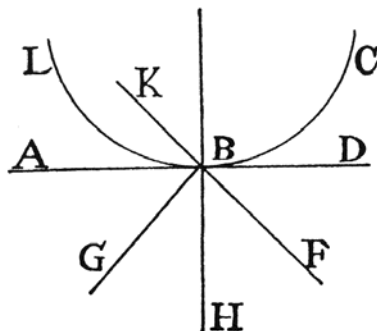
PROPOSITIO XVI.

Omne corpus, quod circulariter movetur, ut lapis ex. gr. in fundâ, continuò determinatur, ut secundùm tangentem pergat moveri.

i204

DEMONSTRATIO.

CORPUS, quod circulariter movetur, continuò à vi externâ impeditur, ne secundum lineam rectam pergat moveri (per Corol. praecedentis): quâ cessante corpus ex se perget se|cundùm

lineam rectam moveri (per Propos. 15.). Dico praeterea corpus, quod circulariter movetur, à causâ externâ determinari, ut secundùm tangentem pergat moveri. Nam, si negas, ponatur lapis in B à fundâ ex. g. non secundùm tangentem BD determinari, sed secundùm aliam lineam ab eodem puncto extra, aut intra circumferentiam, ut BF, quando funda ex parte L versus B venire supponitur, aut secundùm BG (quam intelligo cum lineâ BH, quae à centro ducitur per circumferentiam, eamque in puncto B secat, angulum constituere aequalem angulo FBH), si contrâ

supponatur funda ex parte C versus B venire. At, si lapis in puncto B supponatur à fundâ, quae ab L versus B circulariter movetur, determinari, ut versus F pergat moveri: necessariò (per Ax. 18.) ubi funda contrariâ determinatione à C versus B movetur, determinabitur, ut secundùm eandem lineam BF contrariâ determinatione pergat moveri, ac proinde versus Konon verò versus G tendet, quod est contra hypothesin. Et cùm nulla linea, quae |

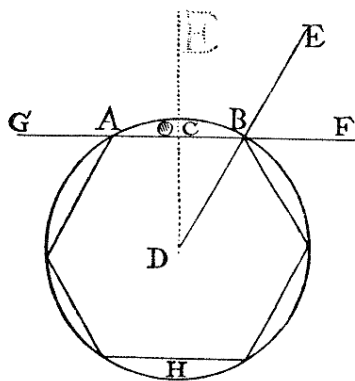
⇨ Patet ex Prop. 18. & 19. lib. 3. Elemt.

per punctum B potest duci, praeter tangentem statui possit, cum lineâ BH angulos ad eandem partem, ut DBH, & ABH, aequales efficiens: nulla praeter tangentem datur, quae eandem hypothesin servare potest, sive funda ab L versus B, sive à C versus B moveatur, ac proinde nulla praeter tangentem statuenda est, secundùm quam tendit moveri, q.e.d.

205

ALITER.

Concipiatur, loco circuli, Hexagonum ABH circulo |

inscriptum, & corpus C in uno latere AB quiescere: deinde concipiatur regula DBE (cujus unam extremitatem in centro D fixam, alteram vero mobilem suppono) circa centrum D moveri, secans continuò lineam AB. Patet, quòd si regula DBE, dum ita concipitur moveri, corpori C occurrat eo tempore, quo lineam AB ad angulos rectos secat, ipsa regula corpus C suo impulsu determinabit, ut secundùm lineam FBAG, versus G pergat moveri, hoc est, secundùm latus AB indefinitè productum. Verùm quia Hexagonum ad libitum assumpsimus, idem erit affirmandum de quâcunque aliâ figurâ, quam huic circulo concipimus posse inscribi: Nempe quòd, ubi corpus C, in uno figurae

latere quiescens, à regulâ DBE impellitur eo tempore, quo ipsa latus illud ad angulos rectos secat, ab illâ regulâ determinabitur, ut secundùm illud latus indefinitè productum pergat moveri. Concipiamus igitur, loco Hexagoni, figuram rectilineam infinitorum laterum (hoc est, circum ex def. Archimedis): patet regulam DBE, ubicunque corpori C occurrat, ipsi semper occurrere eo tempore, quo aliquod talis figurae latus ad angulos rectos secat, adeòque nunquam ipsi |

206

corpori C occurret, quin ipsum simul determinabit, ut secundùm illud latus indefinitè productum pergat moveri. Cumque quodlibet latus ad utramvis partem productum, semper extra figuram cadere debeat, erit hoc latus indefinitè productum tangens figurae infinitorum laterum, hoc est, circuli. Si itaque loco regulae concipiamus fundam circulariter motam, haec lapidem continuò determinabit, ut secundùm tangentem pergat moveri, q.e.d.

Notandum hîc est, utramque hanc demonstrationem posse accommodari quibuslibet figuris curvilineis.

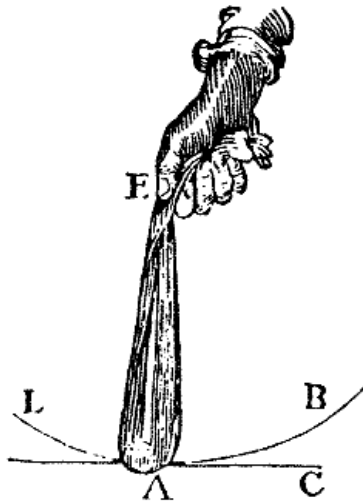
PROPOSITIO XVII.

Omne corpus, quod circulariter movetur, conatur recedere à centro circuli, quem

describit.

DEMONSTRATIO.

QUamdiu aliquod corpus circulariter movetur, tamdiu cogitur ab aliquâ causâ externa, quâ cessante simul pergit

moveri secundum lineam tangentem (per praeced.), cujus omnia puncta praeter id, quod circum tangit, extra circum cadunt (per Prop 16 lib. 3. El.) ac proinde longiùs à centro distant: Ergo, cùm lapis, qui circulariter movetur in fundâ EA, est in puncto A, conatur pergere secundum lineam, cujus omnia puncta longiùs distant à centro E, quàm omnia puncta circumferentiae LAB, quod nihil aliud est, quàm recedere conari à centro circuli, quem describit, q.e.d.

i207

PROPOSITIO XVIII.

Si corpus aliquod, putâ A, versus aliud corpus quiescens B moveatur, nec tamen B propter impetum corporis A aliquid suae quietis amittat; neque etiam A sui motûs aliquid amittet, sed eandem quantitatem motûs, quàm antea habebat, prorsus retinebit.

DEMONSTRATIO.

SI negas, ponatur corpus A perdere de suo motu, nec tamen id, quod perdidit, in aliud transferre, putâ in B; |

dabitur in naturâ, cum id contingit, minor quantitas motûs, quàm antea, quod est absurdum (per Prop. 13. hujus). Eodem modo procedit Demonstratio respectu quietis in corpore B, quare, si unum in aliud nihil transferat, B omnem suam quietem, & A omnem suum motum retinebit, q.e.d.

PROPOSITIO XIX.

Motus, in se spectatus, differt à suâ determinatione versus certam aliquam partem; neque opus est, corpus motum, ut in contrariam partem feratur sive repellatur, aliquamdiu quiescere.

DEMONSTRATIO.

POnatur, ut in praeced. corpus A versus B in directum moveri, & à corpore B impediri, ne ulteriùs pergat; ergo (per praeced.) A suum integrum motum retinebit; nec quantumvis minimum spatium temporis quiescet: attamen, cùm pergat moveri, non movetur versus eandem partem, versus quam priùs movebatur; supponitur enim à B impediri, ergo motu suo integro remanente, atque determinatione priore amissâ |
 i208 versus contrariam movebitur partem, non verò versus ullam aliam (per illa, quae cap. 2. Diopt. dicta sunt); ideòque (per Ax. 2.) determinatio ad essentiam motus non pertinet, sed ab ipsâ differt, nec corpus motum, cum repellitur, aliquamdiu quiescit, q.e.d.

COROLLARIUM.

Hinc sequitur motum non esse motui contrarium.

PROPOSITIO XX.

Si corpus A corpori B occurrat, & ipsum secum rapiat, tantum motûs, quantum B propter occursum A ab ipso A acquirit, de suo motu A amittet.

DEMONSTRATIO.

SI negas, ponatur B plus aut minus motûs ab A acquirere, quàm A amittit; tota illa differentia erit addenda vel |

subtrahenda quantitati motûs totius naturae, quod est absurdum (per Propos. 13. hujus). Cùm ergo neque plus neque minus motûs corpus B possit acquirere, tantum ergo acquireret, quantum A amittet, q.e.d.

PROPOSITIO XXI.

Vid Fig. Prop. praec.

Si corpus A duplo majus fit, quàm B, & aequè celeriter moveatur, habebit etiam A duplo majorem motum, quàm B, sive vim ad aequalem celeritatem cum B retinendam.

DEMONSTRATIO.

POnatur e.g. loco A bis B, id est (ex Hyp.) unum A in duas aequales partes divisum, utrumque B habet vim ad manendum in statu, in quo est (per Prop 14. hujus), eaque vis in utroque (ex Hyp.) est aequalis; si jam haec duo B jungantur, suam celeritatem retinendo, fiet unum A, cujus vis, & quantitas erit aequalis duobus B sive dupla unius B, q.e.d.

Nota, hoc ex solâ motûs definitione etiam sequi; quò enim corpus, quod movetur, majus est, eò plus materiae datur, quae ab aliâ separatur: daturque igitur plus separationis, hoc est (per Defin. 8.), plus motûs. Vide quae 4°. notavimus circa motûs definitionem.

PROPOSITIO XXII.

Vid. Fig. Propos. 20.

Si corpus A aequale sit corpori B, & A duplo celerius quàm B moveatur, vis sive motus in A, erit duplus ipsius B.

DEMONSTRATIO.

POnatur B, cùm primò certam vim se movendi acquisivit, acquisivisse quatuor gradus celeritatis. Si jam nihil accedat, perget moveri (per Propos. 14. hujus), & in suo statu perseverare: supponatur denuo novam aliam vim acquirere ex novo impulsu priori aequalem, quâpropter iterum acquireret ultra quatuor priores, alios quatuor gradus celeritatis, quos etiam (per eand. Propos.) servabit, hoc est, duplo celerius, hoc est, aequè celeriter ac A movebitur, & simul duplam habebit vim, hoc est, aequalem ipsi A, quare motus in A est duplus ipsius B, q.e.d.

Nota, nos hîc per vim in corporibus motis, intelligere quantitatem motûs, quae quantitas in aequalibus corporibus pro celeritate motûs major esse debet, quatenus eâ celeritate corpora aequalia, à corporibus immediatè tangentibus magis eodem tempore separantur, quàm si tardiùs moverentur: adeòque (per Definit. 8.) plus motûs etiam habent: In quiescentibus autem per vim resistendi intelligere quantitatem quietis. Ex quibus sequitur

COROLLARIUM I.

Quò corpora tardiùs moventur, eò magis de quiete participant: |
 i210 corporibus enim celerius motis, quae ipsis occurrunt, & minorem, quàm ipsa, vim habent, magis resistunt, & etiam minùs à corporibus immediatè tangentibus separantur.

COROLLARIUM II.

Si corpus A duplo celerius moveatur, quàm corpus B, & B duplo majus sit, quàm A, tantundem motus est in B majori, quàm in A minori, ac proinde etiam aequalis vis.

DEMONSTRATIO.

SIt B duplo majus, quàm A, & A duplo celerius moveatur, quàm B, & porrò C duplo minus sit, quàm B, & duplo tardiùs moveatur, quàm A: ergo B (per Propos. 21. hujus) duplo majorem habebit motum, quàm C, & A (per Prop. 22. hujus) duplo majorem motum habebit, quàm C: ergo (per Axiom. 15.) B & A aequalem motum habent; est enim utriusque motus ejusdem tertii C duplus, q.e.d.

COROLLARIUM III.

EX his sequitur, *motum à celeritate distingui*. Concipimus enim corporum, quae aequalem habent celeritatem, unum plus motus habere posse, quàm aliud (per Propos. 21. hujus): & contrà, quae inaequalem habent celeritatem, aequalem motum habere posse (per Corol. praeced.). Quod idem etiam ex solâ motus definitione colligitur: nihil enim aliud est, quàm translatio unius corporis ex viciniâ &c.

Verùm hîc notandum, Corollarium hoc tertium primo non repugnare: Nam celeritas duobus modis à nobis concipitur, vel quatenus corpus aliquod magis, aut minus eodem tempore à corporibus illud immediatè tangentibus separatur, & eatenus motus vel quietis plus vel minus participat, vel quatenus eodem tempore majorem vel minorem lineam describit, & eatenus à motu distinguitur.

i211 *Potuissem hîc alias propositiones adjungere ad uberiolem explicationem. Propositionis 14. hujus Partis, & vires rerum in quocunque statu, sicut hic circa motum fecimus, explicare: sed sufficet Art. 43. Part. 2. Princip. perlegere, & tantum unam propositionem annectere, quae necessaria est ad ea, quae sequentur, intelligenda.*

PROPOSITIO XXIII.

Cùm modi alicujus corporis variationem pati coguntur, illa variatio semper erit minima, quae dari potest.

DEMONSTRATIO.

Satis clarè sequitur haec Propositio ex Propos. 14. hujus.

PROPOSITIO XXIV. Reg. 1.

Vid. Fig. Prop. 20.

Si duo corpora, putà A & B, essent planè aequalia, & in directum, versus se invicem aequè velociter moverentur, cùm sibi mutuò occurrunt, utrumque in contrariam partem reflectetur nullâ suae celeritatis parte amissâ.

In hac hypothesi clarè patet, quòd, ut horum duorum corporum contrarietas tollatur, vel utrumque in contrariam partem reflecti, vel unum alterum secum rapere debeat; nam quoad determinationem tantum, non verò quoad motum sibi sunt contraria.

DEMONSTRATIO.

CUm A & B sibi mutuò occurrunt, aliquam variationem pati debent (per Ax. 19.): cùm autem motus motui non sit contrarius (per Corol. Propos. 19. hujus), nihil sui motus amittere cogentur (per Ax. 19.): Quam ob rem in solâ determinatione fiet mutatio: sed unius determinationem tantum, putà B, non possumus concipere mutari, nisi A, à quo mutari |

i212 *deberet, fortius esse supponamus (per Ax. 20.). At hoc esset contra hypothesin: ergo cùm mutatio determinationis in uno tantum fieri non possit, fiet in utroque, deflectentibus scilicet A & B in contrariam partem, non verò versus ullam aliam (per illa, quae cap. 2. Dioptric. dicta sunt), & motum suum integrum retinentibus, q.e.d.*

PROPOSITIO XXV. Reg. 2.

Vid. Fig. Prop. 27.

Si mole essent inaequalia, B nempe majus, quàm A, caeteris ut prius positis, tunc solum A reflectetur, & utrumque eâdem celeritate perget moveri.

DEMONSTRATIO.

CUm A supponatur minus, quàm B, habebit etiam (per Propos. 21. hujus) minorem vim, quàm B; cùm autem in hac hypothesi, ut in praecedenti, detur contrarietas in solâ determinatione, adeòque, ut in Prop. praeced. demonstravimus, in solâ determinatione variatio fieri debeat: fiet tantùm in A, & non in B (per Ax. 20.): quare A tantùm in contrariam partem à fortiori B reflectetur, suam integram celeritatem retinendo, q.e.d.

PROPOSITIO XXVI.

Vid. Fig. Prop. 27.

Si mole, & celeritate sint inaequalia, B nempe duplo majus, quàm A, motus verò in A duplo celerior, quàm in B, caeteris ut prius positis, ambo in contrariam partem reflectentur, unoquoque suam, quam habebant, celeritatem retinente.

DEMONSTRATIO.

CUm A & B versus se invicem moventur, secundùm hypothesin, tantundem motus est in uno, quam in alio (per Corol. 2. Propos. 22. hujus): quare motus unius motui alterius |

i213 non contrariatur (per Corol. Prop. 19. hujus), & vires in utroque sunt aequales (per Corol. 2. Propos. 22. hujus): quare haec hypothesis prorsus est similis hypothesi Propositionis 24. hujus: adeòque per ejusdem demonstrationem A & B in contrariam partem, suum motum integrum retinendo, reflectentur, q.e.d.

COROLLARIUM.

Ex tribus hisce praecedentibus Propositionibus clarè apparet, quòd determinatio unius corporis aequalem vim requirat, ut mutetur, quàm motus: unde sequitur, corpus, quod plus, quàm dimidium suae determinationis, & plus, quàm dimidiam partem sui motus amittit, plus mutationis pati, quàm id, quod totam suam determinationem amittit.

PROPOSITIO XXVII. Reg. 3.

Si mole sint aequalia, sed B tantillo celerius moveatur, quàm A, non tantùm A in contrariam partem reflectetur, sed etiam B dimidiam partem celeritatis, quâ A excedit, in A transferet, & ambo aequè celeriter pergent moveri versus eandem partem.

DEMONSTRATIO.

A (ex Hyp.) non tantùm suâ determinatione opponitur B, sed etiam suâ tarditate, quatenus illa de quiete par|ticipat

(per Corol. 1. Prop. 22. hujus): unde quamvis in contrariam partem reflectatur, & sola determinatio mutetur, non ideò tollitur omnis horum corporum contrarietas: quare (per Ax. 19.) & in determinatione, & in motu variatio fieri debet: sed cùm B ex hypothesi celerius, quàm A moveatur, erit B (per Propos. 22. hujus) fortius, quàm A; quare (per Ax. 20.) mutatio in A à B procedet, à quo in contrariam partem reflectetur, quod erat primum.

i214 Deinde quamdiu tardiùs, quàm B, movetur, ipsi B (per Corol. 1. Propos. 22. hujus) opponitur: ergo tamdiu variatio fieri debet (per Ax. 19.), donec non tardiùs, quàm B moveatur. Ut autem celerius, quàm B, moveatur, à nulla causâ adeò forti in hac hypothesi cogitur; <want indien 't van B gedreven kond werden zoodanich, dat het

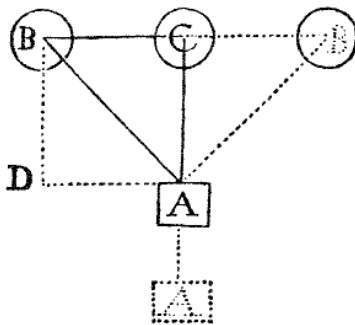
snelder dan B bewoogen wierd; zoo zouden deze lichamen meer verandering als nodich was lijden, om hun tegenstrijdicheit weg te nemen, die waarlijk (als nu terstont is bewezen) weg genomen wert, als A niet trager dan B wert bewoogen, en derhalve (*voorst. 23 dezes*) kan 't van B niet werde gedreven dat het snelder als B zelf bewoogen werde, > cum igitur neque tardiùs, quàm B, moveri possit, cùm à B impellatur, neque celeriùs, quàm B, aequè ergo celeriter, ac B, perget moveri. Porrò si B minus, quam dimidiam partem excessùs celeritatis in A transferat, tunc A tardiùs, quam B perget moveri: Si verò plus, quàm dimidiam partem, tunc A celeriùs, quàm B perget moveri; quod utrumque absurdum est, ut jamjam demonstravimus; ergo variatio eousque continget, donec B dimidiam partem excessùs celeritatis in A transtulerit, quam B (per Propos. 20. hujus) amittere debet, adeòque ambo aequè celeriter sine ullâ contrarietate pergent moveri versus eadem partem, q.e.d.

COROLLARIUM.

Hinc sequitur, quò corpus aliquod celeriùs movetur, eo magis determinatum esse, ut, secundùm quam lineam movetur, moveri pergat: & contrà, quò tardiùs, eo minus determinationis habere.

SCHOLIUM.

NE hîc Lectores vim determinationis cum vi motûs confundant, visum fuit pauca adjungere, quibus vis determinationis à vi motus distincta explicetur. Si igitur corpora A & C aequalia, & aequali celeritate versus se invicem in directum mota concipiuntur, haec duo (per Prop. 24. hujus) in contrariam partem, suum motum integrum retinendo, reflectentur: Verùm si corpus C sit in B, & obliquè versus A |
i215 moveatur, perspicuum est, ipsum jam minùs determinatum esse, ad se movendum secundùm lineam BD, vel CA; quare |

quamvis aequalem cum A habeat motum, tamen vis determinationis C, in directum versus A moti, quae aequalis est cum vi determinationis corporis A, major est vi determinationis ipsius C, ex B versus A moti, & tantò major, quantò linea BA major est lineâ CA: quantò enim linea BA major est lineâ CA, tantò etiam plus temporis (ubi B, & A aequè celeriter, ut hîc supponuntur, moventur) requirit B, ut secundùm lineam BD, vel CA, per quam determinationi corporis A contrariatur, moveri possit: adeòque, ubi C obliquè ex B ipsi A occurrit, determinabitur, ac si secundùm lineam AB versus B

(quod suppono, ubi in eo puncto est, quo linea AB lineam BC productam secat, aequè distare a C, ac C distat a B) pergeret moveri; A verò, suum integrum motum, & determinationem retinendo, perget versus C moveri, corpusque B secum pellet, quandoquidem B, quamdiu secundùm diagonalem AB ad motum determinatum est, & aequali cum A celeritate movetur, plus temporis requirit, quàm A, ut aliquam partem lineae AC suo motu describat, & eatenus determinationi corporis A, quae fortior est, opponitur. Sed ut vis determinationis ipsius C ex B versus A moti, quatenus de lineâ CA participat, aequalis sit cum vi determinationis ipsius C in directum versus A moti, (vel ex Hyp. ipsius A) necessariò B tot gradus motûs supra A debet habere, quot partibus linea BA major est lineâ CA, tumque, ubi corpori A obliquè occurrit, A in contrariam partem versus A & B versus B, unoquoque suum integrum motum retinente, reflectentur. Verùm, si excessus B supra A major sit, quàm excessus lineae BA supra lineam CA, tum B repellet A versus A, eique tantum sui motûs tribuet, donec motus B ad motum A se habeat, ut linea BA ad lineam CA, & |

i216 tantum motûs, quantum in A transtulit, amittendo, perget versus quam priùs movebatur partem, moveri. Ex. gr. si linea AC sit ad lineam AB, ut 1 ad 2, & motus corporis A ad motum corporis B ut 1 ad 5, tum B transferet in A unum gradum sui motûs, ipsumque in contrariam partem repellet, & B cum quatuor residuis gradibus

perget versus eandem partem, versus quam priùs tendebat, moveri.

PROPOSITIO XXVIII. *Reg. 4.*

Vid. Fig. Prop. 27.

Si corpus A planè quiesceret, essetque paulò majus, quàm B, quâcunque cum celeritate B moveatur versus A, nunquam ipsum A movebit; sed ab eo in contrariam partem repellitur, suum integrum motum retinendo.

Nota, horum corporum contrarietatem tolli tribus modis, vel ubi unum alterum secum rapit, & postea aequè celeriter versus eandem partem pergunt moveri; vel ubi unum in contrariam partem reflectitur, & alterum suam integram quietem retinet; vel ubi unum in contrariam partem reflectitur, & aliquid sui motûs in aliud quiescens transfert; quartus autem casus non datur (ex vi Prop. 13. hujus): jam igitur erit (per Prop. 23. hujus) demonstrandum, quod secundùm nostram hypothesin minima mutatio in hisce corporibus contingit.

DEMONSTRATIO.

SI B moveret A, donec eâdem celeritate pergerent ambo moveri, deberet (per Propos. 20. hujus) tantum sui motûs in A transferre, quantum A acquirit, & (per Propos. 21. hujus) plus quàm dimidiam partem sui motûs deberet amittere, & consequenter (per Corol. Propos. 27. hujus) plus etiam, quàm dimidiam partem suae determinationis, adeòque (per Corol. Propos. 26. hujus) plus mutationis pateretur, quàm si tantùm suam determinationem amitteret, & si A suae quietis aliquid amittat, sed non tantum, ut tandem cum B aequali celeritate, pergat moveri, tum contrarietas horum duorum corporum non tolletur, nam A suâ tarditate, quatenus illa de quiete participat, (per Corol. 1. Propos. 22. hujus) celeritati B contrariabitur, ideòque B adhuc in contrariam partem reflecti debet, totamque suam determinationem, & partem ipsius motûs, quem in A transtulit, amittet, quae etiam major est mutatio, quàm |
i217 si solam determinationem amitteret: mutatio igitur secundùm nostram hypothesin, quoniam in solâ determinatione est, minima erit, quae in hisce corporibus dari potest, ac proinde (per Prop. 23. hujus) nulla alia continget, q.e.d.

Notandum in demonstratione hujus Propositionis, quod idem etiam in aliis locum habet: nempe nos non citasse Propos. 19. hujus, in quâ demonstratur, determinationem integram mutari posse, integro nihilominus manente ipso motu: Ad quam tamen attendi debet, ut vis demonstrationis rectè percipiatur: Nam in Prop. 23. hujus non dicebamus, quod variatio semper erit absolutè minima; sed minima, quae dari potest. Talem autem mutationem, quae in solâ determinatione consistit, posse dari, qualem in hac demonstratione supposuimus, patet ex Propos. 18. & 19. hujus cum Coroll.

PROPOSITIO XXIX. *Reg. 5.*

Vid. Fig. Propos. 30.

Si corpus quiescens A esset minus, quàm B, tum quantumvis B tardè versus A moveretur, illud secum movebit, partem scilicet sui motûs ei talem transferendo, ut ambo postea aequè celeriter moveantur. (Lege Art. 50. Part. 2. Princip.)

In hac Regulâ etiam, ut in praec. tres tantùm casus concipi possent, quibus contrarietas haec tolleretur: nos verò demonstrabimus, quòd secundùm nostram hypothesin minima mutatio in hisce corporibus coutingit; ideòque (per Propos. 23. hujus) tali modo etiam variari debent.

DEMONSTRATIO.

Secundùm nostram hypothesin B transfert in A (per Propos. 21. hujus) minus, quàm dimidiam partem sui motûs, & (per Corol. Propos. 17. hujus) minus quàm dimidiam partem suae determinationis. Si autem B non raperet secum A, sed in contrariam partem reflecteretur, totam suam determinationem amitteret, & major contingeret variatio (per Corol. Propos. 26. hujus): & multo major, si totam suam determinationem amitteret, & simul partem ipsius motûs, ut in tertio casu supponitur, quare variatio <, die in deze lichaamen geschiet,> secundùm nostram hypothesin est minima, q.e.d.

i218

PROPOSITIO XXX. Reg. 6.

Si corpus A quiescens esset accuratissimè aequale corpori B versus illud moto, partim ab ipso impelleretur, partim ab ipso in contrariam partem repelleretur.

Hic etiam, ut in praecedente, tantùm tres casus concipi possent: adeòque demonstrandum erit, nos hîc ponere minimam variationem, quae dari potest.

DEMONSTRATIO.

SI corpus B secum corpus A rapiat, donec ambo aequè celeriter pergunt moveri, tum tantundem motus erit in |

uno atque in alio (per Propos. 22. hujus), & (per Corol. Propos. 27. hujus) dimidiam partem determinationis amittere debet, & etiam (per Prop. 20. hujus) dimidiam partem sui motûs. Si verò ab A in contrariam partem repellatur, tum totam suam determinationem amittet, & totum suum motum retinebit (per Propos. 18. hujus); quae variatio aequalis est priori (per Corol. Propos. 26. hujus): sed neutrum horum contingere potest, nam si A statum suum retineret, & determinationem ipsius B mutare posset, esset necessariò (per Ax. 20.) ipso B fortius, quod esset contra hypothesin. Et si B secum raperet A, donec ambo aequè celeriter moverentur, B esset fortius, quàm A, quod etiam est contra hypothesin. Cum igitur neutrum horum casuum locum habeat, continget ergo tertius, nempe quod B paulum impellet A, & ab A repellatur, q.e.d. Lege Art. 51. Part. 2. Princip.

PROPOSITIO XXXI. Reg. 7.

Vid. Fig. Prop. praec.

Si B & A versus eandem partem moverentur, A quidem tardiùs, B autem illud insequens celeriùs, ita ut ipsum tandem attingeret, essetque A majus, quàm B, sed ex/cessus

i219

celeritatis in B esset major, quàm excessus magnitudinis in A, tum B transferet tantum de suo motu in A, ut ambo postea aequè celeriter, & in easdem partes progrediantur. Si autem econtrà excessus magnitudinis in A esset major, quàm excessus celeritatis in B, in contrariam partem ab ipso reflecteretur, motum omnem suum retinendo.

Lege Art. 52. Part. 2. Princ. Hîc iterum, ut in praeced., tres tantùm casus concipi possunt.

DEMONSTRATIO.

Primae partis. B in contrariam partem ab A, quo (per Propos. 21. & 22. hujus) fortius supponitur, reflecti non potest (per Ax. 20.); ergo, cùm ipsum B sit fortius, movebit secum A, & quidem tali modo, ut aequali celeritate pergant moveri: tum enim minima mutatio continget, ut ex praeced. facilè apparet.

Secundae partis. B non potest A, quò minus forte (per Propos. 21. & 22. hujus) supponitur, impellere (per Ax. 20.); nec aliquid de suo motu ipsi dare; quare (per Coroll. Propos. 14. hujus) B totum suum motum retinebit, non versus eandem partem, supponitur enim ab A impediri: Ergo (per illa, quae cap. 2. Diopt. dicta sunt). in contrariam partem, non verò versus ullam aliam, reflectetur, suum integrum motum retinendo (per Prop. 18. hujus), q.e.d.

Nota, quod hîc, & in praecedentibus Propositionibus tanquam demonstratum assumpsimus, omne corpus in directum alii occurrens, à quo absolutè impeditur, ne ulterius eandem partem versus progrediatur, in contrariam, non verò in ullam aliam partem reflecti debere: quod ut intelligatur, lege cap. 2. Dioptr.

SCHOLIUM.

Hucusque ad mutationes corporum, quae ex mutuo impulsu fiunt, explicandas consideravimus duo corpora, tanquam ab omnibus corporibus divisa; nullâ nempe habitâ |

i220

ratione corporum, ea undequaque cingentium. Jam verò ipsorum statum, &

mutationes considerabimus pro ratione corporum, à quibus undequaque cinguntur.

PROPOSITIO XXXII.

Si corpus B undequaque cingatur à corpusculis motis, ipsum aequali vi versus omnes partes simul pellentibus, quamdiu nulla alia causa occurrit, in eodem loco immotum manebit.

DEMONSTRATIO.

PEr se patet haec Propositio: si enim versus aliquam partem, ex impulsu corpusculorum ab unâ parte venientium, moveretur, corpuscula, quae illud movent, majori vi pellerent, quàm alia, quae illud eodem tempore in contrariam partem pellunt, & suum effectum sortiri nequeunt (per Ax. 29.): quod esset contra hypothesin.

PROPOSITIO XXXIII.

Corpus B, iisdem, ut suprâ positis, vi quantumvis parvâ adventitiâ, versus quamcunque partem moveri potest.

DEMONSTRATIO.

OMnia corpora B immediatè tangentia, quia (ex Hyp.) in motu sunt, & B (per praec.) immotum manet, statim ac ipsum B tangunt, suum integrum motum retinendo, in aliam partem reflectentur (per Prop. 28. hujus): adeòque corpus B continuò à corporibus, quae illud immediatè tangunt, sponte deseritur; quantumvis igitur B fingatur magnum, nulla actio requiritur, ad ipsum à corporibus, immediatè tangentibus, separandum (per id, quod 4° notavimus circa 8. Def.). Quare nulla vis externa, quantumvis parva fingatur, in ip|sum
 i221 impingi potest, quae non sit major vi, quàm B habet ad permanendum in eodem loco (ipsum enim nullam habere vim corporibus immediatè tangentibus adhaerendi, jam jam demonstravimus), & quae etiam, addita impulsui corpusculorum, quae simul cum ipsâ vi externâ B versus eandem partem pellunt, non major sit vi aliorum corpusculorum, idem B in contrariam partem pellentium (ille enim sine vi externâ huic aequali supponebatur): ergo (per Ax. 20.) ab hac vi externâ, quantumvis exigua fingatur, corpus B versus quamcunque partem movebitur, q.e.d.

PROPOSITIO XXXIV.

Corpus B, iisdem positis ut suprâ, non potest celerius moveri, quàm à vi externâ impulsus est, quamvis particulae, à quibus cingitur, longè celerius agentur.

DEMONSTRATIO.

Corpuscula, quae simul cum vi externâ corpus B versus eandem partem pellunt, quamvis multo celerius agentur, quàm vis externa B movere potest; quia tamen (per Hyp.) non majorem vim habent, quàm corpora, quae idem B in contrariam partem repellunt, omnes suae determinationis vires in his tantùm resistendis impendent; nec ei (per Propos. 32. hujus) aliquam celeritatem tribuent; ergo, cùm nullae aliae circumstantiae, sive causae supponantur, B à nullâ aliâ causâ, praeter vim externam, aliquid celeritatis accipiet, ac proinde (per Ax. 8. part. 1.) non poterit celerius moveri, quàm à vi externâ impulsus est, quod erat dem.

PROPOSITIO XXXV.

Cùm corpus B sic ab externo impulsu movetur, maximam partem sui motûs à corporibus, à quibus continuò cingitur, accipit, non autem à vi externâ.

i222

DEMONSTRATIO.

Corpus B, quamvis admodum magnum fingatur, impulsu, quantumvis exiguo, moveri debet (per Propos. 33. hujus). Concipiamus igitur B quadruplo majus esse corpore externo, cujus vi pellitur: cùm ergo (per praec.) ambo aequè celeriter moveri

debeant: quadruplo etiam plus motûs erit in B, quàm in corpore externo, à quo pellitur (per Prop. 21. hujus): quare (per Ax. 8. Part. 1.) praecipuam partem sui motûs à vi externâ non habet. Et quia praeter hanc nullae aliae causae supponuntur, quam corpora, à quibus continuò cingitur (nam ipsum B ex se immotum supponitur), à solis ergo (per Ax. 7. Part. 1.) corporibus, à quibus cingitur, praecipuam partem sui motûs accipit, non autem à vi externâ, q.e.d.

Nota, quod hîc non possumus, ut suprâ, dicere, quòd motus particularum ab unâ parte venientium requiratur ad resistendum motui particularum à contrariâ parte venientium; nam corpora, aequali motu (ut haec supponuntur) versus se invicem mota, solâ deter/minatione,

⇨ *Vid. Prop. 24. hujus: in eâ enim duo corpora, in sibi invicem resistendo, suam determinationem, non verò motum impendere, demonstratum est.*

non verò motu, contraria sunt (per Corol. Prop. 19. hujus): ideòque solam determinationem in sibi invicem resistendo impendunt, non verò motum, ac propterea corpus B nihil determinationis, & consequenter (per Corol. Prop. 27. hujus) nihil celeritatis, quatenus à motu distinguitur, à corporibus circumjacentibus accipere potest: At quidem motum; imò, accedente vi adventitiâ, necessariò ab iis moveri debet, ut in hac Propositione demonstravimus, & ex modo, quo 33. Prop. demonstravimus, clarè videre est.

PROPOSITIO XXXVI.

Si corpus aliquod, ex. gr. manus nostra, quaquaversum aequali motu moveri posset, ita ut nullis corporibus ullo modo resistat, neque ulla alia corpora ipsi ullo modo resistant, necessariò in illo spatio, per quod sic moveretur, tot corpora versus unam partem, quàm versus quamcunque aliam, aequali inter se, & aequali cum manu vi celeritatis movebuntur.

i223

DEMONSTRATIO.

PER nullum spatium aliquod corpus moveri potest, quod non sit corporibus plenum (per Propos. 3. hujus). Dico itaque spatium, per quod manus nostra sic moveri potest, à corporibus repleti, quae iisdem, quibus dixi, conditionibus movebuntur. Si enim negas, ponantur quiescere, vel alio modo moveri. Si quiescunt, necessariò motui manûs tamdiu resistant (per Prop. 14. hujus), donec ejus motus ipsis communicetur, ut tandem cum ipsâ versus eandem partem, aequali cum celeritate moveantur (per Propos. 20. hujus): Sed in hypothesi ponuntur non resistere; ergo haec corpora moventur, q. er. primum.

Porrò ipsa versus omnes partes moveri debent: si enim negas, ponantur versus aliquam partem non moveri, putâ ab A versus B. Si ergo manus ab A versus B moveatur, necessariò corporibus motis (per primam partem hujus), & quidem secundùm tuam hypothesin aliâ determinatione, ab ipsâ manus determinatione diversâ, occurret: quare ipsi resistant (per Prop. 14. hujus), donec cum ipsâ manu versus eandem partem moveantur (per Prop. 24. & Schol. Propos. 27. hujus): atqui manui (per Hyp.) non resistant, ergo versus quamcunque partem movebuntur, quod erat secundum.

Rursus haec corpora aequali inter se vi celeritatis versus |

C		quamcunque partem movebuntur. Si enim supponerentur, non aequali vi celeritatis moveri: ponantur, quae moventur ab A versus B, non tantâ vi celeritatis moveri, quam quae ab A versus C moventur. Quare si manus eâdem illâ celeritate (aequali enim motu versus omnes partes sine resistantiâ moveri posse supponitur), quâ corpora ab A versus C moventur, ab A versus B
A		B

moveretur: corpora ab A versus B mota tamdiu manui resistant (per Propos. 14. hujus), donec cum manu aequali vi celeritatis moveantur (per Propos. 31. hujus): |

i224

at hoc est contra hypothesin: ergo aequali vi celeritatis versus omnes partes movebuntur, q. er. tertium.

Denique, si corpora non aequali cum manu vi celeritatis moverentur, aut manus

tardiùs, vel minori vi celeritatis, aut celeriùs, vel majori vi celeritatis movebitur, quàm corpora: Si prius, manus resistet corporibus ipsam versus eandem partem sequentibus (per Propos. 31. hujus): Si posterius, corpora, quae manus sequitur, & quibuscum versus eandem partem movetur, ipsi resistent (per eandem): quod utrumque est contra hypothesin. Ergo cùm neque tardiùs, neque celeriùs moveri potest manus, aequali vi celeritatis, ac corpora, movebitur, q.e.d.

Si quaeris, cur aequali vi celeritatis, non verò absolutè aequali celeritate dico; lege Scholium Coroll. Prop. 27. hujus: Si deinde quaeris, an manus, dum ex. gr. ab A versus B movetur, non resistat corporibus eodem tempore à B versus A aequali vi motis: Lege Propos. 33. hujus, ex quâ intelliges, eorum vim compensari vi corporum (haec enim vis per 3. part. hujus Prop. illi aequalis est), quae ab A versus B cum manu eodem tempore moventur.

PROPOSITIO XXXVII.

Si corpus aliquod, putà A, à quâcunque parvâ vi versus quamcunque partem moveri potest, illud necessariò cingitur à corporibus, quae aequali inter se celeritate moventur.

DEMONSTRATIO.

CORPUS A undequaque à corporibus cingi debet (per Propos. 6. hujus), iisque versus quamcunque partem aequaliter motis: Si enim quiescerent, non à quâcunque parvâ vi corpus A versus quamcunque partem (ut supponitur) moveri posset, sed ad minimum à tantâ vi, quae corpora, ipsum A immediatè tangentia, secum movere posset (per Ax. 20. hujus). Deinde si corpora, à quibus A cingitur, majori vi versus |

i225

unam partem moverentur, quàm versus aliam, putà à B versus C, quàm à C versus B, cum undequaque a corporibus motis cingatur (ut jamjam demonstravimus); necessariò (per id, quod Prop. 33. demonstravimus) corpora, ab B versus C mota, A versus eandem partem secum ferrent. Adeòque non quaecunque parva vis sufficet ad A versus B movendum, sed praecisè tanta, quae excessum motûs corporum à B versus C venientium suppleret (per Ax. 20.): quare aequali vi versus omnes partes moveri debent, q.e.d.

SCHOLIUM.

CUM haec contingant circa corpora, quae Fluida vocantur, sequitur corpora fluida illa esse, quae in multas exiguas particulas, & aequali vi versus omnes partes motas, sunt divisa. Et, quamvis illae particulae à nullo vel lynceo oculo conspici possint, non tamen erit negandum id, quod modò clarè demonstravimus: satis enim ex antedictis Propp. 10. & 11. evincitur talis naturae subtilitas, quae (ut jam sensus omittam) nullâ cogitatione determinari potest, aut attingi. Porrò, cùm etiam ex praecedentibus satis constet, quòd corpora solâ suâ quiete aliis corporibus resistent, & nos in duritie, ut sensus indicant, nihil aliud percipiamus, quàm quod partes corporum durorum motui manuum nostrarum resistent: clarè concludimus, illa corpora, quorum omnes particulae juxta se mutuò quiescunt, esse dura. Lege Art. 54. 55. 56. Part. 2. Princip.

Finis secundae Partis.

**PRINCIPIA PHILOSOPHIAE
MORE GEOMETRICO DEMONSTRATA.
PARS III.**

i226 **P**Principiis rerum naturalium universalissimis sic expositis, pergendum nunc est ad illa, quae ex ipsis sequuntur, explicanda. Verumenimverò, quandoquidem ea, quae ex iis principiis sequuntur, plura sunt, quàm mens nostra unquam cogitatione perlustrare poterit, nec ab iis ad una potius, quàm alia consideranda, determinemur; praecipuorum Phaenomenon, quorum causas hic investigabimus, brevis historia ante omnia ob oculos ponenda est. Hanc autem habes ab Artic. 5. usque ad 15. Part. 3. Princip. Et ab Art. 20. usque ad 43. proponitur hypothesis, quam Cartesius commodissimam iudicat, non tantùm ad Phaenomena coeli intelligenda: sed etiam, ad eorum causas naturales indagandas.

Porrò, cùm ad Plantarum vel Hominis naturam intelligendam optima via sit considerare, quo pacto paulatim ex seminibus nascantur, & generentur: talia principia erunt excogitanda, quae valdè simplicia, & cognitu facillima sunt, ex quibus, tanquam seminibus quibusdam, & sidera, & terra, & denique omnia, quae in hoc mundo aspectabili deprehendimus, oriri potuisse demonstramus: quamvis ipsa nunquam sic orta esse probè sciamus. Hoc enim pacto eorum naturam longè meliùs exponemus, quàm si tantùm, qualia jam sunt, describeremus.

i227 Dico, nos quaerere principia simplicia, & cognitu facilia; talia enim nisi sint, ipsis non indigebimus; nempe quia eà tantùm de causâ semina rebus affingemus, ut earum natura nobis faciliùs innotescat, & Mathematicorum more à clarissimis ad magis obscura, & à simplicissimis ad magis composita ascendamus.

Dicimus deinde, nos talia principia quaerere, ex quibus & sidera, & terram, &c. oriri potuisse demonstramus. Tales enim causas, quae tantùm sufficiunt, ut passim ab Astronomis fit, ad Phaenomena coeli explicanda, non quaerimus: sed tales, quae etiam ad cognitionem eorum, quae sunt in terrâ, (nempe, quia omnia, quae supra terram observamus contingere, inter Phaenomena naturae recensenda iudicamus) nos ducant: Hae autem ut inveniantur, sequentia observanda sunt in bonâ hypothesi.

I. Ut nullam (in se tantùm considerata) implicet contradictionem.

II. Ut sit simplicissima, quae dari potest.

III. Quod ex secundo sequitur, ut sit cognitu facillima.

IV. Ut omnia, quae in totâ naturâ observantur, ex ipsâ deduci queant.

Diximus denique, nobis licere hypothesin assumere, ex quâ, tanquam ex causâ, naturae Phaenomena deducere queamus; quamvis ipsa sic orta non fuisse, probè sciamus. Quod ut intelligatur, hoc utar exemplo. Siquis in chartâ lineam curvam, quam Parabolam vocamus, descriptam inveniatur, & ipsius naturam investigare velit, sive is supponat, illam lineam ex Cono aliquo priùs sectam, & deinde chartae impressam, sive ex motu duarum linearum rectarum descriptam, sive aliquo alio modo ortam fuisse, perinde est; modò ex eo, quod supponit, omnes proprietates Parabolae demonstrat. Imò, quamvis sciat, illam in chartâ ex impressione secti Coni ortum habuisse, poterit nihilominus ad libitum aliam causam fingere, quae ipsi commodissima videtur, ad omnes Parabolae proprietates explicandas. Sic etiam nobis ad delineamenta naturae explicanda, hypothesin aliquam ad libitum

i228 assumere licet, modò ex ipsâ omnia naturae Phaenomena per Mathematicas consequentias deducamus. Et, quod magis notatu dignum est, vix aliquid assumere poterimus, ex quo non idem effectus, quamquam fortasse operosiùs, per naturae Leges supra explicatas, deduci possint. Cùm enim earum Legum ope materia formas omnes, quarum est capax, successivè assumat, si formas istas ordine consideremus, tandem ad illam, quae est hujus mundi, poterimus devenire: adeò ut nihil erroris ex falsâ hypothesi sit timendum.

POSTULATUM.

PEtitur, ut concedatur, omnem illam materiam, ex quâ hic mundus aspectabilis est compositus, fuisse initio à Deo divisam in particulas, quàm proximè inter se aequales, non quidem sphaericas, quia plures globuli simul juncti spatium continuum non replent, sed in partes alio modo figuratas, & magnitudine mediocres, sive medias inter illas omnes, ex quibus jam coeli, atque astra componuntur; easque tantundem motûs in se habuisse, quantum jam in mundo reperitur, & aequaliter fuisse motas; tum singulas circa propria sua centra, & separatim à se mutuò, ita ut corpus fluidum componerent, quale coelum esse putamus; tum etiam plures simul circa alia quaedam puncta, aequè à se mutuò remota, & eodem modo disposita, ac jam sunt centra fixarum; nec non etiam circa alia aliquanto plura, quae aequent numerum Planetarum; sicque tot varios vortices componerent, quot jam astra sunt in mundo. Vide Figuram Artic. 47. Part. 3. Princip.

Haec hypothesis in se spectata nullam implicat contradictionem; nihil enim materiae tribuit praeter divisibilitatem, & motum, quas modificationes jam suprâ demonstravimus in materiâ realiter existere, & quia materiam indefinitam, ac coeli, & terrae unam eandemque esse ostendimus, has modificationes in totâ materiâ fuisse, sine ullius contradictionis scrupulo supponere possumus.

i229 Est deinde haec hypothesis simplicissima, quia nullam supponit inaequalitatem, neque dissimilitudinem in particulis, in quas materia in initio fuerit divisa, neque etiam in earum motu; ex quo sequitur hanc hypothesin etiam esse cognitu facillimam: Quod idem etiam patet ex eo, quod nihil per hanc hypothesin in materiâ supponitur fuisse, praeter id, quod cuilibet sponte ex solo materiae conceptu innotescit, divisibilitas nimirum, ac motus localis.

Quod autem ex ipsâ omnia, quae in naturâ observantur, deduci queant, re ipsâ, quoad fieri potest, ostendere conabimur, idque sequenti ordine. Primo fluiditatem Coelorum ex ipsâ deducemus, & quomodo ea causa sit lucis, explicabimus. Deinde ad naturam Solis pergemus, & simul ad ea, quae in Stellis fixis observantur. Postea de Cometis, & tandem de Planetis, eorumque Phaenomenis dicemus.

DEFINITIONES.

I. Per *Eclipticam* intelligimus illam partem vorticis, quae, dum gyrat circa axem, maximum circumum describit.

II. Per *Polos* intelligimus partes vorticis, quae ab Eclipticâ sunt remotissimae, sive quae minimos describunt circulos.

III. Per *Conatum ad motum* non intelligimus aliquam cogitationem, sed tantum, quòd pars materiae ita est sita, & ad motum incitata, ut reverâ esset aliquò itura, si à nullâ causâ impediretur.

IV. Per *Angulum* intelligimus, quicquid in aliquo corpore ultra figuram sphaericam prominet.

AXIOMATA.

I. Plures globuli simul juncti spatium continuum occupare nequeunt.

i230 II. Materiae portio in partes angulosas divisae, si partes ipsius circa propria sua centra moveantur, majus spatium requirit, quàm si omnes ipsius partes quiescerent, & omnia earum latera se invicem immediatè tangerent.

III. Pars materiae, quò minor est, eò faciliùs ab eâdem vi dividitur.

IV. Partes materiae, quae sunt in motu versus eandem partem, & à se invicem in ipso motu non recedunt, non sunt actu divisae.

PROPOSITIO I.

Partes materiae, in quas primò fuit divisa, non erant rotundae, sed angulosae.

DEMONSTRATIO.

MAteria tota in partes aequales, & similes ab initio fuit divisa (per Postulat): ergo (per Ax. 1. & Prop. 2. Part. 2.) non fuerunt rotundae: atque adeò (per Defin. 4.) angulosae, q.e.d.

PROPOSITIO II.

Vis, quae effecit, ut materiae particulae circa propria centra moverentur, simul effecit, ut particularum anguli mutuo occurso attererentur.

DEMONSTRATIO.

TOta materia in initio in partes aequales (per Postulat.) atque angulosas (per Propos. 1. hujus) fuit divisa. Si itaque, simulac coeperint moveri circa propria centra, anguli earum non attriti fuissent, necessariò (per Axiom. 2.) tota materia majus spatium occupare debuisset, quàm cùm quiescebat: atqui hoc est absurdum (per Prop. 4. Part. 2.): ergo earum anguli fuerunt attriti, simulac moveri coeperint, q.e.d.

Reliqua desiderantur.

**APPENDIX,
CONTINENS
COGITATA
METAPHYSICA,**

i231

IN QUIBUS

Difficiliores, quae in Metaphysices tam parte Generali, quam Speciali, circa
Ens, ejusque Affectiones, Deum ejusque Attribute, & Mentem humanam
occurrunt, quaestiones breviter explicantur,

AUTHORE
BENEDICTO de SPINOZA,
AMSTELODAMENSI.

**APPENDICIS
COGITATA METAPHYSICA
CONTINENTIS**

i233

PARS I,

*In quâ praecipua, quae in parte Metaphysices generali, circa Ens, ejusque
Affectiones vulgò occurrunt, breviter explicantur.*

<'t Eyndt en oogmerk dezès Hoofdeels is, te betoonen dat de gemeene Redenkonst, en Wijsbegeerte alleenlijk maar dienen, om de geheugenis t'oeffenen, en die te versterken: op dat wy de dingen, die ons swervende, en zonder orde os t'zamenhangig, door de zinnen werden verthoont, en voor zoo veel wy alleenlijk, daar van door de zinnen konnen werden aangedaan, wel onthouden: maar niet datze dienen om 't verstant te oeffenen.>

[Appendix: COGITATA METAPHYSICA]

CAP. I.

De Ente Reali, Ficto, & Rationis.

233 **DE** definitione hujus Scientiae nihil dico, nec etiam circa quae versetur; sed tantum ea, quae obscuriora sunt, & passim ab Authoribus in Metaphysicis tractantur, explicare hic est animus.

Entis definitio.

Incipiamus igitur ab Ente, per quod intelligo *Idonne, quod, cum clarè, & distinctè percipitur, necessariò existere, vel ad minimum posse existere reperimus.*

Chimaera, Ens fictum, & Ens rationis non esse entia.

Ex hac autem definitione, vel, si mavis, descriptione sequitur, quod *Chimaera, Ens fictum, & Ens rationis* nullo modo ad entia revocari possint. Nam[*] *Chimaera* ex sua natura existere nequit. *Ens* verò *fictum* clarum, & distinctam perceptionem secludit, quia homo ex sola mera libertate, & non, ut in falsis, insciens, sed prudens, & sciens connectit, quae connectere, & disjungit, quae disjungere vult. *Ens* denique rationis nihil est praeter modum cogitandi, qui inservit ad res intellectas facilius *retinendas, explicandas, atque imaginandas.* Ubi notandum, quod per modum cogitandi intelligimus id, quod jam Schol. Propos. 15. Part. 1. explicuimus, nempe omnes cogitationis affectiones, videlicet intellectum, laetitiam, imaginationem, &c.

Quibus cogitandi modis res retineamus.

234 Quod autem dentur quidam modi cogitandi, qui inserviunt ad res firmius, atque facilius *retinendas*, & ad ipsas, quando volumus, in mentem revocandas, aut menti praesentes sistendas, satis constat iis, qui notissima illa regula Memoriae utuntur: quam nempe ad rem novissimam retinendam, & memoriae imprimendam ad aliam nobis familiarem recurritur, quae vel nomine tenus vel re ipsa cum hac conveniat. Hunc similiter in modum Philosophi res omnes naturales ad certas classes reducerunt, ad quas recurrunt, ubi aliquid novi ipsis occurrit, quas vocant *genus, species &c.*

Quibus cogitandi modis res explicemus.

Ad rem deinde *explicandam* etiam modos cogitandi habemus, determinando scilicet eam per comparationem ad aliam. Modi cogitandi, quibus id efficimus, vocantur *tempus, numerus, mensura*, & siquae adhuc alia sunt. Horum autem tempus inservit durationi explicandae, numerus quantitati discretae, mensura quantitati continuae.

Quibus cogitandi modis res imaginemur.

Denique, cum assueti simus omnium, quae intelligimus, etiam imagines aliquas in nostra phantasia depingere, fit, ut non-entia positivè, instar entium, *imaginemur.* Nam mens in se sola spectata, cum sit res cogitans, non majorem habet potentiam ad affirmandum, quam ad negandum: imaginari verò cum nihil aliud sit, quam ea, quae in cerebro reperiuntur à motu spirituum, qui in sensibus ab objectis excitatur, vestigia sentire, talis sensatio non, nisi confusa affirmatio, esse potest. Atque hinc fit, ut omnes modos, quibus mens utitur ad negandum, quales sunt, caecitas, extremitas sive finis, terminus, tenebrae &c. tanquam entia imaginemur.

Entia rationis cur non sint Ideae rerum, & tamen pro iis habeantur.

Unde clarè patet, hos modos cogitandi non esse ideas rerum, nec ullo modo ad ideas revocari posse; quare etiam nullum habent ideatum, quod necessariò existit, aut existere potest. Causa autem, ob quam hi modi cogitandi pro ideis rerum habentur, est, quia ab ideis entium realium tam immediatè proficiscuntur, & oriuntur, ut facillimè cum ipsis ab iis, qui non accuratissimè attendunt, confundantur: unde etiam no|mina

235 ipsis imposuerunt, tanquam ad significandum entia extra mentem nostram existentia, quae Entia, sive potius Non-entia Entia rationis vocaverunt.

Malè dividi Ens in reale, & rationis.

Hincque facillè videre est, quam inepta sit illa divisio, quam dividitur ens in ens reale, & ens rationis: dividunt enim ens in ens, & non-ens, aut in ens, & modum cogitandi: Attamen non miror Philosophos verbales, sive grammaticales in similes errores

incidere: res enim ex nominibus judicant, non autem nomina ex rebus.

Ens rationis quomodo dici possit merum nihil, & quomodo Ens reale.

Nec minus ineptè loquitur, qui ait ens rationis non esse merum nihil. Nam si id, quod istis nominibus significatur, extra intellectum quaerit, merum nihil esse reperiet: si autem ipsos modos cogitandi intelligit, vera entia realia sunt. Nam cùm rogo, quid sit species, nihil aliud quaero, quàm naturam istius modi cogitandi, qui reverà est ens, & ab alio modo cogitandi distinguitur; verùm, hi modi cogitandi ideae vocari non possunt, neque veri aut falsi possunt dici, sicut etiam amor non potest verus aut falsus vocari, sed bonus aut malus. Sic Plato cùm dixit, hominem esse animal bipes sine plumis, non magis erravit, quàm qui dixerunt hominem esse animal rationale; nam Plato non minùs cognovit hominem esse animal rationale, quàm caeteri cognoscunt; verùm ille hominem revocavit ad certam classem, ut quando vellet de homine cogitare, ad illam classem recurrendo, cujus facilè recordari potuerat, statim in cogitationem hominis incideret: Imò Aristoteles gravissimè erravit, si putavit se illà suâ definitione humanam essentiam adaequatè explicuisse: An vero Plato benè fecerit, tantùm quaeri posset: sed haec non sunt hujus loci.

In Rerum investigatione Entia realia cum entibus rationis non confundenda.

Ex omnibus supradictis inter ens reale, & entis rationis ideata nullam dari convenientiam apparet: Unde etiam facilè videre est, quàm sedulò sit cavendum in investigatione rerum, ne entia realia, cum entibus rationis confundamus: Aliud enim est inquirere in rerum naturam, aliud in modos quibus

i236 res a nobis percipiuntur. Haec verò si confundantur, neque modos percipiendi, neque naturam ipsam intelligere poterimus; imò verò, quod maximum est, in causâ erit, quòd in magnos errores incidemus, quemadmodum multis hucusque contigit.

Quomodo Ens rationis, & Ens fictum distinguantur.

Notandum etiam, quod multi confundunt ens rationis cum ente ficto: putant enim ens fictum etiam esse ens rationis, quia nullam extra mentem habet existentiam. Sed si ad entis rationis, & entis ficti definitiones modò traditas rectè attendatur, reperietur inter ipsa, tum ex ratione causae, tum etiam ex eorum naturâ, absque respectu causae, magna differentia. Ens fictum enim nihil aliud esse diximus, quàm duos terminos connexos ex solâ merâ voluntate sine ullo ductu rationis; unde ens fictum casu potest esse verum. Ens verò rationis, nec a solâ voluntate dependet, nec ullis terminis inter se connexis constat, ut ex definitione satis fit manifestum. Si quis igitur roget, an ens fictum ens reale sit, an verò ens rationis, tantùm repetendum, atque regerendum est id, quod jam diximus, nempe malè dividi ens in ens reale, & ens rationis, ideòque malo fundamento quaeritur, an ens fictum ens reale sit, an verò rationis: supponitur enim omne ens dividi in ens reale, & rationis.

Entis divisio.

Sed ad nostrum propositum revertamur, à quo videmur utcunque jam deflexisse. Ex entis definitione, vel, si mavis, descriptione jam traditâ facilè videre est, quod ens dividendum sit in ens, quod suâ naturâ necessariò existit, sive cujus essentia involvit existentiam, & in ens, cujus essentia non involvit existentiam, nisi possibilem. Hoc ultimum dividitur in Substantiam, & Modum, quorum definitiones Part. 1. Art. 51. 52. & 56. Princ. Philos. traduntur; quare non necesse est, eas hîc repetere. Sed tantùm notari volo circa hanc divisionem, quod expressè dicimus ens dividi in Substantiam, & Modum; non verò in Substantiam, & Accidens: nam Accidens nihil est praeter modum cogitandi; utpote quod solummodo respectum de|notat.

i237 Ex. grat. cùm dico triangulum moveri, motus non est trianguli modus, sed corporis, quod movetur: unde motus respectu trianguli accidens vocatur: respectu verò corporis est ens reale, sive modus: non enim potest motus concipi sine corpore, at quidem sine triangulo.

Porrò ut jam dicta, & etiam quae sequentur, meliùs intelligantur, explicare conabimur, quid per *esse essentiae, esse existentiae, esse ideae*, ac denique *esse potentiae* intelligendum sit. Quo etiam nos movet quorundam ignorantia, qui nullam distinctionem agnoscunt inter essentiam, & existentiam, vel, si agnoscunt, esse

essentiae cum *esse ideae* vel *esse potentiae* confundunt. Ut his igitur, & rei ipsi satisfaciamus, rem quam distinctè poterimus, in sequentibus explicabimus.

↔[*] Nota, quod nomine Chimaerae hîc, & in seqq. intelligatur id, cujus natura apertam involvit contradictionem, ut fusiùs explicatur, cap. 3.

[Appendix: COGITATA METAPHYSICA]

CAP. II.

Quid sit esse Essentiae, quid esse Existentiae, quid esse Ideae, quid esse Potentiae.

i237 **UT** clarè percipiatur, quid per haec quatuor intelligendum sit, tantùm necesse est, ut nobis ob oculos ponamus ea, quae de substantiâ increatâ, sive de Deo diximus, nempe *Creaturas in Deo esse eminenter.*

1°. Deum eminenter continere id, quod formaliter in rebus creatis reperitur, hoc est, Deum talia attributa habere, quibus omnia creata eminentiori modo contineantur, vide Part. 1. Axiom. 8. & Coroll. 1. Prop. 12. Ex. gr. extensionem clarè concipimus sine ullâ existentiâ, ideòque, cùm per se nullam habeat vim existendi, à Deo creatam esse demonstravimus, Prop. ultima Part. 1. Et, quia in causâ tantundem perfectionis ad minimùm debet esse, quantum est in effectu, sequitur, omnes perfectiones extensionis Deo inesse. Sed quia postea rem extensam ex suâ naturâ divisibilem esse videbamus, hoc est, imperfectionem continere, ideò Deo extensionem tribuere non potuimus, Part. 1. Propos. 16., adeòque fateri cogebamur,

i238 Deo aliquod attributum inesse, quod omnes materiae perfectiones excellentiori modo continet, Schol. Prop. 9. Part. 1, quodque vices materiae supplere potest:

2°. Deum seipsum, atque omnia alia intelligere, hoc est, omnia objectivè etiam in se habere, Part. 1. Prop. 9.

3°. Deum esse omnium rerum causam, eumque ex absolutâ libertate voluntatis operari.

Quid sit esse essentiae, existentiae, ideae, ac potentiae?

Ex his itaque clarè videre est, quid per illa quatuor intelligendum sit. Primum enim esse scilicet *Essentiae*, nihil aliud est, quàm modus ille, quo res creatae in attributis Dei comprehenduntur: esse deinde *Ideae* dicitur, prout omnia objectivè in ideâ Dei continentur: esse porrò *Potentiae* dicitur tantùm respectu potentiae Dei, quâ omnia nondum adhuc existentia ex absolutâ libertate voluntatis creare potuerat: esse denique *Existentiae* est ipsa rerum essentia extra Deum, & in se considerata, tribuiturque rebus, postquam à Deo creatae sunt.

Haec quatuor à se invicem non distingui, nisi in creaturis.

Ex quibus clarè apparet, haec quatuor non distingui inter se, nisi in rebus creatis: in Deo verò nullo modo: Deum enim non concipimus fuisse potentiâ in alio, & ejus existentia, ejusque intellectus ab ejus essentiâ non distinguuntur.

Ad quaestiones quasdam de Essentiâ respondetur.

Ex his facilè ad quaestiones, quae passim de essentiâ circumferuntur, respondere possumus. Quaestiones autem hae sunt sequentes: an essentia distinguatur ab existentiâ, & si distinguatur, an sit aliquid diversum ab ideâ: & si aliquid diversum ab ideâ sit, an habeat aliquod esse extra intellectum; quòd postremum sanè necessariò fatendum est. Ad primam autem sub distinctione respondemus, quod essentia in Deo non distinguatur ab existentiâ; quandoquidem sine hac illa non potest concipi: in caeteris autem essentia differt ab existentiâ, potest nimirum sine hac concipi. Ad secundam verò dicimus, quòd res, quae extra intellectum clarè, & distinctè, sive verè concipitur, aliquid diversum ab ideâ sit. Sed denuo quaeritur, an illud esse extra intellectum sit a se ipso, an verò à Deo creatum. Ad quod respondemus, essentiam formalem non |

i239 esse à se, nec etiam creatam; haec duo enim supponerent rem actu existere: sed à solâ essentiâ divinâ pendere, in quâ omnia continentur; adeòque hoc sensu iis assentimur, qui dicunt essentias rerum aeternas esse. Quaeri adhuc posset, quomodo nos, nondum intellectâ naturâ Dei, rerum essentias intelligamus, cùm illae, ut modò diximus, à solâ Dei naturâ pendeant. Ad hoc dico, id ex eo oriri, quod res jam creatae sunt: si enim non essent creatae, prorsus concederem, id impossibile fore, nisi post naturae Dei adaequatam cognitionem: eodem modo ac impossibile est, imò magis impossibile, quàm, ex nondum notâ naturâ Parabolae naturam ejus ordinatim applicatarum noscere.

Cur auctor in definitione essentiae ad Dei attributa recurrit.

Porrò notandum, quod, quamvis essentiae modorum non existentium in illorum substantiis comprehendantur, & eorum *esse essentiae* in illorum substantiis sit, nos tamen ad Deum recurrere volumus, ut generaliter essentiam modorum, & substantiarum explicaremus, & etiam, quia essentia modorum non fuit in illorum substantiis, nisi post earum creationem, & nos *esse essentiarum* aeternum quaerebamus.

Cur aliorum definitiones non recensuit.

Ad haec non puto operae pretium esse, hic Authores, qui diversum à nobis sentiunt, refutare, nec etiam eorum definitiones aut descriptiones de essentiâ, & existienciâ examinare: nam hoc modo rem claram obscuriorem redderemus: quid enim magis clarum, quàm, quid sit essentia, & existentia, intelligere; quandoquidem nullam definitionem alicujus rei dare possumus, quin simul ejus essentiam explicemus.

Quomodo distinctio inter essentiam, & existenciam faciliè addiscatur.

Denique, si quis Philosophus adhuc dubitet, an essentia ab existienciâ distinguatur in rebus creatis, non est, quòd multum de definitionibus essentiae, & existenciae laboret, ut istud dubium tollatur: si enim tantùm adeat statuarium aliquem, aut fabrum lignarium, illi ipsi ostendent, quomodo statuam nondum existentem certo ordine concipiant, & postea eam ipsi existentem praebebunt.

[Appendix: COGITATA METAPHYSICA]

CAP. III.

De eo, quod est Necessarium, Impossibile, Possibile, & Contingens.

Quid hîc per affectiones intelligendum sit.

i240 **N**aturâ entis, quatenus ens est, lic explicatâ, ad aliquas ejus affectiones explicandas transimus; ubi notandum venit, quòd per affectiones hîc intelligimus id, quod aliàs per attributa denotavit Cartesius in Part. 1. Princ. Philos. Art. 52. Nam ens, quatenus ens est, per se solum, ut substantia, nos non afficit, quare per aliquod attributum explicandum est, à quo tamen non, nisi ratione, distinguitur. Unde non satis mirari possum illorum ingenia subtilissima, qui medium quaesiverunt, non sine magno detrimento veritatis, inter ens, & nihil. Sed in eorum errorem refutando non morabor, quandoquidem ipsi, ubi talium affectionum definitiones tradere moliuntur, in vanâ suâ subtilitate prorsus evanescent.

Affectionum definitio.

Nos igitur rem nostram agemus, dicimusque *Entis affectiones esse, quaedam attributa, sub quibus uniuscujusque essentiam vel existentiam intelligimus, à quâ tamen non nisi ratione distinguntur.* De his quasdam (non enim omnes pertractare mihi assumo) hîc explicare, & à denominationibus, quae nullius entis sunt affectiones, separare conabor. Ac primò quidem agam de eo, quod est *necessarium, & impossibile.*

Quot modis res dicatur necessaria, & impossibilis.

Duobus modis res dicitur necessaria, & impossibilis, vel respectu suae essentiae, vel respectu causae. Respectu essentiae Deum necessariò existere novimus: nam ejus essentia non potest concipi sine existentiâ: chimaera verò respectu implicantiae suae essentiae non potis est, ut existat. Respectu causae dicuntur res, e.g. materiales, esse impossibiles aut necessariae: nam si tantùm ad earum essentiam respicimus, illam concipere possumus clarè, & distinctè sine existentiâ, quâpropter nunquam existere possunt vi, & necessitate essentiae: sed tantùm vi causae, Dei nempe omnium verum creatoris. Si itaque in decreto divino est, ut res aliqua existat, necessariò existet; |
i241 sin minùs impossibile erit, ut existat. Nam per se manifestum est, id quod nullam causam, internam scilicet aut externam, habet ad existendum, impossibile esse, ut existat: atqui res in hac secundâ hypothesi ponitur talis, ut neque vi suae essentiae, quam per causam internam intelligo, neque vi decreti divini, unice omnium rerum causae externae, existere possit: unde sequitur, res ut in sec. hyp. à nobis statuuntur, impossibiles esse, ut existant.

Chimaeram commodè ens verbale vocari.

Ubi notandum venit, 1°. Chimaeram, quia neque in intellectu est, neque in imaginatione, à nobis ens verbale commodè vocari posse; nam ea non nisi verbis exprimi potest. Ex. gr. Circulum quadratum verbis quidem exprimimus, imaginari autem nullo modo, & multò minùs intelligere possumus. Quâpropter Chimaera praeter verbum nihil est, ideòque impossibilitas inter affectiones entis numerari non potest: est enim mera negatio.

Res creatas, quoad essentiam, & existentiam à Deo dependere.

2°. Notandum venit, quòd non tantùm rerum creatarum existentia: verùm etiam, ut infrà in sec. part. evidentissimè demonstrabimus, earum essentia, & natura à solo Dei decreto dependet. Ex quo clarè sequitur, res creatas nullam ex se ipsis habere necessitatem: nempe quia ex se ipsis nullam habent essentiam, nec à se ipsis existunt.

Necessitatem, quae in rebus creatis à causâ est, esse vel essentiae vel existentiae: at haec duo in Deo non distingui.

3°. Denique notandum est, quòd necessitas, qualis vi causae in rebus creatis est, dicatur vel respectu earum essentiae, vel respectu earum existentiae: nam haec duo in rebus creatis distinguuntur; illa enim à legibus naturae aeternis dependet, haec verò à serie, & ordine causarum. Verùm in Deo, cujus essentia ab illius existentiâ non distinguitur, essentiae necessitas etiam non distinguitur à necessitate existentiae; unde sequitur, quòd si totum ordinem naturae conciperemus, inveniremus, quòd multa, quorum naturam clarè, & distinctè percipimus, hoc est, quorum essentia necessariò

talis est, nullo modo possent existere; nam tales res in naturâ existere aequè impossibile reperiremus, ac jam cognoscimus impossibile esse, ut magnus |
i242 elephantus in acûs foramine recipi possit: quamvis utriusque naturam clarè percipiamus. Unde existentia illarum rerum non esset, nisi chimaera, quam neque imaginari, neque intelligere possemus.

Possibile, & contingens non esse rerum affectiones.

Atque haec de necessitate, & impossibilitate, quibus pauca de *possibili, & contingente* visum est adjungere; nam haec duo à nonnullis pro rerum affectionibus habentur; cùm tamen reverâ nihil aliud sint, quàm defectus nostri intellectûs, quod clarè ostendam, postquam explicavero, quid per haec duo intelligendum sit.

Quid sit possibile, quid contingens.

Res possibilis itaque dicitur, cùm ejus causam efficientem quidem intelligimus; attamen an causa determinata sit, ignoramus. Unde etiam ipsam, ut possibilem, non verò neque ut necessariam, neque ut impossibilem considerare possumus. Si autem *ad rei essentiam simpliciter, non verò ad ejus causam* attendamus, *illam contingentem* dicemus, hoc est, illam, ut medium inter Deum, & chimaeram, ut sic loquar, considerabimus, nempe quia ex parte essentiae nullam in ipsâ reperimus necessitatem existendi, ut in essentiâ divinâ, neque etiam implicantiâ sive impossibilitatem, ut in chimaerâ. Quod si quis id, quod ego *possibile* voco, *contingens*, & contrâ id, quod ego *contingens, possibile* vocare velit, non ipsi contradicam: neque enim de nominibus disputare soleo. Sat erit, si nobis concedat, haec duo non nisi defectus nostrae perceptionis, nec aliquid reale esse.

Possibile, & contingens esse tantùm defectus nostri intellectûs.

Siquis autem id ipsum negare velit, illi suus error nullo negotio demonstratur: si enim ad naturam attendat, & quomodo ipsa à Deo dependet, nullum *contingens* in rebus esse reperiet, hoc est, quod ex parte rei possit existere, & non existere, sive, ut vulgò dicitur, *contingens reale* sit: quod facile apparet ex eo, quod Ax. 10. Part. 1. docuimus, tantam scilicet vim requiri ad rem creandam, quam ad ipsam conservandam: Quare nulla res creata propriâ vi aliquid facit, eodem modo ac nulla res creata suâ propriâ vi inceptit existere. |

i243 Ex quo sequitur, nihil fieri, nisi vi causae omnia creantis, scilicet Dei, qui suo concursu singulis momentis omnia procreat. Cùm autem nihil fiat, nisi a solâ divinâ potentiâ, facile est videre, ea, quae fiunt, vi decreti Dei, ejusque voluntatis fieri. At, cùm in Deo nulla sit inconstantia, nec muta|tio,

<Op dat dit bewijs wel gevat werde, moetmen letten, op 't geen in 't tweede deel dezes aanhangzels ontrent de wil Godts is aangetekent: namelijk dat Ghodts wil, of bestendich besluyt, als dan eerst wert verstaan, als wy de zaak klaar en onderscheidelijk begrijpen: want de wezendheit van de zaak in zich aangemerkt, is niet anders als 't besluyt Ghodts, os zijn afbepaalde wil. Maar wy zeggen ook, dat de nootzaaklijkheit van wezendlijk te zijn, niet verschilt van de nootzaaklijkheit van wezenheit, *hooftd. 9. deel 2.* dat is, als wy zeggen, dat Ghodt beslooten heeft, dat de driehoek zijn zal, zoo willen wy niet anders zeggen, als dat Ghodt d' orde van de natuur, en van d' oorzaaken alzoo geschickt heeft, dat op zulk een tijt de driehoek nootzaaklijk zijn zoud; zoo dat, indien wy d' orde der oorzaaken, zoodanich alsze van Godt gevesticht is, verstonden, wy zoude bevinden dat de driehoek, op zulk een tijt wezendlijk zijn moeste, met de zelve nootzaakelijkheid, als wy nu bevinden, wanneer wy op des zelfs natuur letten, dat zijn drie hoeken gelijk zijn met twee rechte.>

per Prop. 18. & Corol. Prop. 20. Part. 1. illa, quae jam producit, se producturum ab aeterno decrevisse debuit; cùmque nihil magis necessarium sit, ut existat, quàm quod Deus extitutum decrevit, sequitur, necessitatem existendi in omnibus rebus creatis ab aeterno fuisse. Nec dicere possumus, illas esse contingentes, quia Deus aliud decrevisse potuit; nam, cùm in aeternitate non detur quando, nec ante, nec post, neque ulla affectio temporis, sequitur, Deum nunquam ante illa decreta extitisse, ut aliud discernere posset.

Conciliationem libertatis nostri arbitrii, & praedinationis Dei, humanum captum superare.

Quod verò attinet ad libertatem humanae voluntatis, quam liberam esse diximus Schol. Propos. 15. Part. 1., illa etiam à Dei concursu conservatur, nec ullus homo aliquid vult, aut operatur, nisi id, quod Deus ab aeterno decrevit, ut vellet, & operaretur. Quomodo autem id fieri possit, servatâ humanâ libertate, captum nostrum excedit: neque ideò, quod clarè percipimus, propter id, quod ignoramus, erit rejiciendum; clarè enim, & distinctè intelligimus, si ad nostram naturam attendamus, nos in nostris actionibus esse liberos, & de multis deliberare propter id solum, quod volumus; si etiam ad Dei naturam attendamus, ut modò ostendimus, clarè, & distinctè percipimus, omnia ab ipso pendere, nihilque existere, nisi quod ab aeterno à Deo decertum est, |

i244 ut existat. Quomodo autem humana voluntas à Deo singulis momentis procreetur tali modo, ut libera maneat, id ignoramus; multa enim sunt, quae nostrum captum excedunt, & tamen à Deo scimus facta esse, uti ex. gr. est illa realis divisio materiae in indefinitas particulas satis evidentè à nobis demonstrata in Sec. Part. Propos. 11., quamvis ignoremus, quomodo divisio illa fiat. Nota, quòd hîc pro re notâ supponimus, has duas notiones, *possibile* nempe, & *contingens*, tantùm defectum cognitionis nostrae circa rei existentiam significare.

[Appendix: COGITATA METAPHYSICA]

CAP. IV.

De Duratione, & Tempore.

244 **EX** eo, quod suprà divisimus ens in ens, cujus essentia involvit existentiam, & in ens, cujus essentia non involvit nisi possibilem existentiam, oritur distinctio inter aeternitatem, & durationem. De *aeternitate* infrà fusius loquemur. Hic tantum

Quid sit aeternitas.

dicimus eam esse attributum, sub quo infinitam Dei existentiam concipimus. Duratio verò est attributum, sub quo rerum creatarum

Quid duratio.

existentiam, prout in sua actualitate perseverant, concipimus. Ex quibus clarè sequitur, durationem à totâ alicujus rei existentia non, nisi ratione, distingui.

Quantum enim durationi alicujus rei detrahis, tantundem ejus existentiae detrahi necesse est. Haec autem ut determinetur, comparamus illam cum duratione aliarum rerum, quae certum, & determinatum

Quid Tempus.

habent motum, haecque comparatio tempus vocatur. Quare tempus non est affectio rerum, sed tantum merus modus cogitandi, sive, ut jam diximus, ens rationis; est enim modus cogitandi durationi explicandae inserviens. Notandum hîc in duratione, quod postea usum habebit, quando de aeternitate loquemur, videlicet, quòd major, & minor concipiatur, & quasi ex partibus componi, & deinde quòd tantum sit attributum existentiae, non verò essentiae.

[Appendix: COGITATA METAPHYSICA]

CAP. V.

De Oppositione, Ordine, &c.

i245 **EX** eo, quod res inter se comparamus, quaedam oriuntur notiones, quae tamen extra res ipsas nihil sunt, nisi cogitandi modi. Quod inde apparet, quia si ipsas, ut res extra cogitationem positas, considerare velimus, clarum, quem aliàs de ipsis habemus conceptum, statim confusum reddimus.

Quid sint Oppositio, Ordo, Convenientia, Diversitas, Subjectum, Adjunctum, &c.

Notiones verò tales hae sunt, videlicet *Oppositio, Ordo, Convenientia, Diversitas, Subjectum, Adjunctum*, & si quae adhuc alia his similia sunt. Hae, inquam, à nobis satis clarè percipiuntur, quatenus ipsas, non ut quid ab essentiis rerum oppositarum, ordinarum &c. diversum, concipimus, sed tantùm ut modos cogitandi, quibus res ipsas faciliùs vel retinemus, vel imaginamur. Quare de his fusiùs loqui non necesse esse judico; sed ad terminos vulgò transcendentales dictos transeo.

[Appendix: COGITATA METAPHYSICA]

CAP. VI.

De Uno, Vero, & Bono.

i245 **H**I termini ab omnibus ferè Metaphysicis pro generalissimis Entis Affectionibus habentur; dicunt enim omne ens esse unum, verum, & bonum, quamvis nemo de iis cogitet. Verùm quid de his intelligendum sit, videbimus; ubi seorsim unumquemque horum terminorum examinaverimus.

Quid sit unitas.

Incipiamus itaque à primo, scilicet *Uno*. Hunc terminum dicunt significare aliquid reale extra intellectum: verùm, quidnam hoc enti addat, nesciunt explicare, quod satis ostendit, illos entia rationis cum ente reali confundere; quo efficiunt, ut id, quod clarè intelligunt, confusum reddant. Nos autem dicimus *Unitatem* à re ipsâ nullo modo distingui, vel enti nihil addere, sed tantùm modum cogitandi esse, quo rem |

i246 ab aliis separamus, quae ipsi similes sunt, vel cum ipsâ aliquo modo conveniunt.

Quid sit multitudo, & quo respectu Deus dici possit unus, & quo respectu unicus.

Unitati verò opponitur *multitudo*, quae sanè rebus etiam nihil addit, nec aliquid praeter modum cogitandi est, quemadmodum clarè, & distinctè intelligimus. Nec video, quid circa rem claram ampliùs dicendum restat; sed tantùm hic notandum est, Deum, quatenus ab aliis entibus eum separamus, posse dici unum; verùm, quatenus concipimus ejusdem naturae plures esse non posse, unicum vocari. At verò si rem accuratiùs examinare vellemus, possemus forte ostendere Deum non nisi improprie unum, & unicum vocari, sed res non est tanti, imò nullius momenti iis, qui de rebus, non verò de nominibus sunt solliciti. Quare hoc relicto ad secundum transimus, & eadem operâ, quid sit falsum, dicemus.

Quid sit verum, quid falsum tam apud vulgum, quàm apud Philosophos.

Ut autem haec duo *verum* scilicet, & *falsum* rectè percipiantur, à verborum significatione incipiemus, ex quâ apparebit ea, non nisi rerum denominationes extrinsecas, esse, neque rebus tribui, nisi rhetoricè. Sed quia vulgus vocabula primum invenit, quae postea à Philosophis usurpantur, ideò è re esse videtur illius, qui primam significationem alicujus vocabuli quaerit, quid primum apud vulgum denotarit, inquirere; praecipuè ubi aliae causae deficiunt, quae ex linguae naturâ depromi possent ad eam investigandam. Prima igitur *veri*, & *falsi* significatio, ortum videtur duxisse à narrationibus: eaque narratio vera dicta fuisse, quae erat facti, quod reverà contigerat: falsa verò, quae erat facti, quod nullibi contigerat. Atque hanc Philosophi postea usurparunt ad denotandam convenientiam ideae cum suo ideato, & contrà: quare idea vera dicitur illa, quae nobis ostendit rem, ut in se est: falsa verò, quae nobis ostendit rem aliter, quàm reverà est: Ideae enim nihil aliud sunt, quam narrationes sive historiae naturae mentales. Atque hinc postea metaphoricè translata est, ad res mutas, ut cùm dicimus verum, aut falsum aurum, quasi aurum nobis repraesentatum aliquid de seipso narret, quod in se est, aut non est.

Verum non esse terminum transcendentalem.

i247 Quocirca planè decepti sunt, qui *verum* terminum transcendentalem sive entis affectionem judicarunt. Nam de rebus ipsis non nisi improprie, vel si mavis rhetoricè dici potest.

Veritas, & vera idea, quomodo differant.

Si porrò quaeras, quid sit veritas praeter veram ideam, quaere etiam, quid sit albedo praeter corpus album; eodem enim modo se habent ad invicem.

De causâ veri, & de causâ falsi jam antea egimus; quare hîc nihil restat notandum, nec etiam quae diximus, operae pretium fuisset notare, si scriptores in similibus nugis non adeò se intricassent, ut postea se extricare nequiverint, nodum passim in scirpo quaerentes.

Quaenam sint Proprietates Veritatis? Certitudinem non esse in rebus.

Proprietates verò veritatis aut ideae verae sunt. 1°. Quòd sit clara & distincta, 2°.

Quòd omne dubium tollat, sive uno verbo, quòd sit certa. Qui quaerunt certitudinem in

rebus ipsis, eodem modo falluntur, ac cùm in iis quaerunt veritatem; & quamvis dicamus, res in incerto est, rhetoricè sumimus ideatum pro ideâ; quomodo etiam rem dicimus dubiam, nisi fortè quòd tum per incertitudinem contingentiam intelligamus, vel rem, quae nobis incertitudinem aut dubium injicit. Neque opus est circa haec diutiùs morari; quare ad tertium pergemus, & simul quid per ejus contrarium intelligendum sit, explicabimus.

Bonum. & malum tantùm dici respectivè.

Res sola considerata neque *bona* dicitur, neque *mala*, sed tantùm respectivè ad aliam, cui conducit ad id, quod amat, acquirendum, vel contrà: ideòque unaquaeque res diverso respectu, eodemque tempore bona, & mala potest dici: Sic consilium e.g. Achitophelis Absaloni datum bonum in sacris Litteris vocatur; pessimum tamen erat Davidi, cujus interitum moliebatur. Sed multa alia sunt bona, quae non omnibus bona sunt; sic salus bona est hominibus, non verò neque bona, neque mala brutis aut plantis, ad quas nullum habet respectum. Deus verò dicitur summè bonus, quia omnibus conducit; nempe uniuscujusque esse, quo nihil magis amabile, suo concursu conservando. Malum autem absolutum nullum datur, ut per se est manifestum.

Quare aliqui bonum Metaphysicum statuerunt.

i248 Qui autem bonum aliquod Metaphysicum quaeritant, quod omni careat respectu, falso aliquo praejudicio laborant; nempe quòd distinctionem rationis cum distinctione reali vel modali confundant: distinguunt enim inter rem ipsam, & conatum, qui in unâquâque re est ad suum esse conservandum, quamvis nesciant, quid per conatum intelligant. Haec enim duo, quamvis ratione seu potiùs verbis distinguantur, quod maximè ipsos deceptit, nullo modo re ipsâ inter se distinguuntur.

Res, & conatus, quo res in statu suo perseverare conantur, quomodo distinguantur.

Quòd ut clarè intelligatur, exemplum alicujus rei simplicissimae ob oculos ponemus. Motus habet vim in suo statu perseverandi; haec vis profectò nihil aliud est, quàm motus ipse, hoc est, quòd natura motûs talis sit. Si enim dicam in hoc corpore A nihil aliud esse, quàm certam quantitatem motûs, hinc clarè sequitur, quamdiu ad illud corpus A attendo, me semper debere dicere illud corpus moveri. Si enim dicerem, illud suam vim movendi ex se amittere, necessariò ipsi aliquid aliud tribuo praeter id, quod in hypothesi supposuimus, per quod suam naturam amittit. Quod si verò haec ratio obscurius videatur, age concedamus, illum conatum se movendi aliquid esse praeter ipsas leges, & naturam motûs; cùm igitur hunc conatum esse bonum metaphysicum supponas, necessariò hic etiam conatus conatum habebit in suo esse perseverandi, & hic iterum alium, & sic in infinitum, quo magis absurdum nescio quid fingi possit. Ratio autem, cur illi conatum rei à re ipsâ distinguunt, est, quia in se ipsis reperiunt desiderium se conservandi, & tale in unâquâque re imaginantur.

An Deus ante res creatas dici possit bonus.

Quaeritur tamen, an Deus, antequam res creasset, dici posset bonus; & ex nostrâ definitione videtur sequi, Deum tale attributum non habuisse, quia dicimus rem, si in se solâ consideratur, neque bonam, neque malam posse dici. Hoc autem multis absurdum videbitur; sed quâ ratione nescio; multa enim hujus notae attributa Deo tribuimus, quae antequam res crearentur, ipsi non competebant, nisi potentiâ, ut |
i249 cùm vocatur creator, judex, misericors &c. Quare similia argumenta moram nobis injicere non debent.

Perfectum quomodo dicatur respectivè, quomodo absolutè.

Porrò uti bonum, & malum non dicitur nisi respectivè, sic etiam perfectio, nisi quando perfectionem sumimus pro ipsâ rei essentiâ, quo sensu antea diximus Deum infinitam perfectionem habere, hoc est, infinitam essentiam, seu infinitum esse.

Plura his addere non est animus; reliqua enim quae ad partem generalem Metaphysices spectant, satis nota esse existimo: adeòque operae pretium non esse, ea ulterius persequi.

**APPENDICIS
COGITATA METAPHYSICA
CONTINENTIS
PARS II,**

*In quâ praecipua, quae in parte Metaphysices speciali circa Deum, ejusque
Attributa, & Mentem humanam vulgò occurrunt, breviter explicantur.*

i249 <In dit Hooftdeel wort Ghodts wezendlijkheit, heel anders verklaart, als de menschen die gemeenlijk verstaan, die namelijk de wezendlijkheit Ghodts met hare wezendlijkheit verwarren, waar uit ontstaat, dat zy Ghodt inbeelden te zijn iet als een Mensch; en op 't ware denkbeelt Ghodts, 't welk zy hebben, niet letten, of geheelijk onwetend zijn van dat zy 't hebben: waar door 't ook gebeurt, dat zy Ghodts wezendlijkheit, noch van vooren, dat is, uyt des zelfs ware bepaling of wezendheit, noch van achteren uyt des zelfs denkbeelt, voor zon veel 't in ons is bewijzen, noch begrije konnen. Wy zullen derhalve trachten in dit Hooftdeel, zoo klaar als ons mongelijk zal zijn, te betoonen, dat Ghodts wezendlijkheit, van de wezendlijkheit der geschape dingen, geheelijk verschilt.>

[Appendix: COGITATA METAPHYSICA]

CAP. I.

De Dei Aeternitate.

Substantiarum divisio.

i249 **J**Am antea docuimus, in rerum naturâ praeter substantias, earumque modos nihil dari; quare non erit hîc exspectandum, ut aliquid de formis substantialibus, & realibus accidentibus dicamus: sunt enim haec, & hujus farinae alia, planè inepta. Substantias deinde divisimus in |

i250 duo summa genera, extensionem scilicet, & cogitationem, ac cogitationem in creatam, sive Mentem humanam, & increatam sive Deum. Existentiam autem hujus satis superque demonstravimus tum à posteriori, scilicet ex ipsius, quam habemus, ideâ, tum à priori, sive ab ejus essentiâ, tanquam causâ existentiae Dei. Sed quoniam quaedam ejus attributa brevius, quam argumenti dignitas requirit, tractavimus, ipsa hîc repetere, eaque fusiùs explicare, simulque aliquas quaestiones enodare decrevimus.

Deo nullam durationem competere.

Praecipuum attributum, quod ante omnia venit considerandum, est Dei *Aeternitas*, quâ ipsius durationem explicamus; vel potiùs, ut nullam Deo durationem tribuamus, dicimus eum esse aeternum. Nam, ut in primâ Parte notavimus, duratio est affectio existentiae, non verò essentiae rerum; Deo autem, cujus existentia est de ipsius essentiâ, nullam durationem tribuere possumus. Qui enim Deo illam tribuit, ejus existentiam ab ejus essentiâ distinguit. Sunt tamen, qui rogant, an Deus nunc non diutiùs extiterit, quàm cùm Adamum crearet: idque ipsis satis clarum esse videtur, adeòque nullo modo Deo durationem adimendam esse existimant. Verùm hi principium petunt; nam supponunt Dei essentiam ab ejus existentia distingui, quaerunt enim an Deus, qui extitit usque ad Adamum, non plus temporis extiterit ab Adamo creato usque ad nos; quare Deo singulis diebus majorem durationem tribuunt, & quasi continuò à se ipso ipsum creari supponunt. Si enim Dei existentiam, ab illius essentiâ non distinguerent, nequaquam Deo durationem tribuerent, cùm rerum essentiis duratio nullo modo competere possit: nam nemo unquam dicet circuli, aut trianguli essentiam, quatenus est aeterna veritas, hoc tempore diutiùs durasse, quàm tempore Adami. Porrò cùm duratio major, & minor, sive quasi partibus constans concipiatur, clarè sequitur, Deo nullam tribui posse durationem: nam cùm ipsius esse sit aeternum, hoc est, in quo nihil prius, nec posterius dari potest, nunquam ipsi durationem tribuere possumus; quin simul, quem de Deo habemus, verum conceptum destruamus, hoc est, id, quod est infinitum suâ naturâ, & quod nunquam potest concipi nisi infinitum, in partes dividamus, ei scilicet durationem tribuendo <Wy delen zijne wezendlijkheit in delen, of begrijpen die deelbaar, als wyze pogen met duiring te verklaren. *Bezie deel 1. hoofd. 4.*>

Causae, ob quas Autores Deo durationem tribuerunt.

Quod autem Authores errarunt, in causâ est I°. quia aeternitatem, ad Deum non attendentes, explicare conati sunt, quasi aeternitas absque essentiae divinae contemplatione intelligi posset, vel quid esset praeter divinam essentiam, atque hoc iterum inde ortum fuit, quia assueti sumus propter defectum verborum aeternitatem etiam rebus, quarum essentia distinguitur ab earum existentia, tribuere, ut cùm dicimus, non implicat, mundum ab aeterno fuisse; atque etiam essentiis rerum, quamdiu ipsas non existentes concipimus; eas enim tum aeternas vocamus. II°. quia durationem rebus non tribuebant, nisi quatenus eas sub continuâ variatione esse judicabant, non, uti nos, prout earum essentia ab earum existentia distinguitur. III°. denique quia Dei essentiam, sicuti rerum creatarum, ab ejus existentia distinxerunt. Hi, inquam, errores ipsis ansam errandi praebuerunt. Nam primus error in causâ fuit, ut non intelligerent, quid esset aeternitas; sed ipsam tanquam aliquam speciem durationis considerarent. Secundus, ut non facilè possent invenire differentiam inter durationem rerum creatarum, & inter Dei aeternitatem. Ultimus denique, ut, cùm duratio non sit, nisi existentiae affectio, ipsique Dei existentiam ab ejus essentiâ

distinxerint, Deo, ut jam diximus, durationem tribuerent.

Quid sit aeternitas?

Sed, ut meliùs intelligatur, quid sit *Aeternitas*, & quomodo ipsa sine essentiâ divinâ non possit concipi, considerandum venit id, quod jam antea diximus, nempe res creatas, sive omnia praeter Deum semper existere solâ vi sive essentiâ Dei, non verò vi propriâ; unde sequitur praesentem existentiam rerum non esse causam futurae, sed tantùm Dei immutabilitatem, propter quam cogimur dicere, ubi Deus rem primò creavit, eam postea continuò conservabit, seu eandem illam creandi actionem continuabit. Ex quibus concludimus, 1°. quod res creata potest dici frui existentia, nimirum quia existentia non est de ipsius essentiâ: Deus verò non potest dici frui existentia, nam existentia Dei est Deus ipse, sicut etiam ipsius essentia; unde sequitur res creatas duratione frui: Deum autem nullo modo. 2°. omnes res creatas, dum praesenti duratione, & existentia fruuntur, futurâ omnino carere, nempe quia continuò ipsis tribui debet: at de earum essentiâ nihil simile potest dici. Verùm Deo, quia existentia est de ipsius essentiâ, futuram existentiam tribuere non possumus: eadem enim, quam tum haberet, etiamnum ipsi actu tribuenda est, vel, ut magis propriè loquar, Deo infinita actu existentia competit eodem modo, ac ipsi actu competit infinitus intellectus. Atque hanc infinitam existentiam *Aeternitatem* voco, quae soli Deo tribuenda, non verò ulli rei creatae; non, inquam, quamvis earum duratio utroque careat fine. Haec de aeternitate; de Dei necessitate nihil dico; quia non opus est, cùm ejus existentiam ex ejus essentiâ demonstravimus. Pergamus itaque ad unitatem.

[Appendix: COGITATA METAPHYSICA]

CAP. II.

De Unitate Dei.

i252 **M**irati persaepe fuimus futilia argumenta, quibus Dei Unitatem astruere conantur Authores, qualia sunt, *Si unus potuit mundum creare, caeteri essent frustrà, si omnia in eundem finem conspirant, ab uno conditore sunt producta, & similia, à relationibus, aut denominationibus extrinsecis petita.* Quâpropter, illis omnibus insuper habitis, nostram demonstrationem, quàm clarè poterimus, ac breviter, hîc proponemus, idque sequenti modo.

Deum esse unicum.

i253 Inter Dei attributa numeravimus etiam summam intelligentiam, addidimusque ipsum omnem suam perfectionem à se, non verò ab alio habere. Si jam dicas plures dari Deos, seu entia summè perfecta, necessariò omnes debebunt esse summè intelligentes; quod ut fiat, non sufficit, unumquemque se ipsum tantùm intelligere: nam cùm omnia intelligere debeat unusquisque, & se & caeteros debeat intelligere: ex quo sequeretur, quòd perfectio uniuscujusque intellectûs partim à se ipso, partim ab alio dependeret. Non poterit igitur quilibet esse ens summè perfectum, hoc est, ut modò notavimus, ens, quod omnem suam perfectionem à se, non verò ab alio habet; cùm tamen jam demonstraverimus Deum ens perfectissimum esse, ipsumque existere. Unde jam possumus concludere, eum unicum tantùm existere; si enim plures existerent, sequeretur ens perfectissimum habere imperfectionem, quod est absurdum. <Maar schoon dit bewijs t'eenemaal overtuigt, echter zoo verklaart het d'*eenheit* Ghodts niet; derhalve vermaan ik de Leezers, dat wy Ghodts *eenheit*, rechtsweegs uit de natuur van zijn wezendlijkheit besluiten, die namelijk, van de wezendheit Ghodts niet werdt onderscheiden, of die nootzaaklijk uyt zijn wezendheyt volgt.> Haec de Dei Unitate.

[Appendix: COGITATA METAPHYSICA]

CAP. III.

De Immensitate Dei.

Quomodo Deus dicatur infinitus, quomodo immensus?

i253 **D**Ocuimus antea, nullum ens posse concipi finitum, & imperfectum, id est, de nihilo participans, nisi priùs ad ens perfectum, & infinitum attendamus, hoc est, ad Deum; quare solus Deus dicendus absolutè infinitus, nimirum quatenus reperimus ipsum reverà constare infinità perfectione. At immensus sive interminabilis etiam potest dici, quatenus respicimus ad hoc, quod nullum detur ens, quo perfectio Dei terminari possit. Ex quo sequitur, quòd Dei *Infinitas*, invito vocabulo, sit quid maximè positivum; nam eatenus ipsum infinitum esse dicimus, quatenus ad ejus essentiam sive |

i254 summam perfectionem attendimus. *Immensitas* verò Deo tantùm respectivè tribuitur; non enim pertinet ad Deum, quatenus absolutè tanquam ens perfectissimum, sed quatenus ut prima causa consideratur, quae quamvis non esset perfectissima, nisi respectu entium secundariorum, nihilominus tamen |

Vide fusius de his Ax. 9. Part. 1.

esset immensa. Nam nullum esset ens, & per consequens nullum posset ens concipi ipso perfectius, quo terminari, aut mensurari posset.

Quid vulgò per Dei immensitatem intelligatur.

Authores tamen passim, ubi de Dei *Immensitate* agunt, videntur Deo quantitatem tribuere. Nam ex hoc attributo concludere volunt, Deum necessariò ubique praesentem debere esse, quasi vellent dicere, si Deus in aliquo non esset loco, ejus quantitas esset terminata. Quod idem adhuc meliùs apparet ex alià ratione, quam afferunt ad ostendendum, Deum esse infinitum, sive immensum (haec duo enim inter se confundunt), & etiam esse ubique. Si Deus, ajunt, actus est purus, ut reverà est, necessariò est ubique, & infinitus; nam si non esset ubique, aut non poterit esse, ubicunque vult esse, aut necessariò (NB) moveri debet: unde clarè videre est, illos *Immensitatem* Deo tribuere, quatenus ipsum, ut quantum, considerant; nam ex extensionis proprietatibus haec argumenta sua petunt ad Dei *Immensitatem* affirmandam, quo nihil est absurdus.

Deum esse ubique probatur.

Si jam quaeras, unde ergo nos probabimus, Deum esse ubique, respondeo, id satis superque à nobis jam demonstratum esse, ubi ostendimus nihil ne momento quidem existere posse, quin singulis momentis à Deo procreetur.

Omnipraesentia Dei explicari nequit.

<Hier staat aan te merken, dat het gemeen volk, wanneerze zeggen, dat Ghodt over al is, Hem als dan als een als aanchouwer op 't Tooneel invoeren, uyt het welk klaarlijk blijkt, 't geen wy aan 't eyndt dezes Hooftdeels zeggen, namelijk, dat de Menschen, de Ghoddelijke natuur met de Menschelijke, doorgaans verwarren.>

Jam vero, ut Dei *ubiquitas* aut *praesentia in singulis rebus* debitè intelligi posset, necessariò deberet perspecta esse intima natura divinae voluntatis, quâ nimirum res creavit, quâque eas continuò procreat; quod cùm humanum captum superet, impossibile est explicare, quomodo Deus sit ubique.

Dei Immensitatem à quibusdam statui triplicem: sed malè.

i255 Quidam statuunt Dei *Immensitatem* esse triplicem, nempe essentiae, potentiae, & denique praesentiae; sed illi nugae agunt; videntur enim distinguere inter Dei essentiam, & ejus potentiam.

Dei potentiam non distingui ab ejus essentiâ.

Quod idem etiam alii magis apertè dixerunt, ubi nempe ajunt, Deum esse ubique per potentiam; non autem per essentiam: quasi verò Dei potentia distinguatur ab omnibus ejus attributis, seu infinità essentiâ: cùm tamen nihil aliud esse possit. Si enim aliud quid esset, vel esset aliqua creatura, vel aliquid divinae essentiae accidentale, sine quo concipi posset: quod utrumque absurdum est. Si enim creatura

esset, indigeret Dei potentiâ, ut conservaretur, & sic daretur progressus in infinitum. Si verò accidentale quid, non esset Deus ens simplicissimum, contra id, quod suprâ demonstravimus.

Nec illius Omnipraesentiam.

Denique per *Immensitatem* praesentiae etiam videntur aliquid velle praeter essentiam Dei, per quam res creatae sunt, & continuò conservantur. Quae sanè magna est absurditas, in quam lapsi sunt ex eo, quod Dei intellectum cum humano confuderunt, ejusque potentiam cum potentiâ regum saepe compararunt.

[Appendix: COGITATA METAPHYSICA]

CAP. IV.

De Immutabilitate Dei.

Quid sit Mutatio, quid Transformatio.

i255 **P**ER *Mutationem* intelligimus hoc loco omnem illam variationem, quae in aliquo subjecto dari potest, integrâ permanente ipsâ essentiâ subjecti; quamvis vulgò etiam latiùs sumatur ad significandam rerum corruptionem, non quidem absolutam, sed quae simul includit generationem corruptioni subsequenter, ut cùm dicimus caespites in cineres mutari, homines mutari in bestias. Verùm Philosophi ad hoc denotandum alio adhuc vocabulo utuntur, nempe *Transformationis*. At nos hîc tantùm de illâ mutatione loquimur, in quâ nulla datur subjecti transformatio, ut cùm dicimus Petrus mutavit colorem, mores &c.

In Deo Transformationem locum non habere.

i256 Videndum jam an in Deo tales mutationes habeant locum; nam de *transformatione* nihil dicere opus, postquam docuimus Deum necessariò existere, hoc est, Deum non posse desinere esse, seu in alium Deum transformari; nam tum & esse desineret, & simul plures dii dari possent, quod utrumque absurdum esse ostendimus.

Quae sint Mutationis causae.

Ut autem, quae hîc dicenda supersunt, distinctiùs intelligantur, venit considerandum, quòd omnis *mutatio* procedat vel à causis externis, volente aut nolente subjecto, vel à causâ internâ, & electione ipsius subjecti. Ex. grat. hominem nigrescere, aegrotare, crescere, & similia procedunt à causis externis; illa invito subjecto, hoc vero ipso subjecto cupiente; velle autem, ambulare, se iratum ostendere &c. proveniunt à causis internis.

Deum non mutari ab alio.

Priores verò *mutationes*, quae à causis externis procedunt, in Deo nullum habent locum; nam solus est omnium rerum causa, & à nemine patitur. Adde quòd nihil creatum in se ullam habeat vim existendi; adeòque multò minùs aliquid extra se, aut in suam causam operandi. Et, quamvis in sacris Litteris saepe inveniatur, quòd Deus propter peccata hominum iratus, & tristis fuerit, & similia, in iis effectus sumitur pro causâ; quemadmodum etiam dicimus, Solem aestate quam hyeme fortiolem, & altiolem esse, quamvis neque situm mutaverit, neque vires resumpserit. Et quòd talia etiam in sacris Litteris saepe doceantur, videre est in Esaiâ; ait enim cap. 59. v. 2, ubi populum increpat: *pravitates vestrae vos à vestro Deo separant.*

Nec etiam à se ipso.

Pergamus itaque, & inquiramus, an in Deo à Deo ipso ulla detur mutatio. Hanc verò in Deo dari non concedimus, |

<Aanmerk dat dit veel klaarder kan blijken: zoo wy op de natuur van Ghodts wil, [i257] en zijn besluiten letten: want gelijk ik in 't volgende zal toonen; Ghodts wil, waar door hy de dingen heeft geschapen, verschilt niet, van zijn verstant waar door hy die verstaat. En dus is 't het zelve te zeggen, dat Ghodt verstaat, dat de drie hocken van de driehoek, gelijk zijn met twee rechten; als te zeggen, dat Ghodt gewilt of besloten heeft, dat de drie hoeken van de driehoek, gelijk zouden zijn met twee rechten: weshalven het ons even onmogelijk zijn zal te begrijpen, dat Ghodt zijne besluuten kan veranderen, als te denken dat de drie hoeken van de driehoek, niet gelijk zijn met twee rechten. Voorts, dit, namelijk dat in Ghodt geen verandering kan zijn, kan ook op andere wijzen bewezen werden; maar om dat wy de korthheit bevytigen, zoo lust het ons niet dit verder te vervolgen.>

imò ipsam prorsus negamus; nam omnis mutatio, quae à voluntate dependet, fit, ut subjectum suum in meliorem mutet statum, quod in ente perfectissimo locum habere nequit. Deinde etiam talis mutatio non datur, nisi aliquod incommodum evitandi, aut aliquod bonum, quod deest, acquirere|di

i257 gratiâ; quod utrumque in Deo nullum locum habere potest. Unde concludimus Deum esse ens immutabile.

Nota, me communes mutationis divisiones hic consultò omisisse, quamvis aliquo modo ipsas etiam complexi sumus; nam non opus fuit ipsas singulatim à Deo remove, cùm Propos. 16. Part. 1. demonstraverimus, Deum esse incorporeum, & communes illae divisiones solius materiae mutationes tantùm contineant.

[Appendix: COGITATA METAPHYSICA]

CAP. V.

De Simplicitate Dei.

Rerum distinctio triplex Realis, Modalis, Rationis.

i257 **P**ergamus ad Dei Simplicitatem. Hoc Dei attributum ut rectè intelligatur, in memoriam revocanda sunt, quae Princip. Philosophiae Part. 1. Art. 48. & 49. Cartesius tradidit: nimirum in rerum naturâ nihil praeter substantias, & earum modos dari, unde triplex rerum distinctio deducitur, Artic. 60. 61. & 62. realis scilicet, *modalis* & *rationis*. *Realis* vocatur illa, qua duae substantiae inter se distinguuntur, sive diversi, sive ejusdem attributi: ut ex. gr. cogitatio, & extensio, vel partes materiae. Haecque ex eo cognoscitur, quod utraque sine ope alterius concipi, & per consequens existere possit. *Modalis* duplex ostenditur, nimirum quae est inter modum substantiae, & ipsam substantiam; ac quae est inter duos modos unius ejusdemque substantiae. Atque hanc ex eo cognoscimus, quod, quamvis uterque modus absque ope alterius concipiatur, neuter tamen absque ope substantiae, cujus sunt modi: Illam verò ex eo, quod, quamvis substantia illa possit concipi sine suo modo, modus tamen sine substantiâ concipi nequeat. |

i258 *Rationis* denique ea esse dicitur, quae oritur inter substantiam, & suum attributum; ut cùm duratio ab extensione distinguitur. Haecque etiam ex eo cognoscitur, quod talis substantia non possit sine illo attributo intelligi.

Undenam omnis compositio oriatur, & quotuplex sit.

Ex his tribus omnis compositio oritur. Prima enim compositio est, quae fit ex duabus, aut pluribus substantiis ejusdem attributi, ut omnis compositio, quae fit ex duobus, aut pluribus corporibus, sive diversi attributi, ut homo. Secunda fit unione diversorum modorum. Tertia denique non fit, sed tantùm ratione quasi fieri concipitur, ut eò faciliùs res intelligatur. Quae autem hisce prioribus duobus modis non componuntur, simplicia dicenda sunt.

Deum esse Ens simplicissimum.

Ostendendum itaque Deum non esse quid compositum, ex quo poterimus concludere ipsum esse ens simplicissimum, quod facilè effectum dabimus. Cùm enim per se clarum sit, quòd partes componentes priores sunt naturâ ad minimùm re compositâ, necessariò substantiae illae, ex quarum coalitione, & unione Deus componitur, ipso Deo priores erunt naturâ, & unaquaeque per se poterit concipi, quamvis Deo non tribuatur. Deinde, cùm illa inter se necessariò realiter distinguantur, necessariò etiam unaquaeque per se absque ope aliarum poterit existere; ac sic, ut modò diximus, tot possent dari dii, quot sunt substantiae, ex quibus Deum componi supponeretur. Nam cùm unaquaeque per se possit existere, à se debet existere; ac proinde etiam vim habebit sibi dandi omnes perfectiones, quas Deo inesse ostendimus &c., ut jam Propos. 7., Part. 1., ubi existentiam Dei demonstravimus, fusè explicuimus. Cùm autem hoc nihil absurdius dici possit, concludimus Deum non componi ex coalitione, & unione substantiarum. Quòd in Deo etiam nulla detur compositio diversorum modorum, satis convincitur ex eo, quod in Deo nulli dentur modi: modi enim oriuntur ex alteratione substantiae, vide Princ. Part. 1. Art. 56. Denique si quis velit aliam compositionem fingere ex rerum essentiâ, & earum existienciâ, huic nequaquam repugnemus. At |

i259 memor sit nos jam satis demonstrasse, haec duo in Deo non distingui.

Dei Attribute distingui tantùm ratione.

Atque hinc jam clarè possumus concludere, omnes distinctiones, quas inter Dei attributa facimus, non alias esse, quàm rationis, nec illa reverâ inter se distingui: intellige tales rationis distinctiones, quales modò retuli, nempe quae ex eo cognoscuntur, quod talis substantia non possit sine illo attributo esse. Unde concludimus Deum esse ens simplicissimum. Caeterùm Peripateticorum distinctionum farraginem non curamus, transimus igitur ad Dei vitam.

[Appendix: COGITATA METAPHYSICA]

CAP. VI.

De Vitâ Dei.

Quid vulgò per vitam intelligent Philosophi.

i259 **U**T hoc attributum, *Vita* scilicet Dei, rectè intelligatur, necesse est, ut generaliter explicemus, quid in unâquâque re per ejus vitam denotetur. Et 1°. sententiam Peripateticorum examinabimus. Hi per vitam intelligunt *mansionem altricis animae cum calore*, vide Arist. lib. 1. de Respirat. cap. 8. Et quia tres finxerunt animas, vegetativam scilicet, sensitivam, & intellectivam, quas tantùm plantis, brutis, & hominibus tribuunt, sequitur, ut ipsimet fatentur, reliqua vitae expertia esse. At interim dicere non audebant, mentes, & Deum vitâ carere. Verebantur fortasse, ne in ejus contrarium inciderent, nempe si vitâ careant, mortem eos obiisse. Quare Aristoteles Metaph. lib. 11. cap. 7. adhuc aliam definitionem vitae tradit, mentibus tantùm peculiarem; nempe *Intellectûs operatio vita est*; & hoc sensu Deo, qui scilicet intelligit, & actus purus est, vitam tribuit. Verùm in his refutandis non multum defatigabimur; nam quòd ad illas tres animas, quas plantis, brutis, & hominibus tribuunt, attinet, jam satis demonstravimus, illas non esse nisi figmenta; nempe quia ostendimus in materiâ nihil praeter mechanicas texturas, & operationes dari. Quod autem ad vitam Dei attinet, nescio cur magis actio in|tellectûs
i260 apud ipsum vocetur, quam actio voluntatis, & similium. Verùm, quia nullam ejus responsionem exspecto, ad id, quod promisimus, explicandum transeo, nempe quid vita sit.

Quibus rebus vita tribui possit.

Et quamvis haec vox per translationem saepe sumatur ad significandum mores alicujus hominis, nos tamen solum, quid philosophicè eâ denotetur, breviter explicabimus. Notandum autem est, quòd si vita rebus etiam corporeis tribuenda sit, nihil erit vitae expertis; si verò tantùm iis, quibus anima unita est corpori, solummodo hominibus, & fortè etiam brutis tribuenda erit; non verò mentibus, nec Deo. Verùm cùm vocabulum vitae communiter latiùs se extendat, non dubium est, quin etiam rebus corporeis, mentibus non unitis, & mentibus à corpore separatis tribuendum sit.

Quid sit vita, & quid sit in Deo.

Quare nos per *vitam* intelligimus *vim, per quam res in suo esse perseverant*. Et quia illa vis à rebus ipsis est diversa, res ipsas habere vitam propriè dicimus. Vis autem, quâ Deus in suo esse perseverat, nihil est praeter ejus essentiam, unde optimè loquuntur, qui Deum vitam vocant. Nec desunt Theologi, qui sentiunt, Judaeos hac de causâ, nempe quòd Deus sit vita, & à vitâ non distinguatur, cùm jurabant, dixisse, יהוה־יְהוָה *vivus Jehova*; non verò יהוה־יְהוָה *vita Jehovae*, ut Joseph, cùm per vitam Pharaonis jurabat, dicebat פְּרֵעָה־יְהוָה *vita Pharaonis*.

[Appendix: COGITATA METAPHYSICA]

CAP. VII.

De Intellectu Dei.

- i260 <Uyt die dingen welke in deze drie navolgende hoofddeelen, waer in wy van Ghodts *verstant, wil, en mogenthey*t handelen, getoont worden, volgt zeer klaarlijk, dat de wezendheden der dingen, en der zelve nootzaaklijkheit van wezendlijk te zijn, uyt de gegeve oorzaak, niet anders is, als Ghodts bepaalde wil, of besluit; derhalve zo is Ghodts wil ons ten opperste klaarlijklijk, als dan, als wy de dingen klaar en onderscheide|lijk
- i261 bevatten. En dus is't belachgelijk dat de Wijsgerigen, wanneerze van d'oorzaaken der dingen onbewust zijn, hun toevlucht tot Ghodts wil nemen, gelijk wy dat doorgaans zien gebeuren, want die dingen, welkers oorzaken hen onbekent zijn, zeggende, dat uyt Ghodts welbehagen alleen, en zijn volstrekt besluyt geschiet zijn. 't Gemeen heeft oock geen krachtiger bewijzen, om Ghodts voorzienicheit en bestiering te bewijzen, gevonden, als dieze uyt d'onkunde der oorzaaken haalt; 't geen zeker klaarlijk aanwijst, datze de natuur van Ghodts wil geheelijk niet gekent, en aan hem een menschelijke wil toege-eigent hebben, die van ons verstant waarlijk onderscheiden wert; 't welk ik acht dat de enige grontvest van overgelovicheit, en misschien van veel schelmstukken geweest is.>

Deum esse omniscium.

Inter attributa Dei numeravimus antea *Omniscientiam*, quam satis constat Deo competere; quia scientia continet in se perfectionem, & Deus, ens nempe perfectissimum, nullâ perfectione carere debet: quare scientia summo gradu Deo erit tribuenda, scilicet talis, quae nullam praesupponat, vel supponat ignorantiam, sive scientiae privationem: nam tum daretur imperfectio in ipso attributo, sive in Deo. Ex his sequitur Deum nunquam habuisse intellectum potentiâ, neque per ratiocinium aliquid concludere.

Objectum scientiae Dei non esse res extra Deum.

Porrò ex perfectione Dei etiam sequitur ejus ideas non terminari, sicuti nostrae, ab objectis extra Deum positis. Sed contrâ res, extra Deum à Deo creatae, à Dei intellectu determinantur[*]; nam aliàs objecta per se suam haberent naturam, & essentiam, & priores essent, saltem naturâ, divino intellectu, quod absurdum est. Et quia hoc à quibusdam non satis observatum fuit, in enormes errores inciderunt. Statuerunt nimirum aliqui, dari extra Deum materiam, ipsi coaeternam, à se existentem, quam Deus intelligens secundùm aliquos in ordinem tantùm redegit, secundùm alios formas ipsi insuper impressit. Alii deinde res ex suâ naturâ vel necessarias, vel impossibiles, vel contingentes esse statuerunt, ideòque Deum |

- i262 has etiam ut contingentes noscere, & prorsus ignorare, an existent, vel non. Alii denique dixerunt, Deum contingentia noscere ex circumstantiis, fortè quia longam habuit experientiam. Praeter hos adhuc alios hujusmodi errores hîc adferre possem, nisi id supervacaneum judicarem; cùm ex antedictis eorum falsitas sponte se patefaciat.

Sed Deum ipsum.

Revertamur itaque ad nostrum propositum, nempe quòd extra Deum nullum detur objectum ipsius scientiae, sed ipse sit scientiae suae objectum, imò sua scientia. Qui autem putant, mundum etiam objectum Dei scientiae esse, longè minùs sapiunt, quàm qui aedificium, ab aliquo insigni Architecto factum, objectum scientiae illius statui volunt: nam faber adhuc extra se materiam idoneam quaerere cogitur: At Deus nullam extra se materiam quaesivit, sed res quoad essentiam, & existentiam ab ejus intellectu sive voluntate fabricatae fuerunt.

Quomodo Deus noscat peccata, & entia rationis, &c.

Quaeritur jam, an Deus noscat mala, sive peccata, & entia rationis, & alia similia. Respondemus, Deum illa, quorum est causa, necessariò debere intelligere; praesertim cùm ne momento quidem possint existere, nisi concurrente concursu divino. Cùm ergo

mala, & peccata in rebus nihil sint, sed tantum in mente humanâ, res inter se comparante, sequitur Deum ipsa extra mentes humanas non cognoscere. Entia rationis modos esse cogitandi diximus, & hac ratione à Deo intelligi debent, hoc est, quatenus percipimus, illum mentem humanam, ut constituta est, conservare, & procreare; non verò quòd Deus tales modos cogitandi habeat in se, ut ea, quae intelligit, facilius retineat. Atque ad haec pauca, quae diximus, si modò rectè attendatur, nihil circa Dei intellectum proponi poterit, quòd facillimo negotio non solvi queat.

Quomodo singularia, & quomodo universalia.

Sed interim non praetereundus error quorundam, qui statuunt Deum nihil praeter res aeternas cognoscere, ut nempe angelos, & coelos, quos suâ naturâ ingenerabiles, & incorruptibiles finxerunt; hujus autem mundi nihil, praeter species, utpote etiam ingenerabiles, & incorruptibiles. Hi sanè |

i263 videntur, quasi studio errare velle, & absurdissima excogitare. Quid enim magis absurdum, quàm Dei cognitionem à singularibus, quae sine Dei concursu ne per momentum quidem esse possunt, arcere. Deinde res realiter existentes Deum ignorare statuunt, universalium autem, quae non sunt, nec ullam habent praeter singularium essentiam, cognitionem Deo affingunt. Nos autem contrà Deo singularium cognitionem tribuimus, universalium denegamus, nisi quatenus mentes humanas intelligit.

In Deo tantum unam esse, & simplicem ideam.

Denique, antequam huic argumento finem imponamus, satisfaciendum videtur quaestioni, quâ quaeritur, an in Deo plures sint ideae, an tantum una, & simplicissima. Ad hanc respondeo, quòd idea Dei, per quam omniscius vocatur, unica, & simplicissima est. Nam reverâ Deus nullâ aliâ ratione vocatur omniscius, nisi quia habet ideam sui ipsius, quae idea sive cognitio simul semper cum Deo exstitit; nihil enim est praeter ejus essentiam, nec illa alio modo potuit esse.

Quae sit Dei scientia circa res creatas.

At cognitio Dei circa res creatas non adeò propriè ad scientiam Dei referri potest; nam si Deus voluisset, aliam res creatae habuissent essentiam, quod nullum obtinet locum in cognitione, quam Deus de se ipso habet. Quaeretur tamen, an illa propriè vel impropriè dicta rerum creatarum cognitio sit multiplex, an unica. Verum, ut respondeamus, haec quaestio nihil differt ab illis, quibus quaeritur, an Dei decreta, & volitiones sint plures, vel non; & an Dei ubiquitas, sive concursus, quo res singulares conservat, sit idem in omnibus; de quibus jam diximus nos nullam distinctam cognitionem habere posse. Attamen evidentissimè scimus, eodem modo, ac Dei concursus, si ad Dei omnipotentiam referatur, unicus esse debet, quamvis in effectis diversimodè patefiat: sic etiam Dei volitiones, & decreta (sic enim vocare libet ejus cognitionem circa res creatas) in Deo considerata non esse plura, quamvis per res creatas, vel meliùs in rebus creatis diversimodè expressa sint. Denique si ad analogiam totius natura|

i264 attendimus, ipsam, ut unum ens, considerare possumus, & per consequens una tantum erit Dei idea, sive decretum de naturâ naturatâ.

⇔[*] Hinc clarè sequitur intellectum Dei, quo res creatas intelligit, & ejus voluntatem, & potentiam, quâ ipsas determinavit, unum & idem esse.

[Appendix: COGITATA METAPHYSICA]

CAP. VIII.

De Voluntate Dei.

Quomodo Dei Essentia, & intellectus, quo se intelligit, & voluntas, quâ se amat, distinguantur, nos nescire.

264 **V**oluntas Dei, quâ se vult amare, necessariò sequitur ex infinito ejus intellectu, quo se intelligit. Quomodo autem haec tria inter sese distinguantur, ejus scilicet essentia, intellectus, quo se intelligit, & voluntas, quâ se amare vult, inter desiderata reponimus. Nec fugit nos vocabulum (*personalitatis* scilicet), quod Theologi passim usurpant ad rem explicandam: verùm, quamvis vocabulum non ignoremus, ejus tamen significationem ignoramus, nec ullum clarum, & distinctum conceptum illius formare possumus; quamvis constanter credamus in visione Dei beatissimâ, quae fidelibus promittitur, Deum hoc suis revelaturum.

Voluntatem, & Potentiam Dei, quoad extrâ, non distingui ab ejus intellectu.

Voluntas, & Potentia quoad extrâ non distinguuntur à Dei intellectu, ut jam satis ex antecedentibus constat; nam ostendimus Deum non tantùm decrevisse res exstaturas, sed etiam tali naturâ exstaturas, hoc est, earum essentiam, & earum existentiam à Dei voluntate, & potentiâ pendere debuisse: ex quibus clarè, & distinctè percipimus, intellectum Dei, ejusque potentiam, & voluntatem, quâ res creatas creavit, intellexit, & conservat, sive amat, nullo modo inter se distingui, sed tantùm respectu nostrae cogitationis.

Deum impropiè quaedam odio habere, quaedam amare.

Cùm autem dicimus, Deum quaedam odio habere, quaedam amare, haec eodem sensu dicuntur, quo Scriptura habet, terram homines evomituram, & id genus alia. Quod autem Deus nemini sit iratus, nec res tali modo amat, quali vulgus sibi persuadet, satis ex ipsâ Scripturâ colligere est: ait enim Esaias, & clariùs Apost. cap. 9. ad Roman., *Nondum enim natis* (filiis nempe Isaci), *cùm neque boni quippiam fecissent, neque mali, ut secundùm electionem propositum Dei mane/ret,*

265 *non ex operibus, sed ex vocante dictum est illi, quòd major serviturus esset minori, &c.* Et paulo post, *Itaque cujus vult, miseretur, quem autem vult, indurat. Dices ergo mihi, quid adhuc conqueritur: nam voluntati illius quis restitit? verè, ô homo, tu quis es, qui ex adverso respondes Deo: num dicet figmentum ei, qui finxit, cur me finxisti hoc pacto? an non habet potestatem figulus lutì, ut ex eâdem massâ faciat aliud quoddam vas in honorem, aliud in ignominiam? &c.*

Cur Deus homines monet, cur non salvat absque monitione, & cur impii puniantur.

Si jam quaeras, cur ergo Deus homines monet, ad hoc facilè respondetur, scilicet Deum ideò ab aeterno decrevisse illo tempore homines monere, ut illi converterentur, quos voluit salvos. Si porrò quaeris, an Deus non potuerat illos salvare sine illâ monitione, respondemus, potuisset. Cur ergo non salvat, forsitan iterum quaeres. Ad hoc respondebo, postquam mihi dixeris, cur Deus mare rubrum sine vento orientali vehementi non pervium reddidit, & omnes motus singulares sine aliis non perficiat, aliaque infinita, quae Deus agit mediantibus causis. Rogabis denuo, cur igitur impii puniuntur; suâ enim naturâ agunt, & secundùm decretum divinum. At respondeo, etiam ex decreto divino esse, ut puniantur; & si tantùm illi, quos non nisi ex libertate fingimus peccare, essent puniendi, cur homines serpentes venenosos exterminare conantur; ex naturâ enim propriâ tantùm peccant, nec aliud possunt.

Scripturam nihil docere, quod lumini naturae repugnet.

Denique si quae adhuc alia occurrunt in Sacris Scripturis, quae scrupulum injiciant, non est hujus loci illa explicare; nam hîc tantùm in ea inquirimus, quae ratione naturali certissimè assequi possumus, & satis est, nos illa evidenter demonstrare, ut sciamus Sacram paginam eadem etiam docere debere; nam veritas veritati non repugnat, nec Scriptura nugas, quales vulgò fingunt, docere potest. Si enim in ipsâ inveniremus aliquid, quod lumini naturali esset contrarium, eâdem libertate, quâ Alcoranum, & Thalmud refellimus, illam refellere possemus. Sed absit cogitare, quod in Sacris Litteris aliquid reperiri possit, quod lumini naturae repugnet.

[Appendix: COGITATA METAPHYSICA]

CAP. IX.

De Potentiâ Dei.

Quomodo Omnipotentia Dei intelligenda sit.

266 **Q**Uòd Deus sit omnipotens, jam satis demonstratum est. Hic tantùm breviter explicare conabimur, quomodo hoc attributum intelligendum sit; nam multi non satis piè, nec secundùm veritatem de eo loquuntur. Ajunt enim res quasdam suâ naturâ, & non ex decreto Dei esse possibles, quasdam impossibiles, & denique quasdam necessarias, Deique omnipotentiam tantùm circa possibilia locum habere. Nos verò, qui jam ostendimus omnia à decreto Dei absolutè dependere, dicimus Deum esse omnipotentem: at postquam intelleximus, eum quaedam decrevisse ex merâ libertate suae voluntatis, ac deinde eum esse immutabilem, dicimus jam, contra sua decreta nihil agere posse; ideòque esse impossibile ex eo solo, quod pugnet cum perfectione Dei.

Omnia esse necessaria respectu decreti Dei, non autem quaedam in se, quaedam respectu decreti.

Sed fortè quis arguet, nos non invenire quaedam necessaria esse, nisi ad Dei decretum attendentes, quaedam verò econtrà ad Dei decretum non attendentes, ex. gr. quòd Josias ossa idololatrarum super arâ Jeroboami combureret; nam si tantùm ad voluntatem Josiae attendamus, rem ut possibilem judicabimus, nec ullo modo necessariò futuram dicemus, nisi ex eo, quod Propheta ex decreto Dei hoc praedixerat: At, quòd tres anguli trianguli aequales debeant esse duobus rectis, ipsa res indicat. Sed sanè hi ex suâ ignorantia distinctiones in rebus fingunt. Nam si homines clarè totum ordinem naturae intelligerent, omnia aequè necessaria reperirent, ac omnia illa, quae in Mathesi tractantur; sed quia hoc supra humanam cognitionem est, ideò à nobis quaedam possibilia, non verò necessaria judicantur. Quocirca vel dicendum, quòd Deus nihil potest, quoniam omnia reverâ necessaria sunt, vel Deum omnia posse, & necessitatem, quam in rebus reperimus, à solo Dei decreto provenisse.

Quod si Deus aliam fecisset rerum naturam, etiam nobis alium debuisset dare intellectum.

267 Si jam quaeratur, quid, si Deus res aliter decrevisset, & illa, quae jam vera sunt, falsa esse fecisset, an non illa tamen pro verissimis agnosceremus. Imò profectò, si Deus nobis naturam, quam dedit, reliquisset: sed etiam tum potuisset, si voluisset, nobis dare talem naturam, uti jam fecit, quâ rerum naturam, & leges, prout à Deo sancitae essent, intelligeremus: imò si ad ipsius veracitatem attendamus, dare debuisset. Quod idem etiam patet ex eo, quod suprâ diximus, nimirum quòd tota natura naturata non sit nisi unicum ens: unde sequitur hominem partem esse naturae, quae cum caeteris cohaerere debet; quare ex simplicitate decreti Dei etiam sequeretur, quod si Deus res alio modo creasset, simul etiam nostram naturam ita constituisset, ut res, prout à Deo creatae essent, intelligeremus. Unde nos, quamvis eandem distinctionem potentiae Dei, quam vulgò tradunt Philosophi, retinere cupiamus, ipsam tamen aliter explicare cogimur.

Quotuplex sit Potentia Dei.

Dividimus itaque *potentiam Dei* in *ordinatam*, & *absolutam*.

Quid absoluta, quid ordinata, quid ordinaria, quid extraordinaria.

Absolutam potentiam Dei esse dicimus, cùm ejus omnipotentiam ad ejus decreta non attendentes consideramus; *ordinatam* vero, cùm respicimus ad ejus decreta.

Porrò datur potentia *ordinaria*, & *extraordinaria* Dei. *Ordinaria* est, quâ mundum certo ordine conservat; *extraordinaria*, cùm aliquid agit praeter naturae ordinem, ut ex. gr. omnia miracula, qualia sunt locutio asinae, apparitio angelorum, & similia: quamvis de hac postremâ non immeritò valdè dubitari posset, cùm majus videatur esse miraculum, si Deus mundum semper uno eodemque certo, atque immutabili ordine gubernaret, quàm si leges, quas ipse in naturâ optimè, & ex merâ libertate sancivit (quod à nemine nisi penitus occaecato inficias iri potest), propter stultitiam hominum abrogaret. Verùm hoc decernere Theologis relinquimus.

Denique quaestiones alias, quae circa potentiam Dei communiter adferri solent, nimirum, *utrum ad praeterita extendatur Dei potentia; an possit meliora facere ea, quae facit; num possit |*
i268 *plura alia facere, quàm fecit*, omittimus; facillimè enim ex antedictis ad eas responderi potest.

[Appendix: COGITATA METAPHYSICA]

CAP. X.

De Creatione.

268 **D**Deum omnium rerum creatorem jam antea statuimus: hîc jam conabimur explicare, quid per creationem intelligendum sit: deinde ea, quae circa creationem communiter proponuntur, pro viribus enucleabimus. A primo itaque incipiamus.

Quid sit Creatio.

Dicimus igitur *creationem esse operationem, in quâ nullae causae praeter efficientem concurrunt, sive res creata est illa, quae ad existendum nihil praeter Deum praesupponit.*

Creationis vulgaris Definitio rejicitur.

Ubi notandum venit, 1°. nos illa verba omittere, quae communiter Philosophi usurpant, nempe *ex nihilo*, quasi nihil fuisset materia, ex quâ res producebantur. Quòd autem sic loquantur, inde est, quòd, cùm soleant, ubi res generantur, aliquid ante ipsas supponere, ex quo fiant, in creatione illam particulam *ex* non potuerunt omittere. Idem ipsis contigit circa materiam, nempe, quia vident omnia corpora in loco esse, & ab aliis corporibus cingi, ideò sibi quaerentibus, ubi integra esset materia, responderunt, in aliquo spatio imaginario. Unde non dubium est, quin illi τὸ *nihil* non ut negationem omnis realitatis consideraverint, sed aliquid reale esse finxerint, aut imaginati fuerint.

Propria explicatur.

2°. Quòd dico, in creatione nullas alias causas concurrere praeter efficientem. Potueram quidem dicere, creationem omnes causas praeter efficientem *negare* sive *secludere*: Attamen malui *concurrere*, ne cogerer respondere iis, qui quaerunt, an Deus nullum finem sibi praefixit in creatione, propter quem res creavit. Praeterea, ut rem melius explicarem, secundam addidi definitionem, scilicet rem creatam nihil praesupponere praeter Deum; quia nempe si Deus aliquem finem sibi |
269 praefixit, ille sanè non fuit extra Deum; nihil enim extra Deum datur, à quo ipse incitetur ad agendum.

Accidentia, & modos non creari.

3°. Ex hac definitione satis sequi, accidentium, & modorum nullam dari creationem; praesupponunt enim praeter Deum substantiam creatam.

Nullum fuisse tempus, aut durationem ante creationem.

4°. Denique ante creationem nullum nos posse imaginari tempus, neque durationem; sed haec cum rebus incepisse. Tempus enim mensura est durationis, sive potiùs nihil est praeter modum cogitandi. Quare non tantùm praesupponit quamcunque rem creatam, sed praecipuè homines cogitantes. Duratio autem desinit, ubi res creatae desinunt esse, & incipit, ubi res creatae existere incipiunt; *res creatae* inquam, nam Deo nullam competere, sed tantùm aeternitatem, jam suprâ satis evidenter ostendimus. Quare duratio res creatas praesupponit, aut ad minimùm supponit. Qui autem durationem, & tempus ante res creatas imaginantur, eodem praejudicio laborant ac illi, qui extra materiam spatium fingunt, ut per se satis est manifestum. Haec de creationis definitione.

Eandem esse Dei operationem mundi creandi, quàm conservandi.

Porrò non est opus, ut hîc iterum repetamus id, quod Ax. 10. Part. 1. demonstravimus; nimirum tantundem virium requiri ad rem creandam, quàm ad ipsam conservandam, hoc est, eandem esse Dei operationem mundi creandi, quàm conservandi.

His sic notatis pergamus jam ad id, quod secundo loco promisimus. 1°. Igitur inquirendum, quid creatum est, quid increatum. 2°. An id, quod creatum est, potuerit ab aeterno creari.

Quaenam sint creata.

Ad primum igitur breviter respondemus, id omne creatum esse, cujus essentia clarè concipitur sine ullâ existentiâ, & tamen per se concipitur, ut ex. gr. materia, cujus conceptum clarum, & distinctum habemus, cùm illam sub attributo extensionis

concipimus, eamque aequè clarè, & distinctè concipimus, sive existat, sive non existat.
Quomodo Dei cogitatio à nostrâ differat.

i270 At quis fortasse dicet, nos cogitationem clarè, & distinctè percipere sine existentia, eamque tamen Deo tribuere. Sed ad hoc respondemus nos non talem cogitationem Deo tribuere, qualis nostra est, patibilem scilicet, & quae à rerum naturâ terminatur, sed talem, quae purus actus est, ideòque existentiam involvens, ut satis prolixè suprâ demonstravimus. Ostendimus enim Dei intellectum, & voluntatem ab ipsius potentia, & essentia, quae existentiam involvit, non distingui.

Non esse quid extra Deum Deo coaeternum.

Cùm itaque omne id, cujus essentia nullam involvit existentiam, necessariò, ut existat, à Deo creari debeat, & continuò, ut suprâ multis exposuimus, ab ipso creatore conservari, in eorum sententiâ refutandâ non morabimur, qui mundum, aut chaos, aut materiam ab omni formâ nudatam coaeternam Deo, adeòque independentem statuerunt. Quare ad secundam partem pergendum, inquirendumque, an id, quod creatum est, ab aeterno creari potuerat?

Quid hîc vocibus, ab aeterno, denotetur.

Hoc ut rectè intelligatur, attendendum est ad hunc loquendi modum, *ab aeterno*; eo enim nos aliud prorsus hoc loco significare volumus, quàm id, quod antehac explicuimus, ubi de Dei aeternitate locuti sumus. Nam hîc nihil aliud intelligimus, quàm durationem absque principio durationis, vel talem durationem, quam, quamvis eam per multos annos, aut myriadas annorum multiplicare vellemus, atque hoc productum iterum per myriadas, nunquam tamen ullo numero, quantumvis magno, exprimere possemus.

Non potuisse aliquid ab aeterno creari, probatur.

Talem autem durationem non posse dari, clarè demonstratur. Nam si mundus iterum ab hoc puncto retrograderetur, nunquam talem durationem habere poterit: ergo etiam mundus à tali principio usque ad hoc punctum pervenire non potuisset. Dices fortè Deo nihil esse impossibile; est enim omnipotens, adeòque poterit efficere durationem, quâ major non posset dari. Respondemus, Deum, quia est omnipotens, nunquam durationem creaturum, quâ major ab ipso creari non possit. Talis enim est natura durationis, ut semper major,

i271 & minor datâ possit concipi, sicuti numerus. Instabis fortè, Deum ab aeterno fuisse, adeòque usque in hoc tempus durasse, ac sic durationem dari, quâ major concipi nequit. Verùm hoc modo tribuitur Deo duratio partibus constans, quod à nobis satis superque refutatum est, ubi Deo non durationem, sed aeternitatem competere demonstravimus; quod utinam homines probè considerassent: nam & ex multis argumentis, & absurditatibus facillimè se extricare potuissent, & maximâ cum delectatione in beatissimâ hujus entis contemplatione detenti fuissent.

Verumenimverò pergamus ad argumentorum, quae à quibusdam adferuntur, responsionem, nempe quibus conantur ostendere possibilitatem talis infinitae durationis à parte ante.

Ex eo, quod Deus sit aeternus, non sequi illius effecta etiam esse posse ab aeterno.

Primò igitur afferunt, *rem productam posse simul tempore esse cum causâ; cùm autem Deus fuerit ab aeterno, potuerunt etiam ejus effectus ab aeterno fuisse producti.* Atque hoc insuper confirmant *exemplo filii Dei, qui ab aeterno à patre productus est.* Verùm ex antedictis clarè videre est, hos *aeternitatem* cum duratione confundere, Deoque durationem tantùm ab aeterno tribuere: quod etiam clarè apparet exemplo, quod adferunt. Nam eandem aeternitatem, quam Dei filio tribuunt, creaturis possibilem esse statuunt. Deinde tempus, & durationem ante mundum conditum imaginantur, & durationem absque rebus creatis statuere volunt, sicuti alii aeternitatem extra Deum, quod utrumque à vero alienissimum esse jam constat. Respondemus itaque falsissimum esse, Deum suam aeternitatem creaturis communicare posse, nec filium Dei creaturam esse: sed, uti patrem, aeternum esse. Cùm itaque dicimus patrem filium ab aeterno genuisse, nihil aliud volumus, quàm patrem suam aeternitatem filio semper communicasse.

Deum, si necessariò ageret, non esse infinitae virtutis.

Argumentantur 2°. , quòd Deus, cum liberè agat, non minoris sit potentiae, quàm cùm agit necessariò: At si Deus necessariò ageret, cùm sit infinitae virtutis, mundum ab aeterno creare debuisset. Sed ad hoc argumentum etiam perfacilè responderi potest, |

i272 si attendatur ad ejus fundamentum. Boni enim isti viri supponunt, se diversas ideas entis infinitae virtutis posse habere; nam Deum, & cùm ex necessitate naturae agit, & cùm liberè agit, infinitae virtutis esse concipiunt. Nos verò negamus Deum, si ex necessitate naturae ageret, infinitae esse virtutis, quod nobis jam negare licet, imò necessariò ab iis etiam concedendum est; postquam demonstravimus ens perfectissimum liberè agere, & non nisi unicum posse concipi. Quod si verò regerant, poni tamen posse, quamvis id impossibile sit, Deum ex necessitate naturae agentem infinitae esse virtutis: respondebimus id non magis licere supponere, quam circulum quadratum, ut concludatur omnes lineas à centro ad circumferentiam ductas non esse aequales. Atque hoc ex modò dictis, ne, quae jam dudum dicta sunt, repetamus, satis constat. Modò enim demonstravimus, nullam dari durationem, cujus duplum, sive quâ major, & minor non possit concipi; ac proinde à Deo, qui infinitâ virtute liberè agit, semper major, & minor datâ creari possit. At si Deus ex necessitate naturae ageret, nullo modo id sequeretur; nam tantùm illa, quae ex ejus naturâ resultaret, ab ipso produci posset, non verò infinitae aliae majores datâ. Quare sic breviter argumentamur: Si Deus maximam durationem, quâ majorem ipse non posset creare, crearet, necessariò suam potentiam diminueret. Atqui falsum est posterius, nam ejus potentia ab ipsius essentiâ non differt. Ergo &c. Porrò, si Deus ex necessitate naturae ageret, durationem, quâ majorem ipse creare non potest, creare deberet: sed Dens talem durationem creans non est infinitae virtutis; nam semper datâ majorem concipere possumus. Ergo si Deus ex necessitate naturae ageret, non elset infinitae virtutis.

Unde habeamus conceptum majoris durationis, quàm est hujus mundi.

Quod si cui hîc scrupulus oriretur, undenam nempe, cùm mundus ante quinque millia annorum, & quod excedit, si vera est Chronologorum computatio, creatus fuerit, nos tamen possimus majorem concipere durationem, quam asseruimus non sine creatis rebus intelligi posse. Illi |

i273 facillimè iste eximetur, si advertat, nos illam durationem non ex solâ contemplatione creaturarum rerum, sed ex contemplatione infinitae Dei potentiae ad creandum intelligere: Non enim creaturae concipi possunt, ut per se existentes, sive durantes, sed tanquam per infinitam Dei potentiam, à quâ solâ omnem suam durationem habent. Vid. Propos. 12. Part. 1. ejusque Corollar.

Denique ne hic futilibus argumentis respondendo tempus consumamus, tantùm haec animadvertenda sunt: nempe distinctio inter aeternitatem, & durationem, & quòd duratio sine rebus creatis, & aeternitas sine Deo nullo modo sint intelligibiles: his enim probè perceptis facillimè ad omnia argumenta responderi poterit: unde his diutiùs immorari non necesse arbitramur.

[Appendix: COGITATA METAPHYSICA]

CAP. XI.

De Concursu Dei.

i273 **C**irca hoc attributum parum aut nihil dicendum restat, postquam ostendimus Deum singulis momentis continuò rem quasi de novo creare; ex quo demonstravimus, res ex se nullam unquam habere potentiam ad aliquid operandum, nec se ad ullam actionem determinandas; hocque non tantùm habere locum in rebus extra hominem, sed etiam in ipsâ humanâ voluntate. Deinde etiam ad quaedam argumenta huc spectantia respondimus, & quamvis alia multa adferri solent, quia tamen praecipuè ad Theologiam pertinent, iis hic supersedere animus est.

Attamen quia multi sunt, qui concursum Dei admittunt, statuuntque planè alio sensu, quàm quo nos eum tradidimus, observandum hîc est, ut eorum fallaciam facillimè detegamus, id, quod antehac demonstravimus, nimirum quòd tempus praesens nullam habeat connexionem cum tempore futuro, vide Ax. 10. Part. 1., hocque à nobis clarè distin|ctèque

i274 percipiatur; atque ad hoc si modò probè attendatur, sine ullâ difficultate ad omnia illorum argumenta, quae ex Philosophiâ peti possunt, responderi poterit.

Quomodo Dei Conservatio se habeat in rebus determinandis ad operandum.

Verùm, ne quaestionem hanc frustra attigerimus, ad eam in transitu respondebimus, quâ quaeritur, *an Dei conservationi aliquid accedat, cùm rem determinat ad operandum*, atque ubi de motu locuti sumus, jam hujus responsionem utcunq̄ue attigimus. Diximus enim Deum eandem quantitatem motûs in naturâ conservare. Quare si ad totam naturam materiae attendamus, illi nihil novi accedit. At respectu rerum particularium aliquo modo potest dici illi aliquid novi accedere: Quod an etiam locum habeat in rebus spiritualibus, non videtur: nam illa ab invicem ita dependere non apparet. Denique cùm partes durationis nullam habeant inter se connexionem, possumus dicere, Deum non adeò propriè res conservare, quam procreare; quare, si homo jam determinatam libertatem habeat ad aliquid agendum, dicendum est, Deum illo tempore eum ita creasse. Atque huic non obstat, quòd humana voluntas saepe a rebus extra se positis determinetur, & omnia vicissim, quae in naturâ sunt, à se invicem ad aliquid operandum determinentur: nam etiam illa à Deo ita determinata sunt. Nulla enim res voluntatem determinare, nec vicissim voluntas determinari, nisi a solâ potentiâ Dei potest. Verùm quomodo hoc cum humanâ libertate non pugnet, sive quomodo Deus id efficere possit servatâ humanâ libertate, fatemur nos ignorare, quâ de re jam saepiùs locuti sumus.

Divisionem attributorum Dei vulgarem magis esse nominis, quàm rei.

Haec sunt, quae circa attributa Dei dicere decreveram, quorum nullam huc usque tradidi divisionem. Illa autem, quae passim traditur ab Authoribus, nempe quâ dividunt attributa Dei in incommunicabilia, & communicabilia, ut verum fatear, magis videtur divisio nominis, quam rei. Nec enim scientia Dei cum scientiâ humanâ magis convenit, quam canis, signum coeleste, cuni cane, qui est animal latrans, & fortè adhuc multo minùs.

Autoris propria Divisio.

i275 **N**os verò hanc damus divisionem. Attributa Dei alia sunt, quae actuosam ejus essentiam explicant, alia, quae quidem nihil actionis, sed ejus modum existendi exponant. Hujus generis sunt, unitas, aeternitas, necessitas &c., illius verò intelligentia, voluntas, vita, omnipotentia &c. Haec divisio satis clara, & perspicua est, & omnia Dei attributa complectitur.

[Appendix: COGITATA METAPHYSICA]

CAP. XII.

De Mente Humanâ.

Tⁱ²⁷⁵ Ranseundum jam est ad substantiam creatam, quam in extensam, & cogitantem divisimus. Per extensam materiam, sive substantiam corpoream intelligebamus. Per cogitantem verò mentes humanas tantùm.

Angelos non esse Metaphysicae, sed Theologicae considerationis.

Et quamvis Angeli etiam creati sint, quia tamen lumine naturali non cognoscuntur, ad Metaphysicam non spectant. Eorum enim essentia, & existentia non nisi per revelationem notae sunt, adeòque ad solam Theologiam pertinent, cujus cognitio cùm sit prorsus alia, sive toto genere diversa à cognitione naturali, nullo modo cum illâ miscenda est. Nullus igitur exspectet nos de angelis aliquid dicturos.

Mentem humanam non esse ex traduce, sed à Deo creari; at, quando creetur, nesciri.

Redeamus ergo ad mentes humanas, de quibus jam pauca restant dicenda, sed tantùm monendum, nos de tempore creationis mentis humanae nihil dixisse, quia non satis constat, quo tempore Deus ipsam creat, cùm sine corpore possit existere. Hoc satis constat, illam non esse ex traduce; nam id tantùm locum habet in rebus, quae generantur, nempe in modis alicujus substantiae: substantia autem ipsa generari non potest, sed tantùm à solo Omnipotente creari, ut satis in praecedentibus demonstravimus.

Quo sensu anima humana sit mortalis.

De ejus verò immortalitate ut aliquid addam. Satis constat nos de nullâ re creatâ posse dicere, quod ejus natura implicet, ut à potentiâ Dei destruat: nam qui potestatem ha|buit

ⁱ²⁷⁶ rem creandi, etiam potestatem habet ipsam destruendi. Adde, quòd jam satis demonstravimus, nullam rem creatam suâ naturâ ne momento quidem posse existere, sed continuò à Deo procreari.

Quo verò sensu immortalis.

Verùm, quamvis ita res sit, tamen clarè, & distinctè videmus, nos nullam ideam habere, quâ concipiamus substantiam destrui, sicut habemus ideas corruptionis, & generationis modorum: clarè enim concipimus, ubi ad corporis humani fabricam attendimus, talem fabricam posse destrui; & non aequè, ubi ad substantiam corpoream attendimus, concipimus ipsam annihilari posse.

Denique Philosophus non quaerit id, quod summâ potentiâ Deus potest facere, sed de rerum naturâ ex legibus, quas Deus ipsis indidit, judicat; quare id judicat fixum, ac ratum esse, quod ex illis legibus fixum esse, ac ratum concluditur; quamvis non neget, Deum illas leges, & caetera omnia mutare posse. Quâpropter nos etiam non inquirimus, ubi de animâ loquimur, quid Deus facere possit, sed tantùm quid ex naturae legibus sequatur.

Illius immortalitas demonstratur.

Cùm autem ex ipsis clarè sequatur substantiam, nec per se, nec per aliam substantiam creatam destrui posse, ut jam antehac, ni fallor, abundè demonstravimus, mentem esse immortalem statuere cogimur ex legibus naturae. Et si rem adhuc penitiùs introspicere volumus, evidentissimè demonstrare poterimus, illam esse immortalem. Nam, ut modò demonstravimus, animam immortalem esse, ex legibus naturae clarè sequitur. Leges autem illae naturae sunt decreta Dei lumine naturali revelata, ut etiam ex antecedentibus evidentissimè constat. Decreta deinde Dei immutabilia esse, jam etiam demonstravimus. Ex quibus omnibus clarè concludimus, Deum suam immutabilem voluntatem circa durationem animarum hominibus non tantùm revelatione, sed etiam lumine naturali patefecisse.

Deum non contra, sed supra naturam ⁱ²⁷⁷ agere; & quid hoc sit secundùm authorem.

Nec obstat, si aliquis objiciat, Deum leges illas naturales aliquando destruere ad efficienda miracula; nam plerique ex |

i277 prudentioribus Theologis concedunt, Deum nihil contra naturam agere, sed supra naturam, hoc est, ut ego explico, Deum multas etiam leges operandi habere, quas humano intellectui non communicavit, quae si humano intellectui communicatae essent, aequè naturales essent, quam caeterae.

Unde liquidissimè constat mentes esse immortales, nec video, quid de animâ humanâ in genere hoc in loco dicendum restet. Nec etiam de ipsius functionibus speciatim aliquid restaret dicendum, nisi argumenta quorundam Authorum, quibus efficere conantur, ut id, quod vident, & sentiunt, non videant, neque sentiant, me invitarent ad ipsis respondendum.

Cur aliqui putent, voluntatem non esse liberam.

Putant aliqui se posse ostendere, voluntatem non esse liberam, sed semper ab alio determinari. Atque hoc inde putant, quia per voluntatem intelligunt, quid ab animâ distinctum, quod ut substantiam considerant, cujus naturâ in eo solo consistat, quòd sit indifferens. Nos autem, ut omnem amoveamus confusionem, rem priùs explicabimus, quo facto facillimè eorum fallacias argumentorum detegemus.

Quid sit voluntas.

Mentem humanam diximus esse rem cogitantem; unde sequitur illam ex solâ suâ naturâ, in se solâ spectata, aliquid agere posse, videlicet cogitare, hoc est, affirmare, & negare. Hae vero cogitationes, vel determinantur à rebus extra mentem positis, vel à solâ mente; quandoquidem & ipsa est substantia, ex cujus essentiâ cogitante multae actiones cogitativae sequi possunt, & debent. Actiones autem illae cogitativae, quae nullam aliam sui causam agnoscunt, quàm mentem humanam, *volitiones* vocantur. Mens verò humana, quatenus concipitur, ut causa sufficiens ad tales actiones producendas, *voluntas* vocatur.

Dari voluntatem.

Quòd autem anima talem potentiam habeat, quamvis à nullis rebus externis determinetur, commodissimè explicari potest exemplo asinae Buridani. Si enim hominem loco asinae ponamus in tali aequilibrio positum, homo, non pro re cogitante, sed pro turpissimo asino erit habendus, si fame, & siti |

i278 pereat. Deinde etiam idem liquet ex eo, quod, ut antehac diximus, etiam de rebus omnibus dubitare, & non tantùm ipsa, quae in dubium revocari possunt, ut dubia judicare, sed tanquam falsa explodere voluimus. Vid. Cartes. Princip. Part. 1. Art. 39.

Eamque esse liberam.

Porro notandum, quamvis anima à rebus externis determinetur ad aliquid affirmandum, aut negandum, non tamen ipsam ita determinari, ac si à rebus externis cogeretur, sed ipsam semper liberam manere. Nam nulla res habet potestatem ipsius essentiam destruendi; quare id, quod affirmat, & negat, semper liberè affirmat, & negat, ut satis in quartâ Meditatione explicatum est. Unde si quis quaerat, cur anima hoc aut illud vult, hoc aut illud non vult, ipsi respondebimus, quia anima est res cogitans, hoc est, res, quae ex suâ naturâ potestatem habet volendi, & nolendi, affirmandi, & negandi; hoc enim est esse rem cogitantem.

Nec confundendam cum appetitu.

Hisce sic explicatis, argumenta adversariorum videamus; 1. Argumentum tale est. *Si voluntas possit velle contra ultimum intellectûs dictamen, si possit appetere contrarium bono, ab ultimo intellectûs dictamine praescripto, poterit appetere malum, sub ratione mali: At absurdum est posterius. Ergo & prius.* Ex hoc argumento clarè videre est, ipsos non intelligere, quid sit voluntas; confundunt enim ipsam cum appetitu, quem habet anima, postquam aliquid affirmavit, aut negavit, quod didicerunt à suo Magistro, qui voluntatem definivit, appetitum sub ratione boni. Nos verò voluntatem dicimus esse τὸ *affirmare hoc bonum esse, & contrà*, ut jam antehac abundè explicuimus circa causam erroris, quem demonstravimus ex eo oriri, quod voluntas latius pateat, quàm intellectus. Si autem mens non affirmasset id bonum esse, ex eo, quod libera est, nihil appeteret. Quare ad argumentum respondemus concedendo, mentem nihil posse velle contra ultimum intellectûs dictamen, hoc est, nihil posse velle, quatenus supponitur nolle, ut hîc supponitur, ubi dicitur ipsam aliquam rem judicasse ma|lam,

i279 hoc est, aliquid noluisse; negamus tamen illam absolutè id, quod malum est, non potuisse velle, hoc est, bonum judicare: id enim esset contra ipsam experientiam: multa enim, quae mala sunt, bona, & contrà quae bona sunt, mala esse judicamus. *Nec aliquid esse praeter ipsam mentem.*

2. Argumentum est vel si mavis 1^{mum}, quia huc usque nullum fuit. *Si voluntas, ad volendum non determinetur ab ultimo intellectûs practici iudicio, ergo seipsam determinabit. At voluntas seipsam non determinat, quia ex se, & naturâ suâ est indeterminata.* Hinc sic argumentari pergunt. *Si voluntas ex se, & suâ naturâ est indifferens ad volendum, & non volendum, non potest a se ipsâ determinari ad volendum: quod enim determinat, tam debet esse determinatum, quàm est indeterminatum, quod determinatur. At voluntas considerata, ut determinans seipsam, tam est indeterminata, quàm est considerata eadem ut determinanda: nihil enim ponunt adversarii in voluntate determinante, quod non idem sit in voluntate aut determinandâ, aut determinatâ, neque verò aliquid hîc poni potest. Ergo voluntas non potest à se ipsâ ad volendum determinari. Si non à se ipsâ: Ergo aliunde.* Haec sunt ipsissima verba Heereboordii Professoris Leidensis, quibus satis ostendit se per voluntatem, non mentem ipsam intelligere, sed aliquid aliud extra mentem, aut in mente, veluti tabulam rasam omni cogitatione carentem, & capacem cuivis picturae recipiendae, vel potiùs tanquam pondus in aequilibrio, quod à quolibet pondere in utramvis partem pellitur, prout pondus adventitium determinatum est; vel denique aliquid, quod nec ipse, nec ullus mortalium ullâ cogitatione assequi potest. Nos modò diximus, imò clarè ostendimus, voluntatem nihil esse praeter mentem ipsam, quam rem cogitantem vocamus, hoc est, affirmantem, & negantem; unde clarè colligimus, ubi ad solam naturam mentis attendimus, eam aequalem potestatem habere affirmandi, & negandi; id enim, inquam, est cogitare. Si nos itaque ex eo, quod mens cogitat, concludimus, ipsam potestatem habere affirmandi, & negandi, cur igitur causas quaerimus adventitias |

i280 efficiendi id, quod ex solâ naturâ rei sequitur? At dices, ipsa mens non magis est determinata ad affirmandum, quàm ad negandum; ideòque concludes, nos necessariò causam quaerere debere, quâ ipsa determinetur. Sed ego contrà argumentor, si mens ex se, & suâ naturâ tantùm esset determinata ad affirmandum (quamvis impossibile sit hoc concipere, quamdiu ipsam rem cogitantem esse cogitamus), tum illa ex solâ suâ naturâ tantùm affirmare, nunquam verò, quamvis concurrant quotvis causae, negare posset: Si verò neque ad affirmandum, neque ad negandum determinata sit, neutrum facere poterit: si denique ad utrumque habet potestatem, quod habere modò ostendimus, utrumque efficere poterit ex solâ suâ naturâ, nullâ adjuvante aliâ causâ, quod clarè constabit iis omnibus, qui rem cogitantem, ut rem cogitantem, considerant; hoc est, qui attributum cogitationis à re ipsâ cogitante, à quâ non nisi ratione distinguitur, nullo modo separant, quemadmodum adversarii faciunt, qui rem cogitantem ab omni cogitatione denudant, ipsamque ut materiam illam primam Peripateticorum fingunt. Quare ad argumentum sic respondeo, & quidem ad majorem. Si per voluntatem intelligit rem omni cogitatione spoliata, concedimus voluntatem ex suâ naturâ esse indeterminatam: At negamus, voluntatem esse quid omni cogitatione spoliatum, & contrà statuimus esse cogitationem, hoc est, potentiam ad utrumque, nempe ad affirmandum, & ad negandum, quâ certè nihil aliud intelligi potest, quàm causa sufficiens ad utrumque. Deinde etiam negamus, quòd, si voluntas indeterminata esset, hoc est, omni cogitatione spoliata, alia aliqua causa adventitia, quàm Deus infinitâ suâ potentiâ creandi, ipsam determinare posset: Rem enim cogitantem sine ullâ cogitatione concipere, idem est, ac rem extensam sine extensione concipere velle.

Cur Philosophi mentem cum rebus corporeis confuderunt.

Denique ne opus sit, hîc plura argumenta recensere, moneo tantùm, Adversarios, quia voluntatem non intellexerunt, |

i281 nec ullum clarum, & distinctum mentis conceptum habuerunt, mentem cum rebus corporeis confudisse: quod inde ortum duxit, quia verba, quae ad res corporeas usurpare solent, ad res spirituales, quas non intelligebant, significandas usurparunt;

assueti enim fuerunt, corpora illa, quae à causis externis aequipollentibus, & planè contrariis, versus contrarias partes propelluntur, quâpropter in aequilibrio sunt, indeterminata vocare. Cùm igitur voluntatem indeterminatam statuunt, ipsam etiam, ut corpus in aequilibrio positum, videntur concipere; & quia illa corpora nihil habent, nisi quod à causis externis acceperunt (ex quo sequitur illa semper à causâ externâ determinari debere), idem in voluntate sequi putant. Sed quomodo res se habeat, jam satis explicuimus, quare hîc finem facimus.

De substantiâ verò extensâ jam antehac satis etiam locuti sumus, & praeter has duas nullas alias agnoscimus. Quod ad accidentia realia attinet, & alias qualitates, satis illa explosa sunt, nec opus est, iis refellendis, tempus impendere, quare, hîc manum de tabulâ tollimus.

Finis.